

18185.

BIBLIOTECA CENTRALA
A
UNIVERSITAȚII
DIN
BUCUREȘTI

Nº Curent 18185 Format 1m
²³⁹⁶⁶
Nº Inventar 9.1303 Anul 1915
Secția _____ Raftul _____

Românii

IN

Monumentele Literare

Germane Vechi

Cercetări

DE

EM. GRIGOROVITZA

DOCTOR ÎN FILOSOFIE DE LA UNIVERSITATEA DIN BERLIN.

—◆◆◆—
BUCURESCI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE

S-sor ION ST. BASIDESCU

„CAROL GÖBL”

STRADA DÓMNEI, 16.

1901.

ROMÂNII
in
MONUMENTELE LITERARE
GERMANE MEDIEVALE

Inv. (3041) A. 1303

Inv. 18185

ROMÂNII

ÎN

MONUMENTELE LITERARE

GERMANE MEDIEVALE

327659

CERCETĂRI

DE

EM. GRIGOROVITZA.

DOCTOR ÎN FILOSOFIE DE LA UNIVERSITATEA DIN BERLIN.

Donațiunea

—— TITU MAJORESCU

BUCUREȘCI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE CAROL GÖBL

Furnizor al Curții Regale

16, STRADA DOAMNEI, 16

1901.

23966

9498

BIBLIOTECA CENTRALA UNIVERSITARA
BUCURESTI
1953
COTA 18185

1956

1961

L

B.C.U. Bucuresti

C23966

TABLA DE MATERII

PARTEA I.

Cronica rimată a lui Ottakar și istoricul ei; critica textului reprodus; reflexiuni filologice, analiza gramaticală a fragmentului croniceii.	9
---	---

PARTEA II.

Epopea «Nibelungenlied»; textul referitor la Valahii; critică literară și notițe	105
--	-----

PARTEA III.

Alte monumente literare cu citate despre Valahii	125
--	-----

PARTEA IV.

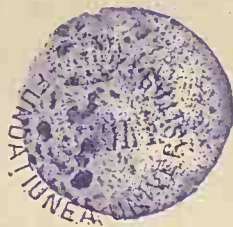
Glosar medio german-român	145
-------------------------------------	-----

PREFAȚĂ

Este un fapt interesant că operele literaturii germane medievale, în deosebi unele din cronicile și epopeele mari ale așa numitei prime epoci de înflorire, conțin felurite pasagi și citate relative la Români, sau mai bine zis la Valahi. În credință că aduc un oare-care serviciu prin scoaterea la lumină a acestor lucruri, am căutat a le studia de aproape, adunând textele relative împreună cu datele istoricului lor, pentru a le expune în publicațiunea de față.

În această preocupățiune a mea, am conceput însă și idea, că textele în chestiune, cel puțin cele mai mari și scrise într'o limbă mai aleasă, ar putea în același timp servi forte bine celor ce se ocupă cu studiul mai aprofundat al limbii germane, ca bun mijloc de introducere în spiritul idiomului german medieval. Conduc de această idee, am reprodus deci întâi textul referitor la Valahi din cronica rimată a stirianului Ottakar și, făcându-l istoric, am supus fragmenul unei analize filologice amănunțite, adăugând și o serie de reflexiuni necesare în privința limbii și redacțiunii cronice, încât prin aceste

explicări și prin sinteza gramaticală ce rezultă din analiză, să se alcătuiască o îndrumare practică spre interpretarea altor texte.

Aceasta fiind partea întâia a lucrării, urmează apoi ca a doua parte, aventura XII. din Nibelungenlied, în care se vorbește ceva mai puțin de Valahî, dar se presentă în schimb ocazia de a cunoaște caracterul poeziei germane vechi, la care de asemenea am stăruit a face observațiunile trebuincioase. Cît despre partea a treia a lucrării, ea cuprinde cele-lalte citate și pasagiî mai mici, cu relațiile lor asupra Valahîlor și discuțiunî asupra unor fragmente din epopea Ornit, ce îmi păreau a presenta un interes deosebit. Partea a patra și cea din urmă, în fine, formeză glosarul mediogerman-român, pe care mă țineam dator a'l anexa lucrării mele, pentru a realiza în special scopul al doilea, căruia doriaș să servească aceste texte.

București, Octomvre 1901.

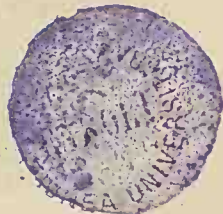
E. G.

I.

CRONICA RIMATĂ A LUÎ OTTAKAR.

ISTORICUL CRONICEI.

Despre așanumita cronică rimată austriacă «*Oesterreichische Reimchronik*» ne pomenesc diferiți istoriografi străini, și chiar în țară la noi acest mare izvor de istorie pentru țările monarhiei austro-ungare nu a rămas necunoscut. D. profesor Hasdeu în introducerea la tomul IV. al dicționarului «*Magnum Etymologicum Romaniae*» sub titlul «Negru Vodă», pagina CLXXVII/XII, pomeneste în două rînduri despre această însemnată cronică, aducînd textele cîtor-va versuri din fragmentul referitor la Romîni drept argument și probă pentru aserțiunile sale în chestiunea atît de controversată asupra adevăratei epoci de domnie a presupusului domn muntean Negru Vodă. Decît d. Hasdeu, precum și istoricii după care s'a luat d-sa, îl cunosc și numesc pe autorul zisei cronice Cavaler de Hornek, o greșeală care s'a rectificat de mult deja, constatîndu-se prin cercetări speciale că scriitorul cronicei a fost germanul stirian Ottakar și că un personagiū Hornek nici n'a existat.

Acest cronicar stirian a scris întăia parte a imensei sale opere rimate între anii 1285 și 1287, iar a doua la anul 1309, cînd a și terminat cronică. Acestei stabiliri de date destul de positive se opun însă alți istorici,

cum bună-oară Jacobi și Lorenz, susținând cumcă redactarea cronicăi a avut loc între anii 1300 și 1317. Cît despre numele misterios de Hornek, atribuit mult timp autorului, el a fost luat așa din senin de un oare-care istoriograf Lazius (*Geneal. Austr. Coment.*) întocmai ca și predicatul de *Cavaler* ce i s'a dat, asemenea fără nici un motiv documentat sau plauzibil. Este unicul nume Ottakar care rămîne oare-cum întemeiat, ca și caracterul național al purtătorului său, ce se denotă în mod neîndoios din coloratura dialectului în care s'a scris consequent opera versificată, fiind exact acel limbagiū german cum se vorbea pe atunci în actuala provincie austriacă a Stiriei (Steiermark). Incolo nu se știe despre acest Ottakar decît, că ținea de casa familiei feudale a nobililor de Lichtenstein și că a fost discipolul poetului cîntăreț Konrad von Reuenthal.

Deși o parte considerabilă din cronica lui Ottakar s'a pierdut, ea totuși prezentă în totalul părților păstrate și transcrise un material foarte vast de istorie poetizată în aproape o sută de mii de versuri. Cuprinsul acestei opere poetice întinse se ocupă în general cu istoria principatului austriac de pe atunci și a țărilor învecinate, Stiria și Carantinia. Cronicarul intră însă în mod aproape tot atît de de detaliat în domeniul istoriei țărilor mai considerabile de prin prejurul acestor provincii, ocupîndu-se de regatele Bavaria, Ungaria și Boemia, apoi de marele principat al Transilvaniei, ba trecînd chiar la descrieri vaste din episoadele istorice ale Veneției, cetății Acconului, etc. etc. În partea cea digresivă, cum am zice, însă foarte pe larg istorisită, asupra Transilvaniei și raporturile principilor acestei țări cu regii Ungariei, cade și pasagiul, în care Ottakar atinge țara noastră, sau mai bine zis

o parte din ea, Valahia, și unde dînsul ne istorisește în vr'o două sute de versuri (vers 88539 — vers 88700) următorul episod interesant:

Prințul Otto de Bavaria, candidat la tronul Ungariei, rămas neocupat după mórtea regelui Andrei al III-lea și la care rîvnea încă alți doi pretendenți puternici, adică Carol Robert de Anjou și principele Wenceslaus de Boemia, vine mai tîrziu, după ce a reușit să se încoroneze la Weissenburg, și în Transilvania, pentru a-și valida aci drepturile sale de nou suveran. Este însă prins de principele Lazlo (1). După cum se știe, recunoașterea regelui ungar era în strinsă legătură cu posesiunea insigniilor de coroană. Pe aceste vroia Lazlo să le obție cu orî-ce preț de la prizonierul său Otto. Tinărul prinț de Bavaria avuse grija de a ascunde aceste prețioase scule la loc sigur și princepelui Transilvaniei nu-î rămînea acum de cît să le obțină pe cale silnică. Neîndrăznind totuși să procedă el însuși în mod brutal cu Otto, care era rudă cu împăratul Germaniei, a trimis pe prizonierul său sub felurite pretexte *dincolo de Carpați*, — și cum mai adaogă cronică, — *la regele Valahilor*. Tot odată Lazlo, care la rîndul său pare că avea oare-cari drepturi de suveranitate asupra domnului Valahiei de pe atuncea, a trimes acestuia vorbă secretă, să încerce toate mijloacele pentru a scoate de la Otto pomenitele insignii de coroană, dînd a înțelege Valahilor în chip foarte semnificativ, că viitorul rege (vorbind probabil de sine însuși) va ști

---

(1) D. Hasdeu, tratînd în sus numita sa publicațiune aceste evenimente, indică, contrar celor zise în cronică, orașul Buda ca loc de încoronare, iar pe acel Lazlo îl numește Ladislaus Apor.

să răsplătească Valahilor și domnului lor acest mare serviciu.

În urma acestei intervenții ademenitoare, prințul Otto, care nu vroia să știe nimic de propunerile ce i se vor fi făcut, a fost supus la diferite torturi din ce în ce mai barbare. Cronica ne spune între altele (vers 88591—600) cum Valahii îl țintuesc pe prizonier de un părete de lemn și trag cu săgețile în el, întâi pe la mîini și picioare, amenințîndu-l că dacă nu va mărturisi unde are ascunse odoarele regale, vor trage drept spre inimă. Domnului valah, sau cum îl numește cronica într'un loc, *Regele Valahilor*, îi vine în acest timp rău și se îmbolnăvește subit și fără pricină, încît nevasta sa și femeile de pe lîngă ea, încep a atribui acest lucru straniu numai împrejurării că dînsul ar fi pus să chinuiască pe nevinovatul prinț. Domnul Valahilor se lasă un moment înduplecat de imprecățiunile muierestii și dă drumul prizonierului. Precum însă odată cu liberarea prințului se îndreaptă și starea fizică a bolnavului, acesta să căiește deodată de pornirea sa generoasă și pune pe oamenii săi să-l lege și să-l tortureze pe Otto din nou. Urmează o nouă îmbolnăvire a domnului valah, mai rea, intervenție și mai insistentă din partea femeilor și în fine punerea în libertate quasi definitivă. Fiind însă că prințul Otto nu își căută imediat de scăpare, ci solicită un călăuz care să-l îndrepteze pe unde ar avea să iasă din munți, supravine o nouă îmbunătățire a sănătății torturatorului și cu încetul și o nouă hotărîre de a nu da drumul prinsului. Ba inversunarea contra acestui din urmă crește într'atît, încît acel domnul valah poruncește de astă-dată nu numai să-l prindă, ci chiar să-l omoare pe Otto. Abia

însă a luat această hotărîre, și el se îmbolnăvește așa de cumplit și cade prada unor suferinți atît de crunte, încît văzînd însuși moartea înaintea ochilor săi, dete poruncă ca Otto nu numai să fie pe loc liberat, dar îl expediază cu solî și cu călăuzi peste munți, dincolo de hotar, la regele Gheorghe, în așa numita țară a Rușilor. Acest rege fiind cum ne spune cronica, înrudit cu prințul Otto, îl primește pe nefericitul fugar, și auzind de pățaniile lui, declară în mînia sa, rășboiul Valahilor. Prințul Otto găsește la rîndul său în timpul șederii la curtea ospitalieră din țara Rușilor (probabil principatul Haliciului) prilej de a se amorea de fiica unchiului său Gheorghe, și abia după ce se logodește cu tînăra principesă, pleacă, ajutat de viitorul său socru, sub mare pază, întîiu la ducele din Glogau și de acolo spre țara sa, în Bavaria.

Relațiunile cronicarului Ottakar în privința Romînilor, adică Valahilor, sunt, precum vedem, destul de curioase și fantastice, ca să nu spun ceva mai mult, însă aŭ, privite cu singe rece și cu lumină istorică, cu toată garnitura ciudată în care apar, o esență fundamentală foarte interesantă, ba chiar importantă. Voiu reveni asupra acestui lucru la critica textului relativ al cronicăi, adică după ce voiu pune înaintea ochilor cetitorilor fragmentul în original cu traducerea paralelă română. Pentru moment să întregim istoricul cronicăi.

Cea mai mare parte din manuscriptul original al cronicăi stirianului Ottakar se află actualmente în biblioteca curții imperiale din Viena; alte exemplare copiate cu îngrijire se găsesc la bibliotecile din Berlin, München, Upsala și Praga. Mult interes pentru elu-

cidarea, completarea și studiarea cronicei au pus înainte de toți învățații Caraian, Pez și Jacobi, apoi neuitatul bibliograf Lorenz ș. a. Editura complectă a vastei opere a fost rezervată neobositului Seemüller, care după o revizuire amănunțită a fragmentelor existente și o studiere extrem de scrupuloasă a izvoarelor din cari a cules Ottakar materialurile pentru a compune această foarte bogată cronică, a editat-o în colecția vestită a Academiei Berlineze: „*Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum qui Vernacula lingua usi sunt, V*“ (două volume in folio, Berlin 1892). Această lucrare a savantului Seemüller are un deosebit merit, prin faptul, că înlesnește mai ales pe istoricii ce se folosesc de abundența fîntînă de date medievale, a deosebi cu oare-care siguranță momentele și evenimentele adevărate de supozițiunii și elemente fantastice, lucru cu atît mai prețios, cu cît se știe astăzi în mod cert că multe din cele relatate de cronicarul Ottakar nu sînt văzute, precum se credea un timp, de el însuși, ci se bazează mai mult pe informațiunii luate de la alți cronicari, deveniți acum inaccesibili prin pierderea scrierilor lor relative, sau se întemeiază cîte odată pe lucruri numai auzite, ba chiar une-orî pe combinații proprii, brodite de cronicar însuși, în elanul său ferbinte de a poetiza lucruri istorice.

O împrejurare stranie este, că cronica lui Ottakar n'a avut, cu tot interesul extraordinar de care se bucură ca izvor istoric, pînă acum partea să fie tradusă pe întreg în limba germană modernă, precum s'a făcut asta cu alte opere similare, une-orî chiar de valoare mult inferioară. Acesta pare cu atît mai curios, cu cît limba germană medievală (medie de sus)

în care e scrisă cronică noastră, nu se prezintă prea ușor nici chiar pentru germani însuși. Aceasta a fost pentru mine un îndemn mai mult de a traduce cu minuțiozitate textul referitor la noi Români, și voi pune traducerea spre mai bună comparare în dreptul versurilor originale.

În ce privește calitatea literară a limbii cronicelui lui Ottakar propriu zis, trebuie să remarcăm că opera sa ca scriere este un tezaur de artă poetică narativă cum rar s'a văzut. Pe lângă puritatea relativă a dialectului ce-l mînuiau pe vremea aceea predecesorii lui Ottakar, poezii așa numiți *cîntăreși de dragoste* (Minnesänger), ca Walter von der Vogelweide, Hartman von Aue, ș. a. cronicarul nostru a știut să-și aproprieze în același timp și modul de poetizare a acestor mari versificatori, imitînd mai ales pe cel de al doilea, care ajunsese în cele din urmă să-î fie adevărat prototip. Apoi mai este și surprinzător cum a căutat Ottakar să păstreze cu consecuență în opera sa imens de lungă peste tot homogenitatea versificării, executate după regulile cele mai de rigoare, precum le impunea caracterul poetic de pe vremea aceea. Pe lângă asta se manifestă la el și un talent nespus de a nara lucrurile deși în versuri, totuși fără silă și cu plasticitatea cea mai vie, variînd în același timp stilul său istoric liniștit din cînd în cînd prin introducerea de pilde, proverbe și reflexiuni, cari denotă în ciuda lipsei complete de date mai apropiate asupra personalității cronicarului că dînsul a fost înainte de toate om de o erudițiune însemnată. Stilul întreg al cronicelui poate fi considerat fără obiecțiune ca fiind similar modelelor antice de mîna întîia, lucru care își are explicarea sa principală mai ales în împre-

jurarea, că Ottakar cunoștea perfect limba latină, probă că știa despre toate fntinile istorice ale latinității și culesese din ele o bună sumă de material, din care a alcătuit părțile introductive ale diferitelor capitole vaste la cronica sa.

Se pretinde de către unii din criticii cronicei lui Ottakar că rimele sale lasă în oare-cari locuri multe de dorit și fac impresia că poate mai valoroasă era să fie opera sa dacă o scria în proză și nu în versuri. Când ne gândim însă ce bagagiū enorm de vorbă a solicitat lucrarea această uriașă, nu ne mirăm deloc că poate pe ici pe acolo s'a și resimțit une-orī o epuizare de expresiuni și forme, ci avem din contra tot motivul de a ne uimi cum de a fost poetul în stare să mențină în tot decursul scrierii sale cu atīta perseveranță ritmul poetic și accentul tonic. Acesta din urmă mai ales joacă în limba germană medie de sus. (Mittelhochdeutsch) un rol foarte important, și metrul cronicei fiind cel antic german «*Altddeutscher Vers*», observarea strictă a celor patru silabe intonate din fie-care vers, și în același timp și rima finală, constituiesc două condițiuni diferite, pe cari a știut Ottakar să le satisfacă în chip adevărat admirabil, încît cronica sa se prezintă din acest punct de vedere ca o operă de artă poetică adevărat fenomenală.

Imi iaū voe de a insista asupra acestui lucru prin faptul că organizațiunea recentă a studiilor la universitățile de la noi din țară acordînd și limbei germane condițiuni de cultivare mai aprofundată, pentru introducerea în domeniul limbei germane medie de sus, indispensabile pentru o cunoaștere perfectă a desvoltării limbei întrgī, textele din cronica lui Ottakar vor putea servi ca cea mai potrivită lectură

exercitativă și tot-odată poetica instructivă. Pentru acest scop am și decis a da aceastei lucrări critice și un fond didactic ce-l voi pune în evidență printr'o analiză lingvistică a textului ce ne interesează. Să vedem acum în ce fel se presentă fragmentul croniceî cu relațiunea asupra Românilor ca text original și pus față în față cu traducerea cuprinsului pe românește.

Relațiunea asupra Rominilor incepe cu versul 88539
și sună ast-fel:

88539 In sant der herzog über walt
sine boten halt
zuo dem Walachen
der an allen sachen
herr ob den abdern was.
dem selber man vor las
45 und tet kunt von sinen wegen
er hete in sinen phlegen
gevangen einen man,
der het dem lant getan
groz und schedlich tat
50 die kron und die kleinat
die man dafür wac
daz des landes er daran lac
die hiet er verholn,
dem künierich verholn.
55 den wold er im senden dar
also daz si des naemen war,
wie si im getacten,
daz si die krone von im haeten;
und waren si so versunnen
60 daz sis von im gewinnen,
des hetens immer mere
beide frum und ere

Traducerea românească.

- 88.539   Deci ducele trimese peste munți
pe solii săi îndată
la Valahul,
care în toate afacerile
era domn peste cei-lalți.
Acestuia i s'a citit
45   și i s'a comunicat ast-fel
că va avea în îngrijirea sa
un om prizonier,
care ar fi făcut țării
mare și păgubitor lucru;
50   coroana și cu odoarele
cară erau privite (cumpăneaă)
cît și onoarea țării,
pe aceste el le-ar fi ascuns,
furîndu-le din regat.
55   Pe acest om dorește dar să i-l trimeată
ca să chibzuiască
cum să facă cu el,
numai ca să capete coroana de la el;
și dacă (Valahii) s'ar crede în stare
60   ca s'o scoată de la el,
din asta le-ar ieși mult,
atît folos, cît și onoare

von dem kunic kunftigen:
 saehen si iht um in ligen,
 65 an des, daz in waer gelegen,
 daz müest in von des kunigs wegen
 werden ındertan.
 „heizt uns senden den man“
 sprachen die Walachen;
 70 wir wellen daz machen,
 het er die kleinat tongen
 aller hindrist in den augen,
 er müest sie her für geben
 „oder verließen daz leben.“
 75 do diu botschaft kam
 und der Lazla vernam
 der Walachen muot,
 do saude der unguot
 den kunic Otten halt
 80 hin über walt
 den Walachen in ir gewalt.
 die dro was maniesalt
 die si gegen im heten,
 swie vil si des teten,
 85 doch mohten si mit dheinen dingen
 in des niht an gewinnen,
 des er nicht enhet.
 do man im leides vil getet,
 do begunden in leren
 90 die Walachen ihren herren,
 daz er in zehant
 hiez spannen an ein want
 und hiez an der wile
 schiezen in mit philen,
 95 des ersten zu den geliden

din partea regelui viitor;
 și dacă ar vedea ceva pe la el
 65 ce le-ar face plăcere,
 le-ar reveni lor, ca din partea regelui,
 în chip de lucru dăruit.
 «Porunciți să ni se aducă omul»
 ziseră Valahii;
 70 «vroim să facem cum cereți;
 de ar avea odoarele ascunse
 de tot dinapoia ochilor,
 el ar trebui să ni le dea
 saū să peardă viața sa.»
 75 Când a sosit această solie,
 și Lazlo a auzit
 dispozițiunea Valahilor,
 a trimes acest om rău
 pe regele Otto numai decât
 80 încolo peste munți
 în mânilor Valahilor.
 Aū fost de tot felul amenințările
 pe cari le-aū întrebuintat el în contra lui,
 dar orī cât a și făcut el,
 85 totuși n'a fost în stare nici prin un lucru,
 să scoată de la el,
 ce nu poseda de loc.
 După ce i-aū făcut mult rău,
 începură să povățuiască
 90 Valahii pe domnul lor,
 ca imediat
 să pue să-l atirne de un părete
 și a pus în același timp
 să tragă în ele cu săgețile;
 95 întiiū pe la membre,

oben unde niden
 daz sint füez und hende.
 „so ist daz umwende,
 er muoz diu kleinat in geben;
 88600 wold aber er des widerstreben,
 so mer wir in den smerzen
 und schiezen zuo dem herzen.“
 do si des heten gedaht,
 in der selben naht,
 605 dem selben Walady
 ven siechtum so we geschach
 daz er wolde sin gestorben
 und auch nahe verdorben;
 do giengen vil fruo
 610 die frouwen alle zuo
 und sprachten: „wil du genesen,
 so la duch got ledic wesen
 den man, der an diser frist
 umb sust hie gevangen ist.“
 15 der Walady do gebot,
 daz man uz der not
 kunie Otten ledic lieze
 und in varen hieze
 swelich end er wolde.
 20 do enwest er, war er solde.
 do daz ergie
 und man in ledic lie,
 an der selben stunt
 der Walady wart gesunt.
 25 do der boeswicht des enphant,
 do hiez er zehant
 kunie Otten wider varen
 und in diu bant slahen,

- pe jos și pe sus,
 adică picioare și mâni,
 (zicînd): «Este acum fără îndoială
 că are să trebuiască să vă dea odoarele;
 88600 dacă însă s'ar împotivi,
 atunci vom mări noi chinurile
 și vom trage spre inimă.»
 Cînd a pus el la cale asta,
 605 chiar în aceeași noapte
 pomenitului Valah
 i s'a făcut de boală așa rău,
 încît vroia să moară
 și chiar era să peară.
 Atunci a venit des de dimineață
 610 toate femeile încolo
 și i-a zis: «Vrei să te însănătoșezi,
 atunci lasă slobod pentru dumnezeu
 pe omul care în momentul acesta
 se află degeaba prins aci.»
 15 Atunci Valahul a poruncit
 ca din nevoe (prinsoare)
 să fie liberat regele Otto
 și să fie lăsat să plece
 în care parte (capăt) ar vroi.
 20 Acum acesta nu știa încotro să plece.
 Petrecîndu-se aceasta
 și dîndu-i-se drumul,
 chiar în același ceas
 Valahul se făcu sănătos.
 25 Simțînd omul rău aceasta,
 a poruncit el îndată
 să-l prindă din nou pe regele Otto
 și să-l pună în cătușele

30   din er vor an het.
        an der selben stet
        des lebens er sich bewac.
        niht anders er phlac,
        er bat got der sele phlegen,
        des libes het er sich verwegen.
 35   nu hort, waz do geschach.
        dem leidigen Walach
        wart aber wider we.
        verre wies denn e.
        do sprach aber sin frouwe:
 40   „nu sich unde schonwe,
        swer wider got viht,
        wie er daz riht.“
        si überret aber den man,
        daz er hiez ledic lan
 45   den, der da was gevangen.
        und da daz was ergangen,
        do bezert er sich aber sa;
        und do er wart gesunt darna,
        do gie zehant hin
 50   der kunic Otto für in
        und bat in umb geleit.
        daz wart im verseit.
        sprach: „daz geschicht
        mit minen willen niht,
 55   du gebest her für drat
        die kron und din kleinat,
        oder zeig wa si' sin.“
        marter unde pin
        hiez er in aber noeten
 60   und wold in niwes toeten,

- ce le avuse înainte.
- 30 In ast-fel de stare
s'a lepădat el de speranță de viață.
El nici nu se mai gîndea la alt-ceva,
ci ruga pe dumnezeu să îngrijească de su-
[fletul său]
căci cît despre trup, pe acesta îl perduse.
- 35 Și acum ascultați ce s'a întîmplat.
Răutăciosului Valah
i s'a făcut iarăși rău
mai tare de cît altă dată
și i-a zis atunci nevasta sa:
- 40 «Zaci acuma și vezi,
orî-cine luptă în protiva lui dumnezeu,
cum acesta răsbună (lucrurile).»
Ea apoi l-a îndemnat pe bărbat
să poruncească să dea drumul
- 45 celui ce era prins.
Și cînd s'a făcut aceasta,
el s'a îndreptat repede;
iar cînd s'a făcut apoi sănătos,
a mers imediat
- 50 regele Otto însuși la el
rugîndu-l să-i dea oameni cari să-l conducă.
Asta însă i s'a refuzat
El (domnul Valahilor) zise: «Asta
cu voia mea nu se face,
- 55 să ne dai tu (mai întîi) repede
coroana și odoarele
său arată-ne unde sînt ele.»
Cu chinuri și cu frică
a pus apoi să-l siluiască
- 60 ba a vroit să-l omoare chiar.

do daz geschach, zehant
dem Walach verswant
kraft und maht beide,
im wart so gar zu leide,
65 als er wolde sterben.
allerst begund er werben,
daz man den kunic Otten solde
lazen varen, swa er wolde
unde solde ouch in
70 mit sicherheit füren hin.
do man kunic Otten daz sagt,
do wart er ouch gefragt,
welhend er wolde kern.
do begund er gern,
75 daz man ir fuorte zu dem hingen
kunic Georin von Rizen.
der was ouch sin mac,
wand er der selben sippe phlac.
von dem kunic Welan
80 wand derselbe man
ir beider ene was.
do man dem Walach vor las
des gevangen bet
do schuof sa zestet,
85 daz man sicher fuort in
gegen Rizen hin.
zehant do daz geschach
do wart der Walach
fren und wol gesunt.
90 zuo der selben stunt
aber den kunic Otten
fuorten die boten
gegen Rizen sa;

- Abia a  inceput aceste  i îndată
i-a dispărut Valahului
at t puterea c t  i sume ia.
Lui i se făcu a a de r u
65  nc t  i venea chiar să moară.
 i atunci a pornit chiar a ruga
ca să lase pe Otto
să plece încotro va vrea el
 i să fie  i
70 condus în siguran   ( n colo).
Spun ndu-se aceste regelui Otto,
el a fost tot-odată  i întrebat
 n care parte vroie te să se îndrepte.
Atunci ( ncepu) să rostească el bucuros.
75 ca să-l conducă la prietenosul
rege Georin al Rusiei (Haliciului)
care, — probabil că era chiar a a —
se trăgea din acea familie
adică după regele Velan (Bela),
80 de oare-ce același (om)
le venea la am ndo i str mo .
C nd i s'a adus  tire Valahului
despre rugămintea prinsului
el a or nduit pe loc
85 ca să-l conducă în siguran  
spre Rusia ( ncolo).
 ndat  ce a a s'a făcut,
iată că Valahul se făcu
bine  i foarte sănătos.
90  n același ceas
Însă pe Otto
 l conduseră soli 
repede spre Rusia (Halici).

95 minnielich in da
 der kunic Georg enphie.
 da das ergie,
 do widerbot er zehant
 in der Waladen laut
 umb die smach diu kunic Otten
 88700 von in was erböten.

.....

- Cu drag acolo
95 l-a primit regele Gheorghe.
Și în timp ce s'a petrecut asta
el (regele Gheorghe) declară (război) îndată
în protiva țării Valahilor,
pentru urgia care regelui Otto
8700 i-a fost făptuită (acolo.)

Textul continuă apoi a relata cum Otto parvine după primirea cea excelentă la ruda sa, a se logodi chiar cu fata regelui Gheorghe al Haliciului și se întoarce în urmă, ajutat de acesta, prin orașele Glogau și Praga, înapoi în Bavaria. (Vezi istoricul).

CRITICA TEXTULUI REPRODUS.

Am zis la începutul acestui studiu că cronicarul Ottakar nu a fost martor ocular la evenimentele pe cari le descrie în cronică și că multe părți din opera sa sînt brodite din cele auzite de la alții, ba une-orî chiar luate din domeniul fantaziei sale proprii, adică pe măsura ce detailurile narate i se păreau poate prea puțin interesate, și zelul lui Ottakar ca poet solicita pe ici pe colo cîte un detaliu mai substanțial. Această părere se confirma în criticele mai noi publicate relativ la cronică stiriană și este un ce stabilit, că indicațiunile din această operă istorică poetică trebuie luate cu mare băgare de seamă, mai ales cînd sînt menite a servi ca izvoare pentru istorie. Orî cît de fantastică însă ar părea relațiunea asupra Valahilor pe care am reprodus-o textual aci și orî cît de mult am fi în drept să aplicăm considerantele de suspiciune tocmai acestei relațiuni referitoare la una din cele mai interesante epoci ale istoriei române, trebuie totuși să mărturisim că cele relatate în cronică prezintă pentru

noi un deosebit interes deja prin faptul, că acel întreg de împrejurări fantastice, precum l-am văzut, nu e lipsit de oarecare fond istoric tot atât de concret, pe cât de abstractă apare garnitura în care a îmbrodit-o povestitorul poet. Părerea aceasta a împărtășit-o și bătrînul istoric d-l Hasdeu, folosindu-se, precum am arătat la început, de unele mici părți ale fragmentului nostru reprodus, pentru a susține mult criticata sa teorie în chestia persoanei lui Radu Negru. (Etimol Magn. Romaniae, tom. IV).

Nu e de competența mea să-mi dau părerea, întrucît combinațiile îndrăznețe ale d-lui prof. Hasdeu sprijinite pe momentele istorice cîștigate din cronica lui Ottakar și din alte scrieri și fîntîni istorice aū reușit a elucida chestiunea cu Radu Negru. Sînt mulțumit cu toate acestea că s'a demonstrat prin aceasta deo camîată valoarea cronicăi ca izvor istoric pentru noi Români și voiū să precizez deci acum în cite-va cuvinte punctele principale pe cari ni le oferă sub acest raport fragmentul reprodus din cronică.

a.

Avem înaintea de toate faptul cert că prințul bavarez Otto a fost în adevăr prins de herzogul Transilvaniei Lazlo, saū cu numele saū întreg, Ladislaus Apor, precum îl numește d. Hasdeu în menționatul saū studiu asupra domniei lui Radu Negru.

b.

Avem ca al doilea punct de relațiune trimeterea prizonierului la curtea domnului Valahilor, unde pu-

sese Lazlo întiiu pe solii săi să întrebe dacă Valahiï ar fi înțeleși să ia asupra lor curiosul rol de a intimida și forța pe prizonier să dea pe față locul în care ascunsese insigniile de coroană, ce le poseda ca rege nou ales al Ungariei. Acest detaliu al croniciei lui Ottakar e prea interesant, deși în sine prezintă niște enigme nepătrunse încă. Cronica nu ne spune numele domnului Valahilor (d. Hásdeü crede că este Mircea I.) și nici nu ne indică reședința sa; pe de altă parte însă ne spune clar că acel domn valah era *mai marele peste cei-lalți* «*in allen sachen her ob den andern*», amănunt foarte prețios pentru teoria cumcă Romîniï se găseau pe, acea vreme constituiți în mai multe state mici, supuse cîrmuirei unui domn mai puternic și mai de frunte, pe care cronicarul într'un loc îl numește chiar *kunig*, adică *rege*. D. Hasdeü presupune prin diferite coniecturi că reședința acestui domn, cu numele pretins de Mircea I, nu putea fi decît la Hațeg în Transilvania, nu dincoace de munți, în Romînia de astăzi. În acest punct cumpănește însă foarte mult felul cum s'aü înțeles cuvintele «*über walt*». Luată literalmente frasa «*der herzog sante sine boten über walt*» se poate întrepréta că Lazlo a trimis solii săi și în urmă și pe prizonier o distanță *nu tocmai mare*, adică *dincolo de pădure*, ceea ce ar însemna că reședința lui Lazlo sau locul în care se afla cînd l-a prins pe Otto nu se găsea tocmai foarte departe de reședința domnului Valahiei; decî să admitem *de Hațeg*. Compoziția adverbială se obi-cinuește însă în textele germane vechi cu înțeles colectiv, și acel *walt* se găsește de obicei interpretat ca *peste munți*, de unde s'ar deduce că reședința domnului Valahilor era dincoace de Carpați, nu la

Hațeg, deși împrejurarea că Lazlo în starea lui de om grăbit, cum era de sigur, n'ar fi prea avut timp a trimite întîiîu soli cu întrebare și abia apoi pe Otto, dacă calea de parcurs era lungă și anevoioasă, vorbește pentru o reședință mai apropiată și lesne de ajuns; și asta ar putea fi atunci chiar Hațegul.

c.

Extradarea prizonierului în minile învecinatului rege al Rușilor, Gheorghe, care, fiind înrudit cu pribeagul Otto, îl primește foarte bine, îl logodește cu fiica sa și îl expediază prin Glogau în țara proprie, și, — ce este mai esențial pentru noi, — îl răzbună, pornind războiul în protiva Valahilor, constituie un detaliu încă mai interesant, căci aci ni se prezintă iarăși două lucruri, din care unul e admirabil de clar, cel-alt însă ne pune la noui îndoeli, fiind de tot enigmatic. Cronicarul ne spune numele exact al celui pretins rege al Rușilor, cu a cărui țară se învecina învederat Valachia. Eminentul critic al cronicei lui Ottakar, istoricul-filolog Seemüller, care a sacrificat mai bine de un deceniu la cercetarea elementelor constitutive și a izvoarelor străine din cari a fost alcătuită cronica, ne lămurește foarte exact asupra acestui domn vecin cu țara Valahilor, arătînd că nu poate să fie altul de cît regele Iuri al Haliciului, nepotul lui Roman Danilovici, care a domnit în adevăr de la 1301 și pînă la 1316. Amănuntul nedeslușit și greu de stabilit ce rămîne este însă acesta. Ce întindere trebuie să fi avut țara Valahiei de pe atunci, sau să zicem complexul de state mici pendente de un domn valah principal cu reședința la Hațeg, încît aceasta din urmă să fie tras la răspun-

dere prin războiul direct pentru maltratările suferite de Otto? Pozițiunea geografică a țării Valahilor și hotarele ei sînt deci, pentru mine cel puțin, un ce nu tocmai lămurit.

În general aceste amănunte interesante ne fac impresia că lucrurile trebuie încă studiate și discutate și însuși d. Hasdeu pare oarecum a-și rezerva aceasta pentru alt prilej, căci nu se folosește de fapt în poemul său studiul din Etymol. Magn. Rom. de cît de două mici pasagi de la începutul fragmentului. Se mai poate afară de asta ca d. Hasdeu, care de altmintrelea îi face cronicii stiriane toate onorurile, să nu fi cunoscut de cît numai acele două pasagi, și asta poate din autori de dată mai veche, căci în repetite rînduri îi dă cronicarului nostru tot încă numele vechiu Hornek cu predicatul de cavaler. În schimb însă d. Hasdeu aduce în studiul său pe lîngă acele două mici citate încă și un al treilea care nu se găsește în fragmentul nostru și în care se spune că regele Serbiei și al Bulgariei au intervenit pe lîngă domnul Valahilor pentru liberarea prințului Otto pe motiv că erau înrudiți cu el după fostul rege ungar Bela. Acest pasagi, foarte prețios pentru combinațiile genealogice ale d-lui Hasdeu, este, precum s'a dovedit de Seemüller în mod neîndoelnic, un element posterior, adaos în cronică de o mîna străină, și am trebuit deci cu tot regretul să mă abțin de a-l reproduce.

Și acum să trecem la partea de natură mai mult mitică a fragmentului care este și ea interesantă pentru noi Romîni, și anume prin împrejurare că ni se atribuiesc niște obiceiuri ce ar părea în cît-va legitimate prin însuși faptul vechimei vremurilor des-

pre cari e vorba: Torturile ce le indura regele prizonier Otto din partea d-lui valah si ai oamenilor sai se prezenta la primul moment ca niște lucruri extrem de barbare, emanate din fantazia ciudata a cronicarului si inșirate poate numai din intențiunea ce o avea el de a-și exprima compătimirea sa față de soarta nefericitului prinț german Otto de Bavaria. Or se vede din alte pasagi ale cronicăi că însuși Ottakar Stirianul ca autor nu avea nici un motiv de a-l plinge pe acest principe sumeș, ci din contra îl ura din tot sufletul, și dacă s'a apucat a descrie pățania lui în țara Valahilor, despre care evident că nu știa multe (dovadă ca nici numele domnului Valahilor nu ni-l poate spune) a făcut-o numai în esorul talentului și înclinațiunii sale de cronicar pățimaș, ce avea pretenția de a știe și nara toate. Ast-fel a băgat deci în relațiunea sa pentru împodobirea celor istorisite și câteva lucruri de domeniū pur mitic. Și că țara locuită de Valahii precum și locuitorii ei înșiși figuraū pe atunci ca ceva necunoscut, predestinat a fi adus în legătură cu cele mai fantastice idei, asta o vedem, din diferite citate în cîtecele și povestile germane eroice, unde se vorbește, precum voiū arăta la alt capitol, în diferite rînduri de Valahii și țara lor ca de un ce ultra-misterios.

Intr'o *sagă* despre eroul Wolfdietrich, foarte considerat în domeniul mitologiei germane generale, mai ales în așa numitul ciclu gotico-lombardic, ni se povestește despre o luptă a lui Wolfdietrich cu uriașul păgîn Belian, în care e vorba de o aruncare cu cuțitele sub împrejurări aproape identice cu cele narate la torturarea prințului Otto de către Valahii. Oare nu cumva să fie aci oare-cari urme de obicei-

iuri gotice adoptate de Romîni încă de pe timpul cînd poporul nostru avea raporturi intime cu Goții, de la cari a împrumutat, precum se pare, nu numai deprinderi, ci pînă și vorbe ce s'aũ conservat? Tragerea cu arcul în trei locuri (intervaluri), cum o descrie Ottakar, prea apare ca sistem adoptat anume și indicațiunile «*zuo den geliden, oben und nieden, daȝ sind fuez und hende*» iar în urma «*zuo dem herzen*» aduc numai decît aminte că duelurile la Goți se făceau întocmai (vezi Heinzl «Ueber die ostgot. Heldensagen; pag. 86). În menționata luptă mitică dintre Wolfdietrich și Belian, la aruncătura a treia a cușitelor, ținta convențională este inima; înainte de a se începe însă fiorosul act, fiica lui Belian se inter-pune, și cu implorațiunile ei împedică strașnica luptă. Decî avem și o aluziune la amestecul femeilor, care precum am văzut, este atît de caracteristic în relațiunea lui Ottakar, încît sîntem în drept a presupune că în șirul narațiunii curioase a cronicarului nostru poate lesne să se ascunză miezul unui mit vechiũ, intrat cine știe pe ce cale în combinație cu țara și poporul nostru.

În ce privește limba în care este scrisă cronica și în consecința și bucata fragmentară reprodusă, voiũ încerca a arăta că e de o valoare eminentă și se pre-tează cu deosebire la studiul idiomului german așa numit *Mittelhochdeutsch*, despre care am să vor-besc la capitolul viitor.

REFLEXIUNI FILOLOGICE.

Limba în care e concepută cronică rimată a stirianului Ottakar este așa numitul «Mittelhochdeutsch», adică «*germana medie de sus*», iar dialectul e, abstracție făcînd de mica nuanță particulară țării stiriene, cel *bavarez*. Denumirea curioasă pe care trebuie s'o dăm limbii «Mittelhochdeutsch» ca să spunem exact pe romînește ceea ce înțelege în acest cuvînt istoria limbii și literaturii germane, se explică prin următorul lucru. Impărțirea cea mai recentă și rațională a limbii germane, după condițiunile istorico-geografice în cari s'a dezvoltat și răspîndit, cuprinde trei grupuri și anume: Germanii de nord, reprezentînd grupul lingvistic vechi islandico-scandinav, subdivizat astăzi pe de o parte în limba norvegiană și islandeză, iar pe de altă parte în cea suedeză și daneză. Apoi vin Germanii de răsărit, adică Goții, Gepizii, Burgunzii, Herulii și Vandalii, cu limbile lor stinse în ziua de astăzi, și în fine Germanii de apus, cu cele două mari grupări de limbă și anume:

Germana de jos (Niederdeutsch), de care țin și ramurile frisiane și saxone împrăștiate pe litoralul mării, (dintre care cea din urmă a dat în urmă naștere limbii engleze), iar ca în regiunea colinară și cea muntoasă, pînă aproape dincolo de Alpi, limbajul cunoscut ca *Germana de sus* (Hochdeutsch). Or ultima grupare, mai vastă din toate, pe care literatura germană o înțelege sub denumirea caracteristică de «Hochdeutsch» și pe care noi d. ex. am trebui s'o numim limba germană *de munte*, se subdivide la rîndul ei în trei despărțiri epocale și anume: Althochdeutsch, sau, cum am zice, limba *germană veche de sus*, de la 800 și pînă la 1100 ; apoi Mittelhochdeutsch, sau *limba germană medie de sus*, de la 1100 și pînă la 1300 și Neuhochdeutsch, sau *limba germană nouă de sus*, de la 1300 ori mai bine zis de la Luther și pînă în timpul de față, și care a ajuns să fie actualmente elementul dominant și limba literară recunoscută de toți Germanii.

Despărțirea epocală de mijloc, numită Mittelhochdeutsch, din care face parte și cronica noastră, ar fi putut foarte bine să poarte ca și cele lalte două epoci mari denumirea de limbă *de munte*, dacă ea însăși nu s'ar desface în două grupuri distinse prin considerațiuni geografice de aceeași natură, însă ceva mai precise, și anume: în limba germană *medie de munte* și *medie colinară*, adică Oberdeutsch și Mitteldeutsch, din cari cea dintăi cuprinde dialectul alemanic, (adică alsacian și suabic) și cel bavarezo-austriac. De acesta din urmă ține și subdialectul stirian. Ast-fel împărțirea primordială pe limba de șes și de munte devine iluzorie, și chiar Germanii aū căutat să iasă din acest impas terminologic, salvîndu-se cu cuvintele *nieder*

și *hoch* în contradicție cam nulă cu termenii adoptați la sub-diviziunea epocii medii, adică *ober* și *mittel*, termeni pe cari noi însă îi vom traduce exact prin echivalentele *muntos* și *colinar*.

Cronica lui Ottakar fiind scrisă, precum am spus la introducere, între anii 1289 și 1309, ține dar de epoca literară a limbii germane medii de sus, sau mai bine zis de sfârșitul ei, și prin originea fixă și coloritul local al dialectului țării cronicarului este deci o operă scrisă în subdialectul stirian, ce făcea parte, precum știm, din dialectul bavarezo-austriac al regiunii lingvistice atât de eminente sub raportul înfloririi dintâi pe care a avut-o limba germană în secolii XI și XII. Limba medie de sus umplînd sub titlul de fasa de dezvoltare atât de falnic cadrul istoric al evoluției literare și gramaticale a graiului german, merită să ne ocupăm puțin de ea și, înainte de a analiza fragmentul croniceî referitor la noi, să relevăm deci punctele marcante cari constituiesc caracteristica acestei stări epocale a limbii germane, atât de interesante pentru aprecierea generală a dezvoltării ei.

Se știe că limba germană și-a stabilit ea însăși în mod foarte precis momentul separațiunii din mijlocul celorlalte surori indo-europene (italica, greaca, litoslavica, celtica, albaneza și armeană) și anume prin fenomenul așa numitei substituiri consonantice (*Lautverschiebung*) care s'a produs cam pe la secolul al treilea după Christ. Zisul fenomen, atât de esențial pentru întreaga fire a limbii germane, a pus în mișcare grupul așa numitelor *mute*, transformînd aspiratele *th*, *ph* și *kh* în tenuale *d*, *b*, *g*, iar pe aceste la rîndul lor, în mediele corespunzătoare *t*, *p*, *k*. În loc însă ca

aceste din urmă să iaie în decursul zisei rotațiuni sonantice la rîndul lor locul aspiratelor *th*, *ph*, *kh*, două din ele au fost deplasate, și anume *p* a trecut în spiranta dură *f*, iar *k* în aspirata *h*, și numai tenua dentală *t* a continuat rotațiunea, făcînd pur și simplu loc aspiratei sale, — *th* modificîndu-se abia la a doua substituire (1) în *z*.

Acest proces s'a săvîrșit în decursul primilor secolii ai erei creștine, adică în ajunul epocii numite *Althochdeutsch*. Rolul epocii medii (*Mittelhochdeutsch*) a fost din contra mai ușor, dar și mai delicat, și anume s'au rezolvit, cum am spune, în această epocă relativ foarte scurtă, în mod precis alterațiunile vocalice ale limbii germane, făcînd-o aptă de a-și îndeplini misiunea poetică atît de grandioasă, care a dat apoi cu drept cuvînt epocii medii numele de epocă de înflorire. Or aceste rezolviri sau mai bine zis fenomene vocalice, ale căror înrîurire se resimt de la primele începuturi ale limbii germane în general și pînă în momentele de față ale existenței ei, sînt următoarele:

1. Apofonia (*Ublaut*), sub care se înțelege *gradarea vocalelor în diferitele stadii de formațiune a unei și aceleași silabe radicale*. Apofonia nu este ca substituirea consonantică, un fenomen particular al grupului limbilor germanice, ci există, precum știm, și la celelalte ramuri indoeuropene, manifestîndu-se prin accentuarea diferită a silabelor radicale și a

(1) A doua substituire consonantică (*zweite Lautverschiebung*) a fost numai parțială, manifestînduse mai mult la dialectul germanic și cel bavarez și a avut loc între anii 500 și 700.

fixale. Formele verbale mai ales staū încă din epocile cele mai vechi încoace în strînsă legătură cu acest fenomen, și de la el atirnă așa zicînd acele variațiuni la cari aū fost supuse verbele cu privire la formarea timpurilor. În limba germană medie de sus schimbările fonetice produse prin apofonie ajung în cîtva la punctul de culminație și tind a se stabili definitiv. Ca să ilustrăm aceasta printr'un exemplu, să luăm o rădăcină verbală, care devine quasi nominală, bunăoara *helf*. Variațiunile ce resultă prin apofonie sînt: *hel fen*, *Hel fer*, *hîlf t*, *Hil fe*, *half*, *hîlf e*, *ge holf en*, *hûlf e*, *Hûlf e*, etc. Or aceste alterațiuni vocalice la una și aceeași silabă radicală, cari își aū, precum am zis, începuturile lor în vechimea fie-cărei limbî în parte, aū fost fixate prin așa numitele *serii apofonice (Vblautreihen)*, din cari limba germană de sus (Hocheutsch) posedă șese. Acestea aū luat în stadiul clasic al epocii *Mittelhochdeutsch* următoarele forme:

	<u>Inf.</u>	<u>Pret.</u>	<u>Pret.pl.</u>	<u>Part. porf.</u>
Seria I.	<i>i</i> (bliben), <i>ei</i>	(bleib), <i>i</i>	(bliben), <i>i</i>	(gebliben)
• II.	<i>iu</i> (fliugen), <i>ua, ô</i>	(flauc), <i>u</i>	(flugen), <i>o</i>	(geflogen)
• III.	<i>e</i> (helfen), <i>a</i>	(half), <i>u</i>	(hulfen), <i>o</i>	(geholfen)
• IV.	<i>e, i</i> (nemen), <i>a</i>	(nam), <i>a</i>	(nâmen), <i>o</i>	(genomen)
• V.	<i>g</i> (geben), <i>a</i>	(gab), <i>â</i>	(gâben), <i>e</i>	(gegeben)
• VI.	<i>u, e</i> (tragen), <i>uo</i>	(truog), <i>uo</i>	(truogen), <i>a</i>	(getragen)

La aceste serii apofonice va trebui să ne referim de multe ori în analiza gramaticală a textului, și atunci se va ilustra și mai mult importanța lor pentru limba germană, deși limba actuală a căutat să echilibreze pe unele locuri diferențele vocalice, conjugînd: *bleiben*.

aceste din urmă să iaie în decursul zisei rotațiuni sonantice la rîndul lor locul aspiratelor *th*, *ph*, *kh*, două din ele aū fost deplasate, și anume *p* a trecut în spiranta dură *f*, iar *k* în aspirata *h*, și numai tenua dentală *t* a continuat rotațiunea, făcînd pur și simplu loc aspiratei sale, — *th* modificîndu-se abia la a doua substituire (1) în *z*.

Acest proces s'a săvîrșit în decursul primilor secolii ai erei creștine, adică în ajunul epocii numite *Althochdeutsch*. Rolul epocii medii (*Mittelhochdeutsch*) a fost din contra mai ușor, dar și mai delicat, și anume s'aū rezolvit, cum am spune, în această epocă relativ foarte scurtă, în mod precis alterațiunile vocalice ale limbii germane, făcînd-o aptă de a-și îndeplini misiunea poetică atît de grandioasă, care a dat apoi cu drept cuvînt epocii medii numele de epocă de înflorire. Or aceste rezolviri saū mai bine zis fenomene vocalice, ale căror înrîurire se resimt de la primele începuturi ale limbii germane în general și pînă în momentele de față ale existenței ei, sînt următoarele:

1. Apofonia (*Ublaut*), sub care se înțelege *gradarea vocalelor în diferitele stadii de formațiune a unei și aceleași silabe radicale*. Apofonia nu este ca substituirea consonantică, un fenomen particular al grupului limbilor germanice, ci există, precum știm, și la celelalte ramuri indoeuropene, manifestîndu-se prin accentuarea diferită a silabelor radicale și a-

(1) A doua substituire consonantică (*zweite Lautverschiebung*) a fost numai parțială, manifestînduse mai mult la dialectul alemanic și cel bavarez și a avut loc între anii 500 și 700.

fixale. Formele verbale mai ales staū încă din epocile cele mai vechi încoace în strinsă legătură cu acest fenomen, și de la el atirnă așa zicînd acele variațiuni la cari aū fost supuse verbele cu privire la formarea timpurilor. In limba germană medie de sus schimbările fonetice produse prin apofonie ajung în cîtva la punctul de culminație și tind a se stabili definitiv. Ca să ilustrăm aceasta printr'un exemplu, să luăm o rădăcină verbală, care devine quasi nominală, bunăoara *helf*. Variațiunile ce resultă prin apofonie sint: *hel fen*, *Hel fer*, *hulf t*, *Hil fe*, *half*, *hülf e*, *ge holf en*, *hülf e*, *Hülf e*, etc. Or aceste alterațiuni vocalice la una și aceeași silabă radicală, cari își aū, precum am zis, începuturile lor în vechimea fie-cărei limbi în parte, aū fost fixate prin așa numitele *serii apofonice* (*Ublautreihen*), din cari limba germană de sus (Hocheutsch) posedă șese. Acestea aū luat în stadiul clasic al epocii *Mittelhochdeutsch* următoarele forme:

	<u>Inf.</u>	<u>Pret.</u>	<u>Pret.pl.</u>	<u>Part. porf.</u>
Seria I.	<i>i</i> (bliben), <i>ei</i>	(bleib), <i>i</i>	(bliben), <i>i</i>	(gebliben)
» II.	<i>iu</i> (fliugen), <i>ua, ô</i>	(flauc), <i>u</i>	(flugen), <i>o</i>	(geflogen)
» III.	<i>e</i> (helfen), <i>a</i>	(half), <i>u</i>	(hulfen), <i>o</i>	(geholfen)
» IV.	<i>e, i</i> (nemen), <i>a</i>	(nam), <i>a</i>	(nâmen), <i>o</i>	(genomen)
» V.	<i>g</i> (geben), <i>a</i>	(gab), <i>â</i>	(gâben), <i>e</i>	(gegeben)
» VI.	<i>u, e</i> (tragen), <i>uo</i>	(truog), <i>uo</i>	(truogen), <i>a</i>	(getragen)

La aceste serii apofonice va trebui să ne referim de multe ori în analiza gramaticală a textului, și atunci se va ilustra și mai mult importanța lor pentru limba germană, deși limba actuală a căutat să echilibreze pe unele locuri diferențele vocalice, conjugînd: *bleiben*.

blieb, blieben, geblieben; fliegen, flog, flogen, geflogen; helfen half, halfen, geholfen, etc. etc. Aceste egalizări, bazate în mare parte pe analogii, deși au fost adoptate, constituiesc totuși, gramatical vorbind, un ce arbitrar, care a făcut ca limba germană modernă să fie de fapt considerată ca decadentă, singure formele epocii medievale fiind clasice, legitime,—părere, pe care însă nimene nu o mai bagă în seamă.

2. **Metafonia. (Umlaut).** Pe cînd apofonia ni s'a prezentat ca un fenomen care își avea începuturile sale deja în sînul familiei indoeuropene al limbilor, iar substituirea consonantică ca un ce special ramurii germanice indoeuropene a grupului matern, metafo-
 nia la rîndul ei este o aparițiune ce a cuprins numai anumite părți ale ramurei germane (limba gotică d. e. nu a avut-o). Sub metafonie se înțelege trecerea vocalei din silaba originară a unui cuvînt într'o vocală care e mai apropiată de sunetul *i*. Acesta, precum și inruditul său element *j*, au adică calitate ca, de cîte ori se găsesc în sufixul său flexiunea aceluiași cuvînt, să influențeze vocala silabei originare în așa mod, în cît din *a* se face *e*, din *u* se face *ü*, iar din *o* se face *ö*. Primul început s'a arătat la prefacerea lui *a* în *e*, care cade în secolul al optulea. Exemple: *alt, elter, hart, herte, zäm, zemen* (numai germană modernă scrie pe acești *e* proveniți din metafo-
 nia lui *a* cu semnul special *ä*). Efectele metafoniei la vocalele *u* și *o* sînt de dată mai tîrzie. În epoca medie a limbii germane de sus (Mittelhochdeutsch) ele constituiesc însă un ce deja îndeplinit, și este atîta de observat, că regulile metafonice stabilite pentru *a*, *e* și *u* își aveau și abaterile lor,

mai ales prin faptul că compozițiunii consonantice cum de pildă *ht* sau *ck* și alte elemente premergătoare alcătuite din lichide și consonante sau nazale cu consonante, paralizaă efectul lui *i* și *j* de a preface pe *a* în *ü* și *u* în *ü*. (d. e. *gewaltic, artig, guldin, schuldic*).

III. **Fractura. (Brechung).** Acest fenomen deși precizat în diferite moduri, după cum sînt și curente în filologia germană mai nouă, se rezumă în modificările la cari sînt supuse vocalele *e* și *i* în anumite condițiuni. Marele germanist J. Grimm înțelegea sub fractură prefacerea lui *i* în *e*, produsă prin un *a* al silabei următoare; d. e. din formele pronominale străvechi *ira* și *iza* s'aă făcut *er* și *ez*; apoi mai fixa sub acest nume și conservarea lui *e* succedat de un *a*, fiind-că, după o regulă veche, ori-ce *e* radical urmat de vocalele *i*, *j* sau *u*, trebuia să treacă în *i*, și deci dacă se găsea în fața unui *a*, era încît-va silit să se prefacă în vocala originară *i*, din care, precum susține Grimm, a purces chiar de la origine (1).

Această din urmă lege vocalică a limbei germane de sus am amintit-o numai fiind-că ea își are, cu toate controversale produse de gramatica nouă, fondul ei caracteristic, pe care vom găsi prilej de a-l constata împreună cu celelalte două fenomene mari (apofonia și metafofia) mai mult decăt odată în diferitele părți ale analizei lingvistice, la care voiă supune fragmentul cronicei lui Ottakar referitor la Romîni.

(1) Afară de toate aceste vocale *e* mai este supusă încă din epoca indogermanică la o lege de trecere în *i*, și anume cînd constituie o silabă întonată după care urmează o nazală plus nazală sau o nazală plus altă consonantă, d. e. *zimmen, binden* (din *zimmen, benden*).

Tot acolo vom avea și ocazie destulă de a studia pînă într'un grad oare-care etimologia limbii germane medii de sus, potrivit cu materialul de vorbe ce-l vom întimpina la pertractarea textului.

Rămîne acum să mă observ că din fenomenele sus citate izvorăște deosebirea esențială ce există între limba germană veche și cea medie de sus. Țin a preciza în puține cuvinte această deosebire, cu atît mai mult cu cît trecerea de la așa numitul Althochdeutsch la Mittelhochdeutsch nu prezentă un ce brusc, bine limitat, ci s'a efectuat încet și gradat, întocmai ca și tranziția de la limba medie germană la cea modernă, lucru pe care-l va înțelege lesne orî-cine, — admițînd adică că cititorii acestui studiu cunosc îndeostul limba germană literară de astăzi.

Limba germană medie de sus, că să vorbim mai întăi de revoluția consonantică, a ameliorat efectele dure ale substituirii consonantice, mai ales ale celei secunde, — ivite în dialectele de munte cătră secolul al șaptelea —, readucînd în foarte multe cuvinte tenuele limbii germane vechi de sus la starea lor de medii. D. ex. din *pruoder*, se face die nouă *bruoder*, *cot* se face iarăși *got*. Aspirata *h* dispăre dinaintea consonantelor; încît cuvîntul vechi german *hrinc* (inelul) devine în limba Mittelhochdeutsch *rinc*; *hlûtar* (curat) se preface în *lûter*; ș. a. m. d. Cit despre vocale, am amintit deja că pornirile spre forme mai fine și elastice aũ fost remarcabile. Structura greoaie și sunetul gros dispar, în schimb însă ușurința și volubilitatea se manifestă tot mai tare. Ast-fel din *zwifalon* (a sta la îndoială) se face *zwifeln*, din *firsprehhan* (a apăra) *versprechen*. Inainte de toate este însă matafonia, ce din începuturi mici cu cari debutase în limba

germană veche de sus (limba gotică deși contemporană și vecină nu a fost atinsă absolut de acest fenomen extraordinar) a apucat să producă o revoluție întreagă în epoca *Mittelhochdeutsch*. Cuvinte ca *turi* (poarta) se prefac în *tûre*, *hari* (domn) în *herr*, *weralt* (lumea) în *werelt*, care apoi în limba modernă devine *welt*, ș. a. m. d. Mai vine în fine și amplificarea în conjugare și declinație, introducându-se elemente speciale de formare, adică la substantiv *articolul*, la verb *pronumele*, cari în epoca veche se iveau numai sporadic de tot. Și iată dar limba germană medie de sus transformată în așa grad, în cât putea corespunde complet cerințelor culte sau mai bine zis avîntului poetic care cuprinsese evul mediū întreg și a făcut ca pildele date de rapsozii cavaleri francezi să aflu imediat resunet viu la nobilii germani, și poezia să devină o preocupare de predilecțiune pentru întreaga nație producînd operele multiple ce i-au asigurat acestei epoci mumele de *epocă de înflorire*.

ANALIZA GRAMATICALA
A
FRAGMENTULUI CRONICEI

VERS. 88539—88681

**Un sant der herzog über walt
sine boten balt
mo dem Walachen
der an allen sachen
herr ob den andern was.**

nu corespunde adverbului modern german *nun* (acu). Vechiul cuvînt german compus *nune*, din care s'a format acest *nun*, însemna de fapt *nun nicht* (acu nu), care înțeles l'a păstrat și limba germană medie de sus de cîte ori aduce forma întregă *nun*, deosebind-o exact de abreviațiunea *nu* pe care o avem în față. În limba germană modernă a dispărut această specificare negativă a înțelesului și *nun* modern este dar egal în totul acestui *nu* cu care începe fragmentul croniceî. Este însă de observat că vocala *u* din acest adverb se găsește și fără circumflex (adică scurtă) întocmai cum se întîmplă ca să se scrie în limba medie de sus pronumele persoanei a doua *dû* și *du*, adică odată lung și altă dată scurt.

sant este egal cu **sante**, în care a fost apocopat *e* final și reprezintă persoana a treia a preteritului de la verbul slab *senden* (a trimite), cu forma veche

germ. *sandjan*. Verbele de conjugățiune slabă în limba germană veche de sus (*Althochdeutsch*) sînt mai tinere ca cele tari, și reprezintă derivate din tulpinile verbale și nominale vechi. Deja în limba germană veche de sus, precum și în cea gotică, verbele slabe se formaū prin combinarea silabei radicale cu un sufix, care putea la început să fie în *â*, *ô*, sau *ê*. În limba germană medie însă s'a adoptat pentru toate verbele slabe un *e* scurt, astfel încît avem a face cu o singură clasă, nu cu trei. d. ex. *legen* (inf.), *legte* (pret.), *gelegt* (partic. pret), *senden*, *sendete*, *gesendet*. Forma *sant*, pe care o avem aci, constituie o neregularitate, (făcînd preter. cu apofonie și fără sufix) lucru la care vom reveni în alt loc.

der herzog, (ducele), este substantiv masculin cu forma deja modernă. După limba germană medie de sus ar trebui să sune *herzoge*; de aceea ne vom ocupa de substantivele de această categorie, îndată ce ni se va prezenta unul în forma sa nealterată.

über (peste, pe deasupra), egal formei din limba germană actuală. Vocala metafonizată *ü* se consideră însă în limba germană medie ca scurtă și a obținut caracterul actual al lungimii abia mai tîrziu sub influența accentului aplicat silabei deschise. Cuvîntul, cum îl vedem aci s'a format din *ubir*, în care *i* din silaba a doua nu numai că a produs metafonizarea lui *u* în *ü*, ci a fost el însuși slăbit în *e*, o soartă pe care aū împărtășit-o toate vocalele pline din vechea germană cînd se găseaū în silaba finală neîntoarnată. Prepoziția *über* răspunde în limba germ. med. de sus atît la întrebarea *wo* (unde), cît și la *wohin*

(încotro) cu un acuzativ pur. Aci prepoziția se găsește în fața întrebării *wohin*. Cît despre articolului la substantivul *walt*, care urmează lucrul acesta se întîmplă adese în cazul amplificării colective a cuvîntului respectiv și constituie decî un început de formă adverbială constantă cu înțeles mai vast. Așa avem și forma *über land*, care s'a menținut pînă în limba germană de astăzi. Exemple de aceste și mai vechi vom întîlni chiar în acest text, așa bunăoară *ze hant* care înseamnă imediat, avînd sensul original de «la mîna».

walt, pădure, codru muntos, mai de obicei însă se întrebuintează pentru a exprima idea colectivă de *munți* în genere. În cazurile oblice (*waldes, walde*, etc.) se ivește consonanta originală a cuvîntului, adică *d*, care cînd se află la finea cuvîntelor, a fost scrisă și pronunțată de poeții medievali germani în tot-deauna ca tenuă, precum o să vedem asta în cîrînd la cuvîntul, *balt* sau precum se poate observa în alte exemple ca: *wip* (*wibes*), *lant* (*landes*), *künee* (*küneges*), etc.

sin, (**sin**), pronume posesiv de pers. a treia, întrebuintat în mod adjectival, adică declinat, care se referă atît la masc. cît și la neutru în singular. Tranșițiunea din *sin* în *sein* actual, adică prefacerea lui *i* în diftongul *ei*, este un fenomen secundar care se manifestă deodată cu trecerea lui *û* în *au hus*=*haus*. și a lui *iu* în *eu* (*liute*=*leute*) cam prin secolul al 14-lea, și a pornit din părțile muntoase ale Germaniei.

boten, de la singul. *bote*, care înseamnă *sol*, *tri-*

mes și este un substantiv masculin, însă de declinațiune slabă, adică are la genitiv terminația *n* și-l păstrează pe acest *n* specific în toate cazurile următoare, atât ale singularului cât și ale pluralului. Fiind-că și femininele, precum și neutrele din declinațiunea aceasta, au aceleași terminațiuni, voi da aci exemple pentru toate trei genuri:

	<i>Masculin</i>	<i>Femenin</i>	<i>Neutru</i>
Sing. Nom.	<i>botc</i>	<i>zunge</i>	<i>auge</i>
Gen.	<i>boten</i>	<i>zungen</i>	<i>augen</i>
Dat.	<i>boten</i>	<i>zungen</i>	<i>augen</i>
Acuz.	<i>boten</i>	<i>zungen</i>	<i>augen</i>
Plur. Nom.	<i>boten</i>	<i>zungen</i>	<i>augen</i>
Gen.	<i>boten</i>	<i>zungen</i>	<i>augen</i>
Dat.	<i>boten</i>	<i>zungen</i>	<i>augen</i>
Acuz.	<i>boten</i>	<i>zungen</i>	<i>augen</i>

În limba germană modernă femininele de această declinație s'au alipit de declinația tare (gen. *der zunge* dat. *der zunge*, etc.) însă numai la singular, pluralul rămânând slab (adică cu *n* final).

balt (curînd), este adverb de timp și stă aci în loc de *balde*, (a se vedea observ. la *walt*); corespunde dar adjectivului *balt*, dispărut din limba germană modernă și care în limba medie avea înțelesul de *repede*, însă și de *îndrăzneț*, *viteaz*, *bărbătos*, întrebuintîndu-se cu predilecție pe lângă substantivul *degen* (eroi). Formarea adverbială de la adjectiv se face în limba germ. medie de sus prin aninarea unui *e*, în limba germ. veche de sus prin aninarea unui *o* sau a sufixului *en*, d. ex: *lanc*, *lango*, — *wit* (departe) *witen*. Se înțelege de sine că adjectivul care a ajuns la sfîrșit nu

mai primesc nimica. Totuși este și aci o distincțiune și anume pentru acele adjective cu *e* final cari au suferit (prin un *i* sau *j* vechi) metafohia, d. ex.: *herte* (dur), *senfte* (blajin), *vrueje* (timpuriu). Adjectivele de această categorie perd, îndată ce au devenit adverbe, caracterul metafohic, ast-fel că *herte* se reconstitue în *harte*, *senfte* în *sanfte*, *vrueje* în *vruo*. (1) La adjective polisilabice metafohia se menține, de ex.: *edele* — *edele*.

zuo (la, către), este după origină numai adverb, formele paralele *zi* și *ze* însă au trecut ca prepozițiuni. Asemenea și *zuo* a fost întrebuințat în acest fel, mai ales înaintea pronumelor și în combinație cu nume latine, devenind cu încetul atât de adoptat, în cît în limba modernă a reușit să înlocuiască cu desăvîrșire pe *ze*, care în epoca medie s'a menținut încă destul de bine. Adese-ori se întîmplă ca *zuo* și *ze* să stea chiar împreună, cu deosebire înainte de pronume, în care caz *zuo* se prezentă ca adverb, iar *ze* ca prepoziție; de ex.: *zuo ze dir* (în loc de *zu dir*, sau cum s'ar zice în limba germană actuală *zu dir zu*, (*auf dich zu*). *Zuo* se construște cu dativul. Forma modernă *zu* are monoftongul sub influența dialectului francon, din care a răsărit ca fond, reducîndu-se adică diftongul *zuo* în monosilaba *zu*, întocmai cum s'a făcut de ex. din verbul *suochen* (a căuta) *suchen*.

den, art. hotărît la dat. plur; (întocmai ca în limba modernă).

---

(1) În limba germană de sus, atât cea veche, cît și cea medie, *v* este egal cu *f* și *k* adese-ori cu *ch*, sau *c* (a se ținea cont la căutarea cuvintelor în dicționar).

Walachen, de la singularul *Walache* (declinație masc slabă întocmai ca la subst. *bote*.) Cuvîntul a fost adoptat foarte de timpuriu în limba germană ca denumire generală pentru națiunea noastră; se găsește, precum voiți avea ocazia să arăt mai încolo, și în alte monumente literare germane vechi și se prezintă afară de asta și sub forma de *Wlachen* ba chiar și cu me-tateză, adică *Walchen*. (1)

der (care). Intregii ramuri lingvistice germane îi lipsește pronumele relativ. În limba germană medie de sus această funcțiune începe a fi îndeplinită prin pronumele demonstrative *der, die, daz* și prin formele mai generale *swer* (*sower*=ori cine). Declinația se va trata mai la vale.

an (în, la) indică de regulă atingerea exterioară și se întrebunțează în limba medie (cum e cazul de față) de multe ori acolo unde limba germană modernă se servește de *in*. Acesta din urmă arată mai mult aflarea în interior (cu dativ) sau intrarea în lountru cu acuzativ. Ast-fel în limba germană actuală spunem «*in einem Bette liegen*», pe cînd în limba medie trebuie să se zică «*an einem bette ligen*» fiindcă o construcție cu *in* ar fi însemnat în această epocă atît ca: «zăcere într'o perină.» Tot după acest calapod de întrebunțare a prepoziției *an* se obicinuia de ex. a zice: «*er kust sie an den munt*,» (el o săruta la gură).

herr (domn), abreviație din *hërre*, (din vechiul

(1) *Walchen* se identifică însă și cu înțelesul de *Wälsche* și poate fi luat deci și ca denumire pentru *Italieni*.

germ, *heriro*) și se declină ca *bote*. În privința caracterului acestui cuvânt se vor da detalii mai târziu, la versul 590

ob (peste), identic cu forma secundară *obe*, (de ex. *obe varn*=a întrece); se găsește ca adverb și ca prepoziție cu dativ (uneori și acusat.) și exprimă dominația, preferența, întrecerea. *Ob*, ca rădăcină, are raporturi de afinitate cu prepoziția *über*, despre care am tratat mai sus.

andern (cei-lalți), pronume nehot. la dativ; plural scurtat prin sincoparea lui *e* în *anderen*, lucru destul de des în limba germ. medie de sus.

was (era), egal cu modernul german *war*. Verbul auxiliar *a fi*=*sin* (în limba germ. modernă *sein*) își construiește formele sale din trei rădăcini diferite și anume: prezentul din rădăcina *bû* și *as*, alte câteva forme de prezent și întreg perfectul însă din rădăcină *was*. Din răd. *as*, în care vocala *a* a fost slăbită în *i*, nu s'a păstrat în limba germ. modernă decât pers. a treia a indic. (*ist*). Astfel tabloul comparativ al formelor acestui verb se prezintă:

	a) Răd. <i>bû</i>	b) Răd. <i>as</i>	c) Răd. <i>was</i>
Prs. ind. sg.	1. <i>bin</i>		
	2. <i>bis bist</i>		
		3. <i>ist</i>	
Pl. 1.	<i>birn bin</i>	1. (<i>sin</i>)	
	2. <i>birt bint</i>	2. <i>sît. sînt</i>	
		3. <i>sînt</i>	
Conj. g.	1. <i>sî sie</i>		<i>wëse</i>
	2. <i>sîs. sîes</i>		
	3. <i>sî</i>		

	Pl. 1.	<i>sîn</i>	
	2.	<i>sît</i>	
	3.	<i>sîn</i>	
Imp. sg. 2.	<i>bis</i>	—	<i>wis</i>
	—	Pl. 2.	<i>sît</i>
Inf	—	<i>sîn</i>	<i>wësen</i>
Part. pres.	—	<i>sinde</i>	<i>wësende</i>
Perf. ind. sg.—	—	—	1. 3. <i>was</i> 2. <i>wäre</i>
	Pl. —	—	1. 3. <i>wären</i> 2. <i>wâret</i>
Conj.	—	—	<i>wäre waresu. s. w</i>
Part. perf.	—	<i>gesîn</i>	<i>gewësen (gewëst)</i>

Formele *birn*, *birt* la prezent, și *bis* la imperativ, au existat la anume dialecte și au dispărut prin secolul 13 cu totul. Din contra, participul *gewesen* nu apare de cît pe la 1200. Aceleași faze și grade de apofonie ca la derivatele infinitivului *wesen* le arată și verbele normale cum de. ex. *gibe (geben)*, *gap. gaben*, (*gacbe*), *gegeben*; — *trite, (treten)*, *trat, tratën, (traete)*, *getrëten*; *vergizze, (1) (vergezzen)* *vergaz, vergazen, (vergaezze) vergezzen*; — *sitze, (sitzen)*, *saz, sazen, (saeze), gesezen*; — *lise, (lesen)*, *las, lasen, (laese), gelesen*; — *lige, (ligen)*, *lag, lagen, (laege), gelegen*; etc. etc.

Vers. 88545 — 88549.

dem selben man vor las
und tet kunt von sinen wegen
er hete in sinen phlegen
gevangen einen man,
der het dem laut getan
groz und schadlich tat.

(1) Ț trebuie să se pronunțe întocmai ca ȝȝ, iar ; ca ȝ ; în schimb ȝ înaintea voc. și între două vocale se citește ca ȝ.

selben (aceluiiași), determină aci substantivul în privința genului prin antepunerea articolului hotărît referitor; este pronume adjectival la dativ și vine de la *selp*, care se găsește nu numai în combinație cu articolul hotărît, ci poate sta și singur. Pronumele acesta poate avea afară de asta rolul unui pronume personal, adăugat fiind la un substantiv, ba une-orî se atașează și la numerale ordinare (de. ex. *selp drille*).

man (1) (bărbat), poate să fie substantiv cu înțelesul de om, bărbat, însă are și rolul unui pronume nehotărît. Ca substantiv acest cuvînt mai trădează în flexiunile sale încă resturi de declinațiune așa numită consonantică, în care intră (vorbînd de limba germ. veche de sus) numele de înrudire *brouder*, *vater*, *tolter*, *swester*, *muoter*, apoi cîteva participii vechi devenite substantive *vriunt*, amic, *vient* inimic, și acest *man*. În limba germ. medie toate aceste substantive înclină deja cu desăvîrșire spre flexiunile declinației tari, deși terminațiunile consonantice vechi tot încă tind a se menține în unele cazuri, dacă nu alt-fel, cel puțin sub titlu de forme paralele, de. ex.

	<u>Sing.</u>		<u>Plur.</u>	
N. Ac.	<i>man</i>		<i>man</i>	(<i>manne</i>)
G.	<i>man</i>	(<i>mannes</i>)	<i>manne</i>	(<i>man</i>)
D.	<i>man</i>	(<i>manne</i>)	<i>mannen</i>	(<i>man</i>)

Tot așa la cuvîntul *vriunt*, pluralul poate fi *vri-*

(1) În limba germ. veche numai cuvintele de la începutul frazei și numele proprii se scriau cu inițiala mare.

unt însă și *vriunte*. În limba germană modernă au perit acele resturi de forme consonantice cu totul.

vor (înainte), este identic cu o altă formă paralelă *vore* și se întrebuințează în tocmăi ca *ob* și *obe*, sau în calitate de propoziție (cu dat. și acus.) sau cu rol adverbial, precum avem cazul aci.

las (citi), preterit, pers. 3 sing. de la verbul tare *lesen*, care face parte din seria a cincea apofonică, întocmai ca verbul *wesen* (actualul auxiliar *sein*). Formele originare sînt: *lesen* pres. p. *l. lise*), *las*, *lâsen*, (conj. *laese*), *gelesen*. În pluralul preteritului se găsește încă pe lingă *lasen* și forma veche *laren* (1). Înțelesul fundamental al verbului *lesen* este «a culege», cum se vede încă din cuvîntul *Weinlese* culesul viilor. Din această noțiune originară s'a dezvoltat sensul actual *lesen* (a citi) prin faptul că crenguțele de fag (*buchstaben*) care se aruncau împreună cu niște semne făcute pe ele sub numele de *rune* (runa = secret) și apoi se culegeau de jos, căutînd a se deduce din pozițiunea lor tot felul de prognosticuri, au adus de sine interpretarea *runen lesen*, deci a cel *lesen* însemna, a ridica, dar și a *tîlcui* adică, *citi*.

und (și), identic cu *unde* și *unt* este conjuncție cu același caracter ca și *und* din limba germ. modernă

tet (facu), în loc de *tete*, preterit pers. 3 sing. de la verbul *tuon*, astăzi prefăcut în monoftongul *thun*,

(1) Consoanele s, h, d, p, se prefac după o lege veche fonetică în anumite condițiuni în r, g, t, v, care lucru se numește «*Grammatischer Wechsel*».

la care aspirata *h* a fost adăogată fără nici un motiv etimologic (ca multe adaose iraționale de domeniū ortografic arbitrar). Acest verb are o conjugare cam complicată, din cauză că se formează din două rădăcini deosebite, adică *dâ* și *dad*; rămîne deci să-l dezvoltăm detaliat:

Rădăcina: *dâ*.

Prs. ind. sing. *tuon, tuos, tuot*

Plur. *tuon, tuot, tuont*.

Conj. *tu* (amplif. *tüeje*).

Imp. sing. *tu*, plur. *tuon, tuot*

Infin. *tuon*. Part. pres. *tuonde*

Perf. ind. sing. 1. 3 *tete tet*.

Part. perf. *getan*.

Rădăcina *dad*.

Perf. ind. sing. 2. *taete*

Plur. *täten, tätet, täten*.

Conj. *taete, taetes, ect*.

Din aceste faze de formare se pricepe lesne neregularitatea ce o prezintă verbul modern *thun* în categoria celor-lalte verbe tari (supuse apofoniei).

kunt ține de verbul *tuon* cu care formează împreună înțelesul a vesti, a înștiința, exprimat în limba mod prin verbul compus analog *kundthun*; izolat, acest cuvînt are caracterul de adjectiv foarte frecuent încă în limba germ. medie de sus, și are înțelesul de cunoscut. Este un derivat al substantivului *kunde*.

von **sincu wegen** (din partea sa), compos. prepozițională în care cazul dativului este impus de cătră *von*, care e identic cu prepoziția geneticală; se găsește însă aci subordonat regimului lui *von*. Calitatea de fond a cuvîntului acestuia este subsatntivală (*der wec*). *sîn* e pronume posesiv.

er (el); pronume personal identic în toate formele moderne. Vocala *e* este scurtă și deci să nu se confunde cu *ê* din contractiunea *ehe* (înainte de) a căreia comparativ dă un *êr* lungit (*eher*).

hete (ar avea, că are), conj. preter. de la verbul: *haben*, sau *hân* (prin contractiune). Formele flexionare sunt:

Prs. ind *hân, hâst, hât, hân, hât, hânt.*

Conj. *habe, habes, habe, haben, habet, haben.*

Perf. ind. *hâte* sau *habete.*

Conj. *haete* > >

Observ. Formele indic. și conj. se contaminează.

phlegen (sama, paza), dat. plur. de la subst. fem. *phlege*. În sens desvoltat acest cuvânt înseamnă și district domenal. Substantivele feminine fără metafonie din care face parte și *phlege*, se declină: Sing. U. *phlege*, G. *phlege*, D. *phlege*, Ac. *phlege*; Plur. N. *phlege*, G. *phlegen*, D. *phlegen*, Ac. *phlegen*.

gevangen (prins), participiul preter. de la *vâhen*, contractat din forma *vanhen*, verb tare, după origină, reduplicativ, avînd formele primitive: *vâhen, vienc, viengen, gevangen*, derivate din două tulpine, și anume: *vâhen* și *vangen* (această din urmă aflată numai prin reconstr. și supoziție filologică).

einen (un), acuzativul articolului nehotărît *ein*, care are flexiuni slabe și tari, întocmai ca un adjectiv: *ein (êr), ein, (iu), eines (as)*. În limba germ. medie de sus *ein* mai are și o formă de plural întrebuintată în cazuri deosebite, cum ar fi de ex. *ze einen pfingsten*

(într'una din rusalii). *dem* (identic cu *deme*), este dativul articolului hotărît masc. *der*, pe care l-am întâlnit deja în două rînduri și a cărui declinație o dăm acum aci împreună cu cea a articolelor de celelalte genuri :

Singular.				Plural.			
N.	G.	D.	A.	N.	G.	D.	A.
Masc. <i>der</i> ,	<i>des</i> ,	<i>dem</i> (e),	<i>die</i> .	<i>die</i> ,	<i>der</i> ,	<i>den</i>	<i>die</i>
Fem. <i>diu</i> ,	<i>der</i> (e),	<i>dere</i> (e),	<i>dio</i> .	»	»	»	»
Neutr. <i>daz</i> ,	<i>des</i> ,	<i>dem</i> (e),	<i>daz</i> .	<i>diu</i>	»	»	<i>diu</i>

Nu trebuie uitat că articolele hotărîte se întrebunțează în același timp ca pronume demonstrative și relative.

lant (țară), forma extra-ordinară de dativ în loc de *lande* cu apocoparea lui *e* final (1) și prefacerea lui *d* în *t* prin faptul pozițiunii finale, întocmai ca la *g* final, care se prefacă în *c*.

groz (mare), adjectiv de orig. veche însă străină, termenul adevărat pentru *mare* fiind în germana veche *mîchil*. Relativ la *z* final trebuie observat din nou că limba germană veche și mai ales cea medie de sus deosebește riguros pe *s* de *z*. Consonanta *z* s'a dezvoltat din *t* germanic și anume prin a doua substituție consonantică, la care au lut parte, pre-

(1) În limba germană deosebim de fapt trei feluri de *e* și anume: *ë* străvechiu germanic, *e* rezultat din metafohia lui *a* și *e* secundar, izvorit din slăbirea unei vocale anterioare (de ex. *deme* în *demo*) și supus fiind la apocopare ca și cel din exemplul de față.

cum am zis, numai o parte din limba germană vorbită în regiunile muntoase, atinse fiind cu preferință *dentalele*, mai ales în dialectul (alemanic și bavarez). (1) Acest *groz* intrat în limba germană încă în epoca veche, suna deci *grot* (precum a și rămas în ramurile germane de jos (dovada englezescul *great*) și abia prin a doua substituție consonantică a ramurilor germane în chestiune a devenit *groz*, unde *z* prin caracterul său de consona finală se pronunța întocmai ca un *s*. Din punct de vedere sintactic însă este de menționat că cuvântul *groz*, precum și cuvântul *schedlich*, care urmează în text, sunt întrebuințate în cazul de față ca adjective fără flexiune, lucru foarte des în limba germană medie, precum tot așa de des provine și cazul, că adiectivul său adverbul să fie articulat când limba modernă nu permite de loc aceasta, (d. ex. *er war toter*).

kleinat (odor), este, precum se vede după articol, un substantiv neutru cu flexiune tare și aflător la plural. La singular flexiunea acestui cuvânt corespunde cu cea masculină, cum vedem din formele comparate la substantivul masc. *stein* (peatră): *stein-kleinât*, *steines-kleinâtes*, *steine-kleinâde*, *stein-kleinât*. La plural această congruență se găsește numai la genitiv și dativ (*kleinâde-steine*, *kleinâden-steinen*). Nominativul și acusativul, pe care din urmă îl avem în cazul de față, diferă, și abia în limba germană mo-

(1) Germana de sus, în care intra și limba engleză, aflătoare pe atunci în fază de începuturi, ne arată că ilustrație prepozițiunea *to*, *ti* (englezește și astăzi *to*) care corespunde lui *zuo* german de sus (*zu* actual).

dernă vedem că se identifica asemenea cu declinațiunea masculinelor (*kleinode-steine*). Cît despre elementele constitutive ale acestui cuvînt, el se compun din *klein*, care înseamnă în limba veche *gingaș, delicat, fin*, și din o silabă derivată veche *oti*, care a mai rămas păstrată încă și în câteva vorbe din limba germană actuală ca: *Armut, Heimat*, unde *ô* originar a trecut cu timpul în *u* și *a*.

dic, pronume relativ la acuzativ plural. De obicei se întrebuițează, cînd pronumele relativ se referă la două cuvinte de gen felurit, numai forma neutră; aci însă și la versul 88553 ne găsim în fața unei excepțiuni rare.

wac, (cumpenea), este preteritul verbului tare *wēgen*, care se conjugă analog cu *wēsen*, deci: *wige, wēgen, wac, wāgen, gewegen*, avînd pe *g* final prefăcut în *e*.

lac, (zacea), preteritul de la verbul *ligen*, care are aci în combinație cu *daran* sensul expresiunii moderne impersonale «*liegt mir daran*» (țin la ceva).

Cuvintele **man**, **dafür**, **daß** (conj. dass) și substantivul scurtat **er** (în loc de *êre* = *Ehre*) sunt elemente normale, precum le are și gramatica germană modernă și deci nu cad în discuția analitică.

hiat, (ar avea), forma verbală specială (a se vedea explicațiunea la versul 88553).

verholn (ascuns), participiul preteritului de la verbul *verhēln*, care este de conjugare tare și are formele radicale: *verhēln*, *verhal*, *verhālen*, *verholen*. Sincoparea lui *e* la particip este un ce produs prin înriurirea lichidei prēmărgătoare (exemplu analog cu *r* la cuvîntul *geborn*), lucru care nu s'a putut însă menține ca regulă fixă, încît în limba germană nouă această aparițiune a dispărut cu totul. Acelaș cas se vede și la verbul *verstoln*, pe care îl găsim în versul următor.

kunicrich (regat), substantiv compus din cuvintele *künic*, rege, și *rîche*, domnie, țară; elementul al doilea cu apocopea des obicinuită a lui *e* final. Substantivul masculin medieval *künic* (actualmente *König*), are mai multe forme d. ex. *künec*, *künc*, *kunic*, *konig*, *kuning* și vine de la substantivul neutru *kunne*, care înseamnă atît cît *neam*, *gînte* și răspunde în prima linie înțelesului: *cel d'întîiū al neamului*. Prin vocala *i* din silaba a doua *u* în silaba întîia s'a prefăcut în *ü*. Faptul că cuvîntul din textul nostru nu s'a supus metafoniei, denotă cu precisiune că patria poetului era Germania muntoasă, unde metafoia lui *u* a suferit aproape fără abatere obstacole. Se observă asta mai ales înaintea compozițiunilor consonantice *ll*, *ld*, cum d. ex. în cuvintele *gedultec*, *guldin*, apoi în față de nasale, cum e cazul nostru. Germanii de munte omiteau afară de asta, și mai cu obstinație încă, metafoia la diftongii *ou* și *uo*, menținînd cu persistență cuvinte ca *suoehen* (a căuta) și *erlauben* (a da voie), deși aceste verbe sunau în limba germană veche *suochjan*, *irlaubjan*, încît metafoia se împunea de rigoare. Limba germană modernă a res-

pectat aceste abateri, luind aceste cazuri drept forme regulate.

Vers. 88.555—53.

den wold er im senden dar,
also daz si des naemen war,
wie si im getacten,
daz si die krone von im haeten;
und waeren si so versumen
daz si's von im gewinnen,
des hetens immer mere
beide frum und ere
von den kunic kunstigen.

wold (vroia), formă verbală în loc de *wolte*, cu apocoparea lui *e* final, pe lângă care mai apare și prefacerea tenuei dentale *t* în media corespunzătoare. Acest lucru provine cam des sub înrîurirea lichidei precedente. (Cazuri analoge: *manen* = preter. *mande* în loc de *mante*; *râmen*, adică *râumen* modern = preter. *rûmde*.) Verbul din fața noastră reprezintă dar preteritul de la *wollen*, și este neregulat. Din el s'a format verbul german nou *wollen*, rotunzindu-se vocala radicală *e* în *o* și anume în virtutea unei legi secundare, după care ori-ce *e* ce urmează după un *w* trece în *o* (ex. *quemen* care în limba germană veche înseamnă a veni, s'a prefăcut în *komen*). Flexiunile sunt:

Pres. ind. pers. 1 și 3 *wil*.

2 *wil* sau *will*.

Plur. pers. 1 și 3 *wellen* sau *weln*
 2 *wellet* sau *welt* (1).
 Conj. *welle* etc. etc. etc.

Acest verb și-a perdut forma indicativului de preterit și a adoptat foarte timpuriu (în limba gotică deja) formele optativului ca elemente de substituire, la cari s'aŭ adăogat apoi cu încetul și un conjunctiv a parte, dîndu-se verbului în acelaș timp și caracter de conjugare slabă.

er (el), pronumele personal, pers. a treia, care se declină în limba germană medie de sus după paradigma ce urmează aci, unde sunt cuprinse bine înțeleș și cele-l'alte forme:

	Masc.	Fem.	Neutru	
Sing. Nom.	<i>er</i>	<i>si</i>	<i>ez</i>	pl. <i>si</i>
Gen.	<i>es</i>	<i>ir</i>	<i>es</i>	<i>ir</i>
Dat.	<i>ime, im</i>	<i>ir</i>	<i>ime, im</i>	<i>in</i>
Ucc.	<i>in</i>	<i>si</i>	<i>ez</i>	<i>si</i>

senden (a trimite), este infinitivul de la verbul de conjugare slabă ce l'am întîmpinat chiar la începutul textului și presenta următoarele flexiuni:

Ind. pres. *sende, sendest, sendet*. Conj. identic peste tot afară
senden, sendet, sendent. de pers. 3 pl. — *senden*

Preteritul *sante* (*sant, sande*) represintă o formă amestecată de conjugare slabă și tare, adică cu vo-

(1) Din cauza lichidei *l*, vocala *e* dispăre ades în conjugarea limbei germ. medie de sus, lucru ce l'am mai remarcăt.

cala radicală schimbată și cu un *te* adăogat la rădăcină. Terminațiunile sînt de altmîntrelea aceleași ca și la conjunctivul prezentului. Trebuie să relevăm acum o particularitate a preteritului acestui verb, din care ne vom lămuri asupra caracterului mixt al conjugării și în același timp vom trage folos, învățînd un lucru nou, ce nu a fost atins pînă acum. Vocala *a* ce o vedem la preteritul acestui verb, se infățișează la primul moment ca un product pur apofonic, rezultat din prefacerea lui *e* de la infinitiv și present în *a*. Or lucrul nu e tocmăi așa. Infinitivul verbului vechiu era *sandjan* și acel *j* efectuînd metafofia lui *a*, s'a făcut deci *senden*, încît acest *e* metafofonic în limba germană de astăzi ar trebui scris *ä*. Fiind însă că acel *j* care a produs metafofia a dispărut, și anume conform unei vechi legi după care ori-ce *i* sau *j* este supus sincopei îndată ce se vede precedat de o silabă lungă, fie chiar și prin poziție, — motivul metafofonic nu mai persista și vocala metafofisată în verbul *senden*, reveni iar la starea ei originară, trecînd în *a*. Un astfel proces se numește în gramatica istorică germană «*Rückumlaut*», adică *retrometafofie* și ast-fel se explică prezența celui *a* la preteritul *sante*, care de fapt are caracterul curat al verbelor de conjugare slabă.

dar. este o particulă ce ține de verbul *senden*, și amplifică sensul acestuia în așa mod încît indică direcțiunea, De fapt acest *dar* trebuie considerat ca adverb, însemnînd *încotro*, avînd și două forme similare, *dâ* = aci și *dannen* încolo. Aceste adverbe corespund la rîndul lor prin afinitatea întrebuintării formelor: *wâ*, *war*, *wannen* (unde, încotro, de unde)

și *swā*, *swar*, *swannen*, (orî unde, orî încotro, orî din ce parte). Cuvîntul nostru se găsește ades și sub formă lungită *dara*, iar în starea sa normală servă în același timp și la compozițiuni ca: *dar zuo* (la ceva) și *dar inne* (în ceva).

also (asemenea), conjuncție compusă din *al* și *sô*, care are înțelesul special de *decî*, *de tot așa*, *asemenea*.

des naemen war (să fie samă). Forma verbală compusă *war nemen*, care s'a menținut și în limba germană modernă (*wahrnehmen*) cu același înțeles, are în limba germană medie de sus regimul genitivului, răspîdit în genere foarte mult în epoca aceea d. ex. *begêren*, *beginnen*, *schônen*, *spiln*; — *naemen* este conjunctivul preteritului de la *nëmen*, care ține de aceiași clasă ca și verbele *stëln*, *verhëln* și are formele radicale: *nîme*, *nëmen*, *nam*, *nâmen*, *genomen*. Se va pune poate întrebarea, pentru ce acest grup de verbe nu sincopeză pe *e* și la infinitiv. Explicațiunea este simplă. Acest *e* din silaba întîia a infinitivului de la *nëmen* este scurt și abia în limba germană modernă a căpătat lungimea, precum se găsește la verbele *stëln* și *verhëln*, lucru care se vede chiar din scrierea modernă *nehmen*; decî scurtimea silabei întîia nu poate da loc sincopărei lui *e* din silaba a doua, fiind-că alt-mintrelea s'ar naște un cuvînt monosilab cu caracter scurt și neîntonat. Cuvîntul *war* este un substantiv feminin de declinație tare și înseamnă atît cît *băgare de samă*, *observare*.

getacten (ar face), conjunctivul preteritului de la verbul neregulat *tuon* (astăzi *thun*) despre care am vorbit la alt loc.

waeren (ar fi) e conjunctivul preteritului de la verbul *wesen*, pe care îl cunoaştem deja, numai că aci forma preteritală are pe *e* sincopat.

versunnen (deştept, chibzuit), este participul preteritului de la verbul tare *versinnen*, care are înţelesul *a cugeta, înţelege*. Formele radicale sunt: *sinne, sann sunnen, gesunnen*; verbul acesta numără deci între cele socotite la seria III apofonica (*i*, sau *e, a, o, u*), cari au ca semn tematic o lichidă plus consonanta după vocala radicală, cum ar fi la *helfen* (*hilfe, half, hulfen, geholfen*), sau la alte verbe ca: *singen, klimmen, beginnen, sterben, werden, etc.*

sis, contractiune din *si* (sie) şi *es*, ambele pronume personale, cel din urmă fiind la genitiv, — ceea ce se cunoaşte, fiind că este scris la fine cu *s* nu cu *z*.

gewunnen (ar câştiga), în loc de *gewinnen*; după cauzele împedicării metafoniei, explicate mai sus (a se vedea la cuvântul *kunicrich*), este conjunctivul preteritului de la verbul *gewinnen*, care ţine de clasa verbelor tratate mai înainte.

des, genetivul de la *daz*, ca la versul (88556).

hetens (ar fi), contractiune din *heten si*.

immer *mere* (tot mai mult). Cuvîntul *immer* s'a făcut din *ie* (derivat de la *aiws*, care însemna în vechime *timp*) și a trecut succesiv în *ew*, *eu*, *eo*, *io*; și din comparativul lui *vil* (mult) care nu e numai exprimat prin *mêr*, ci are și o formă lungită *mêre* și alta scurtă *mê*.

beide (amîndoi), pronume numeral pentru a arăta masculinul și femininul; neutrul are forma plurală *beidiu* (forme variate: *bêde*, *bêdiu*). În compoziție cu cuvîntul *unde*, cuvîntul *beide* și *beidiu* capătă rolul de conjuncție și înseamnă *atît cît*, cea ce avem în cazul nostru. (Astăzi încă în limba engleză se vede construcția cu *both ... and*, întrebuintată exact în acelaș mod.) *Atît țara cît și oamenii* ar glăsui în limba germană medie de sus: *beidiu, liute unde land*. Cuvintele: *beide*, *frum und ere*, cum le vedem în text, înseamnă deci: *atît folos cît și cinste*.

frum (folos), de la forma substantivală plină *vrume* cuvînt apocopat, de gen feminin ($v = f$). În limba germană modernă adjectivul *fromm* a căștigat înțelesul special de *pios*, pecînd în germana veche însemna numai folositor. Un rest din acest înțeles vechi s'a păstrat totuși și în germana de azi, căci se zice, de și rar: *es wird dir frommen*, în loc de *es wird dir zu gute kommen*

huuc huuffigen (regelui viitor), ambele forme fără metafonie. (Vezi expl. referitoare la versul 88554).

Vers 88563—885.

sachen si iht umb in ligen,
an des, daz in waer gelegen,
daz müest in von des kunigs wegen
werden untertan.

«heißt uns senden den man»
sprachen die Walachen;
«wir wollen das schon machen,
het er diu kleinat tangen
aller hindrist in den ougen,
er müest si her für geben
oder verliesen daz leben.»

sachen conj. preterit. de la verbul *sēhen* (conjug. tare, seria V); avem pe *ā* metafonat în *ae* prin faptul că forma verbală respectivă veche suna *sāhin*.

ih̄t, (oare-ce). *ht* este a se citi tot-de-auna ca *cht* și tot așa ori-ce *h* aflător înaintea unui *s* trebuie pronunțat ca *ch*, d. ex. *sahs*, cuțitul, *wahs*, ceara, (*pronunță*: *sachs*, *wachs*).

in (în), este aci dativ plural și înlocuiește în limba germană medie de sus ades reflexivul. Aci deci stă în loc de *sich*.

an, (la), în loc de *āne*, avînd pe *e* apocopat, este prepos. cu gen. dat. ac.

müest (ar trebui), de la verbul *müezen*. Acest verb ține de conjugarea așa numitelor verbe prete-

rito-prezente, cari au făcut adică din imperfectul lor tare (apofonat) formă de prezent, iar în locul formei preteritale au substituit apoi o formă slabă (cu sufixul *te*.) Această substituie de formă slabă la preterit nu împiedică însă ca conjuctivul aceluiași preterit slab să primească metafohia, lucru care se prezintă ca un fel de anomalie. Avem deci, ca să rămînem chiar la verbul în chestiune, următoare forme model de conjugare:

<u>Sing.</u>	<u>Plur.</u>
Pres. ind. 1. <i>muoz</i>	1. <i>müezen</i>
2. <i>muost</i>	2. <i>müezet</i>
3. <i>muoz</i>	3. <i>müezen</i>
conj. <i>müeze</i>	
Pret. in. <i>muoze</i> sau <i>muoste</i>	conj. <i>müeze</i> sau <i>müeste</i>
Part. pret. (nu e probat.)	

werden (cu *e* scurt) este în limba germană medie de sus verb tare regulat după seria III. apofonică și are participul *worden* fără prefixa *ge* ce o vedem la acest verb în limba germană actuală (în care a devenit verb auxiliar cu rol mărginit). Forme verbale de aceste fără prefixa *ge* la partic. pret. sunt: *komen, lâzen, troffen, vunden, brâht*. Din preteritul medieval german *wart* a rămas în limba modernă încă acea formă paralelă *ward* care se usitează cîte odată în loc de *wurde*.

heit (porunciți), în loc de *heizet*, în care *e* a fost apocopat; imperativul pers. 2. plural. Verbul *heizen* (gotic *haitan*) este unul din acele, cari reprezintă încă un rest al așa zisei reduplicațiunii, ce. forma în

limba gotică o cojugare a parte. Atunci preteritul se făcea prin reproducerea forțată a consonanței inițiale a verbului (haitan, haihait; slêpan, saislêp; haldan, haihald, ... ai=e). Limba germană medie de sus are ca rămășițe din acea reduplicațiune pe *ie* preterital (*hie�, sties, gienc, wielt*).

tougen (ascuns, tănuit), adverb, corespunzător adjectivului *tougenlich* și substantivului *tougenheit* tănuire.

aller hindrist (dinapoï de tot). Cuvîntul *aller* servește ades încă și în limba germană actuală pentru a fortifica esența înțelesului la adjective, ad-
verbe și participii, cas pentru care germana medie ne oferă multe exemple: *aldurch, algewaltic*, etc. Astăzi d. e. avem forma «*am aller meisten.*» *hindriste* (cu *e* apocop.) este adverbul de la superlativul lui *hinten* (dinapoï). Comparațiunea adjectivelor în limba germană medie de sus se făcea ca și în limba modernă, adăogîndu-se la tulpină terminația *er* pentru comparativ și *est* pentru superlativ. În limba germană veche existau două terminațiuni distincte și anume: *ôr, ôst* și *ir, ist*. Aceste vocale pline au dispărut în limba medie cu puține abateri (*oberôst, vorderôst*).

verliesen (a perde), sau *vliesen*, cu *er* sincopat, precum se găsește ades în limba germană medie de sus, este verb transitiv și intransitiv ca *verlieren* actual. Formele normale sunt: *verliesen*, (1) *verliuse, ver-*

(1) Aci schimbul gramatical între consonanțele *r* și *s* este unul din casurile cele mai marcante.

lôs, verlurn, verlorn (substantivul *Verlust* are încă pe *s* medieval). Avem deci înaintea noastră un verb tare după seria a II-a apofonică, întocmai ca *fliegen, biegen, etc.*

Vers. 88575—88587.

do diu botschaft kam
 und der Lazla vernam
 der Walachen muot,
 do jande der unguot
 den kunic Otten balt
 hin über walt
 den Walachen in ir gewalt.
 die dro was manierfalt
 die si gegen im heten.
 swie vil si des teten,
 doch mohten si mit dheinen dingen
 im des niht an gewinnen,
 das er niht enhet.

der unguot (răul), este forma nereflectată precum se poate găsi adesea la nominativul și vocativul tuturor genurilor și la acusativul singular al neutru-lui. Mai ales întâlnim acest lucru în limba germană medie de sus când adjectivul este luat în sens atributiv.

Otten, este acusativul de la *Otte*. Numele de persoane se declină în limba germană medie în mod tare sau slab. Flexiunea slabă nu se deosebește de cea a altor substantive și se aplică adesea și la substantive

masculine, cari în limba germană actuală nu ar putea absolut să se lipească de flexiunea tare, de ex. la: *Fruote, Wate, Etzele, Hagene, Hetele, George*. În general femininele terminate în *e* le găsim toate cu flexiune slabă. Masculinele tari diferă prin asta, că formează acusativul singularului după calapodul adjectival, în *en*, precum este și cazul ce-l avem în fața noastră. Alte exemple: *Gernôt, Gernôten; Sîfrid, Sîfriden; Etzele, Etzelen*, etc.

ir (lor), nu este în cazul de față pronume posesiv, precum îl consideră limba germană modernă și de unde s'a și format, ci genetivul plural (un fel de «*eorum*») precum ar și putea foarte bine fi genetivul singul. feminin («*illius*»).

dic dro (amenințarea), este substantiv feminin tare, care în limba germană modernă s'a amplificat vocalicește în *drohe* și apoi în *Drohung*. Articolul *die* este aci fals, căci ar trebui să fie *diu*; se poate însă că aceasta ar fi deja un început de trecere spre forma modernă (*die*). Mai curînd pare însă a fi o scăpare de vedere cauzată prin analogia lui *die* din versul următor, unde *die* însă este la locul său.

manicfalt (felurit), forma inflexibilă, în care vedem un *i* neorganic în locul unui *e*, ce ar trebui să se găsească acolo de drept, de vreme ce terminațiunea veche germană sună *ag* (*manag*). Lucrul s'a făcut însă prin asimilare cu medievalul *ic* (vechiul *ig* care servește ca terminație la foarte multe adjective și produce natural metafoia). Tot așa și în cazul nos-

tru acel *i*, deși neorganic, are drept rezultat metafonic, formele *menic*, *menec*, *maenic*, *mănic*. Maniera de a scrie pe *a* matafonisat cu *e* sau *ae* și nu cu *tremă* (cum se face la metafonisarea lui *u* și *o*) este un ce arbitrar și a căzut abia târziu. Mult timp însă se făcea un fel de deosebire, scriind cu semnul *ä* numai metafonisări de dată mai recentă, uneori chiar false, basate numai pe analogii, din care limba modernă posedă casuri cam multe.

gegen (contra), prepoziție contrasă ades în *gein* sau *gên*, are în limba medie de sus tot-dea-una regimul dativului și nu se construște nici cînd cu acusativul, precum se face asta exclusiv în limba germană modernă.

heten este urmat aci de un punct și cu toate aceste cuvîntul acesta este legat cu versul următor printr'o rimă precisă, deși versul în chestiune face parte din altă propoziție (*heten ... teten*). Asta se numește *fracțiune de rimă* (Reimbrechung) și constituie un fenomen metric pe care îl întilnim în întreaga epocă poetică germană medievală și anume la așa numitele *rime-perechi* (Reimpaare). A împerechea rimele se chiamă în limba germană medie de sus, a potrivi ultimele două silabe a cîte două versuri ce se succed, așa fel, încît să rimeze la vocală. Acest soi de versuri s'a născut din vechile versuri germane lungi (*Langzeilen*.)

swic (orî-cum), formă contrasă din *sô wie*, precum, întocmai ca la *swer*.

mohſten (puteaſă), preterit de la verbul *mugen*, care ține de clasa pret. presentelor și are următoare conjugare :

Präs. Ind. Sg. 1. 3.	<i>mac</i> , 2. Sg. <i>maht</i> Pl. <i>mugen</i> (<i>megen</i> , <i>mogen</i>)
Conj.	<i>muge müge</i> (<i>mege moge</i>)
Inf.	<i>mugen</i> Part. <i>mugende</i> (<i>megende</i>)
Perf. Ind.	<i>mohte</i> (<i>mahte</i>)
Conj.	<i>mohte möhte</i> (<i>mehnte</i>)

dheinen (la nici unul), în loc de *deheinen* sau *keinen*, dat. plural.

an gewinnen (storcea, scoate), în loc de *ane gewinnen* (sens adverbial).

enhet (nu avea), compoziție din *en* care înseamnă atât ca *ne* (nu) și verbul *han* la preterit.

Vers 88588—88597.

do man im leides vil getet
do begunden in leren
die Walachen iren herren,
daz er in zehant
hieз spannen an ein want
und hiez an der wile
schiezen in mit philen,
des ersten zu den geliden
oben unde niden,
dat sind füez und hende:

leiden (rău în sens de durere), genetivul de la substantivul neutru *leit*, cuvînt pendinte de la *vil*, care întocmai ca și *mêr*, *wênic*, cere în limba germană medie de sus un genetiv partitiv.

begunden (începură), de la verbul **beginnen**; formele normale sunt: *beginne*, *began*, *begunnen*, *begunnen*. Pe lîngă preteritul *began* verbul acesta mai are încă și forma paralelă slabă *begunde* sau *begonde*. Și în limba modernă se mai auzia încă pînă nu de mult *begunnte* în loc de *begann* (1). Aceste forme neregulate nu sunt a se confunda nici într'un cas cu *gunde* (modernul *gönnte*, a prii) ce vine de la *gan* și este un verb preterito-presens. Acesta face la present *gan*, *ganst*, *gunnen*, conj. *gunne*, inf. *gunnen* sau *gunnen*, etc.

lernen (a învăța, povățui), verb slab cu pret. *lêrte*, partic. *gelêret*, avînd însă și formele paralele *lârte*, *gelârt*. (2) În limba gotică verbul suna *laisian*, de unde putem vedea bine schimbul gramatical între *s* și *r*. Abia limba germană mai nouă a format pe intransitivul *lernen* cu sens bifurcat.

irren, se presentă ca fenomen nou în limba germană medie de sus, atîrnîndu-se adică flexiunii adjectivale la genetivul pronominal *ir*, prin care acesta primește apoi caracter posesiv special (întocmai ca la *sîn*). Această evoluțiune etimologică s'a manifestat

(1) Insuși Goethe are în drama sa «Faust» o rimă cu *begonnte*

(2) Forma asta se aude și astăzi d. e. în cuvîntul «*Gottesgelehrtheit*» care înseamnă teologia.

în limba germană medie întiiu în dialectele din regiunile Mainului.

herren (maî marele), este aci acusativ pur adjectival de la comparativul lui *hêr*, suprem, mare. Acest comparativ ar trebui de drept să sune *hêreren*, însă din cauza sincopării lui *e* între doi *r* a fost redus la expresia *herren*. Dispariția lungimei de pe *ê* este un semn că Ottakar era deja molipsit de obiceiurile poezilor medievali decadenti, cari nu maî observă cu strictetă accentul și lungimea vocalică, ce în cazul de față trebuia să fie menținute de rigoare, silaba rimei respective *hêren* fiind lungă. Ori-ce îndoială în privința plenitudinii atât cualitative cât și cuantitative era aci deci exclusă, încît se naște întrebarea dacă nu cumva să atribuim această greșală scriitorilor croniceî. Aceștia aũ fost tot-dea-una puțin scrupuloși față de puritatea rimelor și ades vedem în opere literare medievale germane greșeli și maî bătătoare la ochi. Așa găsim d. ex. în multe locuri, unde poezii se fereaũ cu sfințenie de a rima cuvinte în *e* metafonice (adică prefăcut din *a* în urma influenței unui *i*) cu cuvinte în cari era un *ë* (vechiu germanic) original, înlocuiri arbitrare datorite unor asemenea scriitori, ce își permiteau a introduce rectificări după placul lor propriu. Decît cercetările filologice aũ știut maî în tot-dea-una să restabilească adevărul pe basa tehniceî rimelor de artă din literatura epoei de înflorire medievale a limbei germane, încît atare inexactități să fi putut rămînea neobservate la opere literare de valoare.

zchant (îndată), s'a format întocmaî ca **zstunt** din-

tr'o combinație prepozițională, devenind în limba medie de sus adverb nealterabil.

ein (want), stă aci în loc de *eine*, substantivul *want* fiind feminin tare.

an der wile (în același timp), și aci textul pare a fi ceva modificat și stricat prin copistul manuscrisului. Rima *philen* care urmează, solicita negreșit forma *wilen*. S'ar putea chiar foarte bine substitui cuvintele *an der wile* prin *underwilen*, care adverb înseamnă *din timp în timp* și chiar sensul ar fi și mai potrivit

schiezen (a trage), verb de conjugare tare, din seria II. avînd formele normale: *schiezen, schiuze, schöz, schuzzen, geschozzen*.

phiten (săgeți), de la *der phîl* subst. slab la dativ plural. În acest cuvînt *ph* este pus să țină locul lui *pf*, lucru foarte obicinuit în limba germană medie de sus, precum am mai văzut un cas la *phlegen* (în loc de *pflügen*).

des crîten (întîi), forma usitată genitivală, cu care caută a se exprima în limba medie adverbele numerale pe cari limba modernă le construiește prin combinare cu prepozițiunii, cum de ex. *am erstem, zum ersten*. Din forma pe care o avem înaintea noastră, limba germană modernă a confecționat pe tema genitivului pe *erstens*, lucru cu atît mai curios, că *ersten* la care a fost aninat acel *s* genitiv, este în sine

deja un dativ format cu ajutorul prepozițiunii *zum*. Or aceasta din urmă fiind eliminată, transfigurarea s'a efectuat, deși în mod cam forțat.

gelden (membre), de la substantivul neutru tare *daz gelide*. În limba germană medie și veche de sus prefixa *ge* sau *ga* indică totalitatea (aci a membrilor), lucru ce se mai poate vedea de ex. la cuvântul modern *Gebirge* în înțelesul de *întregul munților*.

oben und niden, în loc de *obene* și *nidene*, prepozițiuni cari răspund la întrebarea *wo* (unde), dar și *wohin* (încotro).

füe3, (picioare), plural de la substantivul masculin *der fuoz*, care face la plural *füeze* (*e* final a fost apocopat). Acest cuvânt se deosebește de substantivele masculine pe cari le-am tratat deja, prin faptul că ține de așa numita declinație cu tema *i*, a cărei substantive au la plural metafofia. Metafonisarea vocalei radicale (de ex. în *gast*) provine însă, precum știm, de la *i* al declinației vechi germane: *gesti*, *gestio*, *gestin*, *gesti*, de unde rezultă pentru limba germană medie: *geste*, *gesten*, *geste*, *geste*, și de unde în fine se explic lesne formele *füeze*, *hende*. Acest *hende*, venind de la subst. fem. *hand*, ține asemenea de declinația cu tema și flexiunile lui *i*.

Vers. 88598—88608.

„so ist daz unuende,
 er muoz die kleinat in geben ;
 wold er aber des widerstreben,
 so mer wir in den smerzen
 und schiezen zu dem herzen
 do si des heten gedaht,
 in der selben naht
 dem selben Malady
 vom sedytum so we geschach,
 daz er wolde sin gestorben
 und auch nahen verdorben.

widerstreben, (a se împotrivi), verb care, precum se vede din cuvîntul premergător *des*, se construiește în limba germană medie de sus cu genitivul, în limba germană de astăzi însă numai cu dativul.

mer wir (înmulțim noi), în loc de *mêren wir*, în care consonanta *w* din cuvîntul al doilea *wir* a știrbit, cum am zice, terminația *en* din verbul *mêren*. Acest lucru se observă în cronica lui Ottakar de multe ori.

den smerzen (durerea), acusativ format în mod slab de la substantivul masculin *der smerze*. Acest substantiv a conservat însă numai în limba germană medie de sus caracterul declinației slabe pure, căci în limba germană modernă singularul său a devenit deja tare (*der Schmerz, des Schmerzes*). Pluralul ră-

minînd slab cum era înainte, cuvîntul *Schmerz* constituie decî în limba de astăzi un ce neregulat. Declinarea slabă medievală a avut-o cuvîntul pînă în secolul al 18-lea (1).

gedacht (cugetat), de la verbul slab *denken* (preteritul *dahte*, din *danhte*).

naht (noaptea), substantiv feminin la dativ singular; face parte ca și *man* din așa numită declinațiune consonantică, manifestă însă în limba germană medie de sus apropierea sa de declinațiunea pe tema lui *i*, făcînd dativul sing. și plural de multe ori în *nehte*. În limba germană veche de sus substantivul acesta are însă flexiuni pur consonantice, (*naht*, *nahto*, *nahtum*, care din urmă cas în limba gotică suna *nahtam*).

Walach, în loc de *Walachen*, (aci fiind dativul).

iechtum (boală), dativ singular care trebuia să sune *siechtuome*; diftongul *uo* din silaba a doua a fost redus însă la *u*, pentru că era intonat prea slab.

we, (amar, durere), interjecție cu caracter adverbial, din care limba germană actuală a format o lungire *wehe*, întocmai cum a făcut din medievalul *e* cuvîntul *Ehe*, sau *ergehen* și *stehen* din *ergên* și *stên*.

(1) La Wieland și Goethe se mai ved forme de aceste.

(2) Un rest din aceste forme vechi se mai observă azi în pluralul «*Weihnachten*».

geschach (s'a făcut), preteritul de la verbul tare *geschehen*, *geschach*, *geschâhen*, *geschehen*.

gestorben (murit), de la verbul *sterben*, conjug. tare, seria III. apofonică.

nâhen (aproape), egal cu *nâ*, *nâhe*, *nâch*. Aspirata *h* ia la finea cuvintelor caracterul unui *ch*, cum s'a văzut și la cuvântul *geschâch*.

Vers. 88608—88620

**do giengen vil fruo
die frauen alle zuo
und sprachen: „wil du genesen,
so la durch got ledic wesen
den man, der an diser frist
umb sust hic gevangen ist“.
der Walach do gebot,
daß man nû der not
kunic Otten ledic lieze
und in faren hieze,
swelich end er wolde.
do envest er war er solde.**

vil, (foarte), este aci adverb pe cînd la versul 88588 era substantiv. Se poate însă și mai ades ca *vil* să aibă și caracter adjectival, de ex. *mit vil gedanken* (mit vielen Gedanken), cu multe gînduri.

fruo (de dimineață), este adverb. Cu toate aceste forma din față, precum și acea metafonizată *vrüeje*,

pe care am întilnit'o la alt loc, se întrebuițează și în sens adjectival.

zuo (la), are aci caracter adverbial, de aceea și-a păstrat forma plină, pe cînd prepozițiunea *zuo* poate fi înlocuită, precum am auzit la începutul analisei, și prin forma scurtată *ze*.

wil (vrea), forma secundară de la *wilt*, care este, precum am văzut la formele verbului pertractat la început, pers. 2. sing. present.

la, (lasă), imperat. de la *lâzen* sau *lân*. (a se vedea explicația anterioară).

durch got, (pentru dumnezeu), compoziție similară ca *durch — daz* în înțeles de *deshalb*, despre care am vorbit.

ledic (slobod), adjectiv; are și forma *lidic*.

diŝer (aceasta), stă aci în loc de *dirre*, care precum am arătat deja, este în limba germană medie de sus forma exactă a pronum. demonstr. feminin.

umb ŝust (degiaba), compus din *umbe* și *sus*, atașându-se la elementul din urmă un *t* adverbial, precum îl vedem de ex. la cuvîntul german modern *einst*, odinioară. În limba actuală acest *sust* a mai fost și nasalizat (*sunst; sonst*).

hie (aci), în loc de hier. Această abreviație se aude și astăzi (*hie und da*).

gebot (porunci), preteritul de la verbul tare *gebieten*. Acest verb ține de seria II. apofonică și are formele normale: *gebieten*, *gebiute*, *gebôt*, *gebuten*, *geboten*. Mai ales în cercurile cavalierești acest cuvânt avea înțelesul de *a dori*, *vroi*, de unde a mai rămas în limba germană înțelesul similar *a chema la sine*, exprimat prin verbul special *entbieten*.

not (suferință), substantiv feminin tare după capodul lui *hand*. Sunt, casuri deși rare, când *not* este întrebuințat și ca masculin, însă atunci se declină întocmai ca *fuoz*.

vareu (a pleca), de obicei abreviat în *varn*, este verb tare după seria VI. apofonică (pret. *fuor*) și înseamnă în limba germană mai mult *a pleca*, *călători*, *bejenări*, de unde încă în literatură numele de *fahrende sänger*, iar în scrieri mai vechi *fahrendes Volk* cu înțelesul de artiști vagabonzi.

swelich (orî care ar fi), compoziție din *sô* și pronumele *welcher*, *welchîu*, *welchez*, a cărei sens a devenit prin asta generalizat și figurează aci ca un fel de cuvânt neflexibil.

enwest (nu știa), compus din negațiunea *en* (egală cu *ne*) care aci este utilizată în mod proclitic. Ea s'a produs din forma verbală *west*, scurtată din *weste*, pe lângă care mai există, precum am auzit la alt loc, încă și formele paralele: *wiste*, *woste*, *wüste*, apoi *wisse* și *wesse*.

war (încotro), adverb de loc interrogativ, corespunzător demonstrativului *dar*.

Vers 88619—88634.

do daz ergie
 und man in ledic lie,
 an der selben stunt
 der Walach wart gesunt.
 do der boeswilt des enphant,
 do hiez er zehant
 kunic Otten wider vahan
 und in diu bant flahan,
 diu er vor an het.
 an der selben stet
 des lebens er sich bewac.
 niht anders er phlac
 er bat got der sele phlegen
 des libes het er sich verwegen.

ergie, (se petrecu), forma paralelă, scurtarea foarte usitată de la *gienc*, care este preteritul verbului reduplicativ *gangan*. Limba cronicăi lui Ottakar are mai ales multe scurtări de această natură.

Versurile 88623—24 prezenta ocasiunea de a atinge și câte-va chestiuni de metrică.

Cronica rimată stiriană este concepută în metrul special de care se folosea limba germană medie de sus la materii epice așa numite cavalierești (Höfisches Epos) care consistă din rime perechi cu patru sau trei ridicări, precum am mai amintit la alt loc.

Ritmul german avînd ca basă intonațiunea, trebuie dar ca în fie-care vers să se găsească cîte-va silabe care aŭ tonul. Intonarea însă poate să fie la rîndul ei de două feluri: silabele puteaŭ să aibă adică ton înalt (Hochton) sau ton scăzut (Tiefton). Or în limba germană medie de sus este regula ca fie-care primă silabă a unui cuvînt să poseadă (afară de prefixele ca *be, ent, er, ge, ver, ze, si, zer*) tonul înalt. Ast-fel trebuie dar să rostim *küniginne*, însă *gesézzen* (1). Dacă dar într'uncuvînt cu mai multe silabe cea dintîiu are tonul înalt, a doua trebuie să aibă negreșit tonul scăzut. Nu trebuie însă să uităm că silaba întîia cu tonul înalt poate la rîndul ei să fie scurtă, și atuncî tonul cade tocmai pe silaba a doua ce urmează. Sub silaba lungă înțelege metrica germană însă fie o lungime naturală (vocala lungă) sau lungime prin pozițiune (adică vocala scurtă succedată de două sau mai multe consonante). Ast-fel dar vom rosti: *geli, chè, schoénè, dégnèn, küniginnè, Hâgenè, dégenè, etc., etc.* În cuvinte compuse partea întîia are tonul înalt, a doua însă tonul scăzut, de ex. *wînterzît*.

Este, ca să resumăm dar, o necesitate imperioasă ca fie-care vers să cuprindă un număr oarecare de silabe cu ton înalt și alte cu ton scăzut. Atît unele cît și altele formează împreună așa numitele ridicări (Hebungen) și este indiferent dacă între ele cade cîte o silabă fără ton (Senkung) sau nu. (2) Versurile croniceî noastre aŭ cîte trei sau

(1) Și în limba germană de azi persista încă această regulă, anomaliile însă se înmulțesc din ce în ce; așa de ex. se spune *lebéndig*, în loc de *lebendic* medieval, care era singur corect.

(2) Metrica generală ține cont însă de acest lucru, deosebind versuri monopodice și dipodice.

patru ridicări, fără să existe vreo considerație dacă sfârșitul versului se prezintă ca *masculin* adică terminat cu o silabă întonată, sau *femenin*, adică încheiat cu silaba fără ton. O silabă fără ton aflătoare la începutul versului se numește în metrica germană *Auftakt*, cum e cuvântul *der* în versul 88624, care trebuie citit: «*Wäläch wár gesúnt*».

bocswiht (om rău), scurtare în loc de *boesewiht*.

decē, (iarăși), pronume demonstrativ la genitiv.

ītet, (loc), dativ de la substantivul feminin *stete* cu *e* apocopat. În limba germană veche de sus se zicea *stat*; substantivul avea deci o declinațiune după tema lui *i*, de unde apoi acel *e* metafonic în limba germană medie de sus, care în limba germană modernă se scrie *ä* (*die Werkstätte*).

bewac (se lepădă), preterit de la verbul tare *bewēgen*, care întocmai ca și *phlac* ce urmează, ține de seria V. apofonica avînd semnele *e, a, â, e*.

īete, (sufletul), substantiv feminin, care în limba germană veche sună *sēla*, și în limba gotică *saiwala*. Adjectivul *selig* nu are a face cu acest substantiv, deși în limba germană actuală bănuiala înrudirei a fost creată prin faptul că amîndouă se scriu adesea cu un dublu *ee*.

Vers 88635—88647.

nu hort, waz da geschach.
 dem leidigen Walach
 wart aber wider we
 verrer wirs denn e;
 do sprach aber sin frauwe:
 „nu sich unde schauwe,
 swer wider got viht,
 wie er daz rihht“.
 si überret aber den man,
 daz er hiez ledic lan,
 den, der do was gefangen.
 und do daz was ergangen,
 do bessert er sich aber sa;

hort, (ascultați), imperativul pers. 2. plural de, la
 verbul slab *hören*, care mai tirziü abia a trecut în
 actualul *hoeren*, deși forma de *horjan*, pe care o avea
 în limba germană veche de sus, îndreptătea prefa-
 cerea lui *ô* în *oe* chiar mai curînd. Știm însă că me-
 tafonia lui *o* a urmat mult mai tirziü ca cea a lui
a și deci este explicabil că acel *ô* în *horen* a resis-
 tat un timp oare-care influenței lui *j* din forma in-
 finitivului vechiü (got. *hausjan*).

leidigen (greü încercatului) de la *ledig* sau *ledic*
 este un adjectiv, care în limba germană medie de
 sus înseamnă atît ca *supărat*, *scîrbit* (în Leid ver-
 setzt), însă are și înțelesul adjectiv *a face rău*, *a*

înceerca greü (Leid verursachen), ceea ce avem și în cazul nostru. În limba actuală nu s'a păstrat decât înțelesul întâi și anume în compozitul *mitleidig*

verrer (și mai), este comparativul de la *verre*, care are aci rolul lui *mai* românesc și evită în cât-va ca însuși ajectivul *wê* să fie pus la comparativ, procedeu ce îl întilnim încă ades în limba germană medie.

wirë (mai rău), comparativul neregulat de la adjectivul *ubil*, și care mai are și forma paralelă *wirser* (superlativul *wirsest*). În limba germană medie de sus mai avem adjective cu asemenea neregularități de comparație și anume: *guot bezzer best*; *micheel* (mult), *mêre* sau *merre*, *meist* și *lützel* (puțin) *minner*, *minnest*. În limba modernă neregularitatea aceasta persistă, cum știm, înainte, numai ca adjectivul *micheel* a fost înlocuit prin expresiunea *viel*, iar *lützel*, prin *wenig* (1).

denu (decît), în loc de *denne* sau *danne* ține aci locul modernului *als* și se obicinuia adese, mai ales după comparative. (Se aude și în limba de azi.)

frauwe (femeia), substantiv de declinație slabă. În limba actuală a trecut la singular între substantivele tari, deși avem încă forme unde se vede bine că și singularul era pîna nu de mult slab, cum de ex. la cuvîntul *Frauenkirche*. care nu se referă precum ar

(1) În limba engleză aceste forme vechi s'au menținut, precum se vede din cuvintele: *little*, *wors*, *much*, etc.

crede cine-va, la pluralul *Frauen*, ci este scurtare din «Kirche zu unserer lieben *Frauen*» (biserica vestită ce se află sub acest nume la München și are chramul Sfintei Maria).

ŝich und ŝchauwe (uite și vezi), însoțire de două verbe cu același înțeles cu scop de a întări efectul frazei. Ambele verbe sunt la imperativ; *sehen* este de conjugare tare și ține de seria V, apofonică, *schouwen* însă, care vine de la vechiul *scauwôn*, face parte din conjugarea slabă.

ŝwer (dacă cine-va), se consideră aci nu ca acel *ŝwer* obicinuit pronominal cu înțelesul de *orî-cine*, ci are caracter de conjuncțiune, chemată a exprima condițiunea.

riht (judeca), forma scurtată din *richtel*. Infinitivul acestui verb este *rihten*, (în limba germană veche *rihtjan*) și ține de conjugățiunea slabă.

überret (indeamnă), asemenea formă scurtată din *überredete*; infinitivul e *reden* (în limba veche germană *redôn*). Verbul ține de conjugățiunea slabă.

beŝert, (mărește), preterit de la verbul *bezzern*, avînd pe e final apocopat. Și acest verb e de conjugățiune slabă și a izvorît ca formațiune din comparativul adjectivului *gut*, care, precum știm sună *bezzern*.

ŝa, (îndată), abreviată din *sâr*, adverb de timp ca și *zehant*.

Vers 88648—88665.

und do er wart gesund darna,
do gie zehant hin
der kunic Ott für in
und bat in umb geleit.
daz wart im verseit.
er sprach: „daz geschicht
mit meinem willen niht,
du gebest her für deat
din kron und din kleinat,
oder zeig wa si sin“.
marter unde pin
hieꝛ er in aber noeten
und wold in niwes toeten.
do daz geschach, zehant
dem Walach verswant
kraft und maht beide.
im wart so gar ze leide,
als er wolde sterben.

verseit (refusât), participiul preteritului de la *versagen*, care ar trebui de drept sã sune *versagit*, sau cu metaforia produsã din *it* final al formei germane vechi, *versegit*. Din contopirea lui *age* și *ege* se naște însã în limba germanã veche și medie de sus de regulã diftongul *ei*. Asta o vedem din alte exemple și mai frecvente prin cronici și opere literare din acea epocã (maget, jaget, daget, = meit, jeit, deit) și ast-fel avem în loc de *versaget* un *verseit*.

du gebest, conjunctiv de la prezent, care este a se traduce: «afară, dacă tu dai». Aci ar putea să se zică în limba medie și «*du engebest*».

her für, în loc de *heraus*, ceea ce amplifică sensul lui *geben*, voind a se zice: că odoarele să fie date afară, adică scoase din locul ascuns presupus (*herausgeben*).

zeig (arată), imperativ de la verbul *zeigen*. Aci vorbirea oblică trece fără nici o mijlocire în cea directă.

sin este conjunctiv pur. Limba germană medie de sus avînd o sintaxă de tot fină, se folosește de acest mod, pentru a indica îndoială sau nesiguranța, întocmai cum rezultă lucrul din gîndirea vorbitorului.

nivez (din nou), genitiv adverbial de la adjectivul *niuwe*, *nive*, care în limba germană veche de sus suna *niuwî* și avea înțelesul de *proaspăt*, *reînnoit*. Asta era încîtva contrarul de la *getriuwe* și *staete*, ce înseamnă la rîndul său atît cît *credincios*; astfel *nive* poate fi luat și în sensul de *nestatornic*, *schimbăcios*. Mai există și forma paralelă abreviată *niu*.

toeten (a omori), formă verbală causativă dedusă din adjectivul *tôt*, în care *o* a fost metafonizat în *oe* prin un *j* sufixal. Verbul normal sună *tôten* și înseamnă a muri.

Vers 88666—81.

alreerst begund er werben,
 daz man den kunie Otten solde
 lazen varen, swa er wolde
 unde sold auch in
 mit sicherheit fieren hin.
 Do man kunie Otten daz sagt,
 do wart er auch gefragt,
 wellend er wolde kern.
 do begund er gern,
 daz man in suorte zu dem hinen
 kunie Georin von Rinen.
 der was ouch sin mac,
 wand er der selben sippe phlac,
 von dem kunie Welan,
 wand der selbe mac
 ir beider ene was.
 do man dem Walach vor las
 des gevangen bet,
 do schuof er sa zestet,
 daz man sicher suort in
 gegen Rinen hin.
 Zehant do daz geschach,
 do wart der Walch
 fro und wol gesund.
 Zu der selben stunt
 aber den kunie Otten
 suoerten die Boten
 gegen Rinen sa.
 minnelich in da

der kunic Georg enphic.
do daʒ ergie,
do widerbot er zehant
in der Walachen lant
umb die smach, din kunic Otten
von in was erboten.

.....

alrerst (acum abia). Partea întâia a cuîntului *alr* e abreviația lui *aller*, ce l'am întilnit în compoziția *allerhindrist* și care este de luat ca genitiv plural. *êrst*, din vechiul german *êrist*, este adverbul de la superlativul lui *er* (înainte), adică *êristo*. Comparativul sună *êriro* sau *êrro* (în limba gotică *âiriza*).

füeren (conduce), verb causativ, care precum și cele-l-alte verbe de această categorie, adoptă formele slabe, deși ar putea foarte bine să fie numărat între cele de conjugare tare. Transformarea în conjugare slabă se operează de la rădăcina preteritului tare (*varan-vuor...* ser. VI. ap.), aninîndu-se terminația infinitivală cu înfigerea unui *j* care, deși dispărut în limba germană medie, totuși își trădează încă existența sau mai bine zis influența, prin faptul metafonisării vocalei radicale. Ast-fel verbul transformat în slab suna în limba germană veche de sus *vuer-j-an*, iar în limba germană medie de sus a devenit *vüeren* sau *füeren*.

wellend (în orî-ce capăt al lumei), în locde *welch end*, elementul *welch* presentîndu-se aci sub formă ne-flexionată. Cuvîntul *ende* înseamnă în limba germană

medie de sus și *șintă*, care înțeles s'a conservat încă în unele locuri ale Germaniei, zicându-se «zu welchem Ende» în loc de «zu welchem Zwecke».

kern, (întoarce), formă verbală scurtată prin sincoparea lui *e* pe care îl are infinitivul normal. Această sincopare denotă o oare-care simptomă de decadență a limbei din cronică, cu atât mai mult că vocala radicală a verbului, adică *ê*, este lungă și sincoparea vocalei din silaba următoare nu se făcea în limba corectă decît după radicale scurte, cum ar fi d. ex. la *varn*.

fuerten (conduseră), preterit, în care metafoia nu mai apare, prin faptul că s'a produs retrometafonișarea, fenomen despre care am vorbit la alt loc.

hingen (vesel), dativ plural slab de la adjectivul *hiuze*, care are și înțelesul de *îndrășneș*, *obraznic*.

wand sau **wande** (căci), este derivatul vechiului german *hwanta* (latin. *quando*).

ene (străbunic), este o formă paralelă rară la substantivul *ene*, care s'a conservat încă și în limba germană actuală (Ahne). Cuvîntul *Enkel* (nepot) stă în raport etimologic cu *Ahne*.

des gevangen (a prizonierului), abreviație pentru *gevangen*.

bet (rugămintea), cu formele paralele *bit*, *bête*, *bette*,

sunt derivate de la verbul *biten*, care în limba germană medie de sus avea atât înțelesul de *a ruga*, cât și cel de *a porunci* (*Gebot*-poruncă). După conjugare, *biten* face parte din seria V. apofonică și este dar un verb tare.

ſchnof (dispuse), preteritul de la verbul tare *ſcha fen* ce ține de seria VI. apofonică. În limba germană medie de sus acest verb avea un sens și us mult mai variat ca astăzi. Actualmente nu se mai întrebuintează decât rar și cu sensul aproape redus de tot pentru a exprima *porunca*.

vro (vesel), adjectiv, care nu trebuie confundat cu substantivul vechi german *vrô* ce înseamnă *stăpîn, domn*. *Vrô* în sensul de vesel (*froh*) a rezultat din contractiunea vechiului adjectiv *vrao*, care la rîndul său derivă din *fraw*, precum *strô* (paiele) a emanat din *strao* (*straw*). Acest *w* genetic se mai manifestă încă în comparativul limbei germane medii = *vrower*.

wel (foarte) de la formele vechi germane *wela* și *wola*. *Wela* este forma de origine pentru că avem și în limba gotică expresiunea *waila*. Vocala *o* a purces din influența lui *w*, precum am mai avut un exemplu analog la *welde-wolde*.

minneclich (cu dragoste) este adverb și ar trebui de fapt să sune *minnecliche*; *e* final însă a fost apocopat.

emphie (îl primi), formă verbală întocmai ca *gie*,

despre care s'a vorbit mai sus și care revine și în versul următor.

widerbot (a declara rezboi), preterit de la verbul tare *widerbieten*, ce ține de seria II. apofonică care are drept temă vocalică pe *ie, au, u, o*; dar *au* preterital totuși se preface în *ô* și anume din cauza dentalei *t*.

smacch (ultragi), în loc de *smaehe*, care e un substantiv tare, feminin.

II.

NIBELUNGENLIED.

ISTORICUL EPOPEEI, TEXTUL ÎN CARE SĂ VORBESTE
DE ROMÂNÎ ȘI NOTIȚELE REFERITOARE.

Precum cronica rimată a lui Ottakar reprezintă sfârșitul epocii de înflorire a litereturei germane medievale, Nibelungenlied, din contra, constituie, cum am zice, punctul de culminațiune al acestei epoci, ce a durat în adevăr numai două secole, dar a produs opere de cea mai înaltă vâloare. Sînt îndestul cunoscutele cauzele înfloririi și scăderii repede a litereturei germane în intervalul de la 1200 și pînă la 1400, și ar trebui să trecem peste cadrul acestei lucrări pentru ca să ne oprim asupra acestui vast capitol de critică literară. Ne vom restringe dar a zice că poema nibelungiană pentru sine, reprezintă apogeul poesiei populare al veacului 13. care, pornită din narațiuni simple cu cuprins parte mitic, parte istoric și izvorite din gura poporului, a început a fi poetizate de rapsozi necunoscuți și a dat încet înceturiile pentru seria de epopee populare din care cea mai falnică este Nibelungenlied. (1).

Materialul din care a fost clădită partea principală

---

(1) Istorical desvoltării mitului nibelungian este pe larg tratat de A. Edzardi în cartea sa interesantă «Die Saga von den Volsungen und Nibelungen», 1881.

a epopeei cunoscută sub titlul «Der Nibelungen Not» a isvorit din diferitele centre mitice cărora le-a dat naștere migrațiunea popoarelor cu peripețiile ei. Cît despre partea a doua a epopeei «Der Nibelungen Klage», ea este întemeiată pe fragmente din poezii populare concepute ceva mai înainte și cari constituiesc în cea mai mare parte numai niște apendice la subiectul din partea întâia, cu alte cuvinte: tînguirile celor ce aș supraviețuit evenimentele tragice cuprinse în Nibelungenlied. Epopea ca atare a fost concepută pe la 1200 și avem 28 de manuscrise în cari sunt cuprinse părțile ei constitutive. Aceste manuscrise formează, judecate după vechimea și homogenitatea cuprinsului, trei grupuri distincte, ce se comformează celor trei manuscrise mai principale cunoscute sub numele de: A. — adică exemplarul Hohenems-München, B. — cel din St. Gall și C. — cel supranumit Hohenems-Lassbergian. Manuscriptul A e cel mai scurt, C e cel mai lung, iar manuscriptul B ține în cîtva mijlocul între amîndouă. Invățații Lachmann, Holtzmann, Zarncke, Paul și în urmă Bartsch, aș emis diferite păreri în privința vechimei și mai ales a preferinței ce trebuie dată fie-căruia din aceste grupuri, și este cert pînă acum un lucru, că originalul epopeei s'a pierdut și toate aceste manuscrise nu sunt decît transcrieri de pe două prelucrări diferite ale originalului. Autorul însuși a rămas pînă acum necunoscut; toate conjecturile, între cari cele mai numeroase se uneaș pentru poetul von Kürnberg, sunt lipsite de ori-ce temeiș sigur.

Metrul epopeii nibelungiane ne arată cea mai veche formă strofică a poeziei populare germane, care chiar și poartă în literatură numele special de «Nibelun-

genstrophe». Ea se compune din patru versuri lungi, rimate în părechii. Fie-care din aceste versuri reprezintă două jumătăți cu câte trei ridicări (silabe cu ton înalt). Prima jumătate a fie-cărui vers are sfârșit sonor, a doua jumătate însă se termină cu o rimă mută, care cade în tot-deauna pe ridicarea (silaba) a șasea. Numai jumătatea a doua a versului din urmă are de regulă patru ridicări, ceea ce dovedește în cîtva, că metrul nibelungian nu este alt-ceva de cît o dublare a vechiului metru german, pe care l'am văzut păstrat încă în textele croniceî lui Ottakar.

Cuprinsul părții întii și principale a epopeei, ce poartă de alt-fel și titlul mai modern de «Kriemhildens Liebe» și numără 2382 de versuri distribuite pe 39 de aventuri, este următorul: Sigfrid, fiul regelui de Nederland și cunoscut pentru vitejiile sale, mai ales că ucisese un grozav balaur și, scaldîndu-se în sîngele acestuia, ajunsese invulnerabil peste tot corpul, afară de un singur loc (ca Achil), apoi vestit și prin biruirea neamului nordic al Nibelungilor, cărora le luase comoara și între altele și o haină miraculoasă ce făcea pe purtător nevăzut (1), — acest Sigfrid dar, vine de la cetatea sa Xanten, la Worms, și cere în căsătorie pe sora regelui Gunther de Burgund, frumoasa Kriemhild. El ajută pe Gunther în răsboiul acestuia contra Saxonilor și Danezilor și în schimbul promisiunei formale de a-i se da mîna Kriemhildei, susține pentru Gunther și o luptă curioasă cu neînvinsa regină de Isenland, Brunhilda, ce nu se lasă pețită de

---

(1) Această mantie poartă numele de «Tarnkappe» pe cînd comoara în chestiune poartă în mitul respectiv denumirea de Nibelungenhort.

Gunther decît după ce îl pune la felurite încercări de forță fizică. Cu ajutorul mantiei miraculoase Sigfrid îl face pe Gunther să iasă biruitor din toate modurile de luptă titanică și ia ca răsplată pe frumoasa Kriemhild. Gunther îl recomandase pe Sigfrid soției sale ca pe un simplu cavaler vasal aflător la curtea sa; în interval însă înțelege ambițioasa femeie adevăratul rol al bărbatului cumnatei sale Kriemhild și din o ceartă ivită între amîndouă soții, află că a fost învinsă pînă și în noaptea nupțială, tot de Sigfrid și nu de Gunther. Ea urzește decî peirea lui Sigfrid și cîștigînd pentru planurile sale pe vasalul lui Sigfrid, Hagen, face ca acesta să lovească pe stăpînul său la întoarcere de la o vînătoare cu lancia, tocmai între umere, adică la locul unde era vulnerabil.

Partea a doua a epopeei, cu titlul esențial «Kriemhildens Rache» ne spune apoi, cum văduva lui Sigfrid a rămas o vreme la curtea din Worms, jălind pe bărbatul său și gîndindu-se numai la răsbunare. Ucigașul Hagen de teamă ca Kriemhild să nu cîștige lumea în contra lui prin ajutorul de daruri, pune să scufunde în valurile Rinului comoara Nibelungilor, cîștigată de Sigfrid, și înverșunează cu asta și mai mult ura Kriemhildei. Aceasta se decide a lua după 13 ani de văduvie pe regele Hunilor Etzel de soț, și după mai mulți ani de traiu cu el, invită pe frații ei Burgunzi cu toți voinicii lor, între cari și Hagen, la o serbare la curtea Hunilor. Plecarea Burgunzilor în țara Hunilor are loc, deși Hagen prevestește peirea tuturor acolo. Aci găsim în narațiune și acel pasagiū, în care se vorbește de Valahî. Un măcel îngrozitor se naște între părțile învrăjbite; Hagen omoară pe fiul lui Etzel și provoacă prin asta uciderea

lui Gunther și a fraților săi. Hagen pere de mână proprie a Kriemhildei și aceasta însăși cade sub paloșul turbatului Hildebrand, vasalul lui Etzel, care nu mai poate privi moartea atîtor vitejii, pricinuită de o singură ființă femeiască. Supraviețuitorii Etzel, Dietrich de Bern și bătrînul Hildebrand (1) depling apoi pe cei căzuți, ceea ce constituie mezul părții a doua a epopeei.

Reproducem acum din partea întâia textul aventurii XII-a în care este vorba despre Valahii.

---

(1) Etzel este numele schimbat al lui Attila, Dietrich von Bern însă cel al regelui gotic Teodorich, aduși amîndoi în conivență prin mitul poporului.

TEXT.

XII. AVENTIURE. (1)

1274 Etzelen herschaft
was witen erkant,
daz man ze allen ziten
in sine hove vant
die küeneften reden
von den ie wart vernomen
under cristen unde heiden:
die waren mit im alle komen.

1275 Si im was alle zite,
daz wactlich mer erge
kristenlicher orden
unt ouch der heiden e.
in swie getanem lebue
sich islicher truor,
daz schuof des küneges milte
daz man in allen gap genuor.

WIE SI ZEN HIUNEN WART ENPHANGEN.

1276 [Si was ze Zeizennure
unz an den vierden tar.

---

(1) In vederea scopului totodată didactic al acestei publica-
țiuni textul aci este lăsat a fi tradus cu ajutorul indicilor gra-
maticale de la cap. I și a glosarului special de la fine.

diu molte uf der straze
 die wile nie gelac,
 si enstübe, sam ez brünne,
 allenthalben dan,
 da ritten durcj Osterridje
 des künne Stzelen man.

1277 Do was dem künige
 vil rehte nu geseit,
 des im von gedanken
 swunden sinu leit,
 wie herlichen Friemhilt
 koeme durcj diu lant.
 der künne begunde gahen
 da er die minneclidjen vant.

1278 Von vil maneger sprachje
 sach man uf den wegen
 vor Stzelen riten
 manegen künene degen,
 von kristen und von heiden
 manege wite schare.
 da si die frouwen funden,
 si komen herlichen dare.

1279 Von Ruzen und von Griecheu
 reit da manie man:
 den Polan und den Vlachen
 sach man swinde gan;
 ros diu vil groten
 si mit krefte riten.

Swaz si site heten,
 der wart vil wenic vermiten.

1280 Von dem lande ze Riewen
 reit da manie degen,
 unt die wilden Yesnaere
 da wart vil gepflegen
 mit bogen schiezen
 zwo voglen da si flugen.
 die phile sie fere
 zwo den wenden vaste zugen.

1281 Ein stat bi Tuonouwe
 lit in Osterlant:
 diu ist geheizen Tulna:
 da wart ir bekant
 vil manie site fremde,
 den si e nie gesach.
 si enphiengen da genuoge
 den so vil leit von ir geschach.

1282 Vor Czelen dem künige
 ein ingesinde reit,
 vro und vil richje,
 hübsch und gemeit,
 wol vier und zweinzek fürsten
 rich unde her.
 daz si ir vrowen sahen,
 da von engerten si niht mer.

1283 || Der herzoge Ramunc
 nzer Vlachen lant,

mit siben hundert mannen
 kom er für si gerant:
 sam vliegende vogele
 sach man si alle varn.
 do kam der fürste Gibeke
 mit vil herlichen scharn.

1284   Hornboge der snelle
 wol mit tusent man
 herte von dem künige
 gein siner vrowan dan.
 vil lute wart geschallet
 nach das landes siten.
 von der Hinnen magen
 wart auf da jere geriten.

4285   Do kom von Tenemarke
 der küene Hawart,
 mit Irine der vil snelle,
 vor valsche wol bewart,
 Irnorit von Düringen,
 ein waetlicher man:
 si enphiengen Kriemhilde
 daz sis ere mousen han.

1286   Mit zwelf hundert mannen:
 die sourentens in ir schar,
 do kom der herre Bloedel
 mit drein tusent dar,
 der Etzelen bröder
 uez Hinnen lant:

der kom vil heclidje
da er die küniginne vant.

1287 Do kom der künic Etzel
und onch her Dietrich
mit allen sinen gesellen.
da was vil loblich
manic riter edele
biderbe unde guot.
des wart vronn Friemhilde
vil wol gehoehet ir muot.

1288 Do sprach zer küniginne
der herre Ruediger
vrowe, ich wil enphahen
hie den künic her.
swen ich indy heize küssen,
daz sol sin getan:
jan muget ir niht gelidje
grüezen al die Etzel man.

1289 Do huop man von den moere
die küniginne her.
Etzel der vil ridje
enbeite do niht mer,
er stront von sine rosse
mit manegen man:
man sach in vroelidje
gegen Friemhilde gan. 2c. 2c.

Din fragmentul reprodus, ce constituie aventura XII-a Epopeei Nibelungiane și în care se vorbește despre Valahî, cititorul în cîtvă întrodus în spiritul limbei germane medii de sus, vede variațiunea ritmică superbă a acestei opere neîntrecute. Strofa nibelungiană, — pentru ca să spun aci ceva mai mult despre ea, — se potrivește minunat de bine pentru exprimarea narativă, plastică și sentimentală a lucrurilor descrise de poet. Ea oglindește, cum am zice, bătaia talazurilor în cari se desfășură marea acțiune. Ritmul cîntului popular devine oare-cum distinct din ondulația ridicării și coborîrei silabelor, și urechia îl aude, sufletul îl simte, fiind că de fapt distinge în el un ritm de gîndiri înșirate pe tonul și tactul percepției celei mai intime sufletești. Și în adevăr, nici odată poate avîntul spiritului plăsmuitor în poezia populară germană nu s'a manifestat, ca în această epopee imosantă și în deosebî la anume pasagiî ale ei, din care unul este și aventura XII-a. Amărîtul poet Heine, acel care nu găsia uneori colorî destul de sinistre pentru a biciui ingrata sa patrie germană în fața lumii, spunea totuși Francezilor sîi adorați, relativ la epopea Nibelungilor următoarele: «Acest Nibelungenlied este de o forță nespus de mare, gigantică. Limba, în care e compus, este o limbă de peatră și versurile par ca niște lespezi de stîncă rimate. Pe ici, pe colo, se strecoară din crăpăturile blocurilor flori roși, întocmai ca niște picături de sînge, ce străbat viû din edera sălbatică, în care aû învăluit veacurile, ca într'un strat de lacrimî, atîte reminiscențe neperitoare. Dacă cum-va aveți curiozitate, voi ființe mici, gentile (Francezi), să vă faceți o idee despre această poemă și pasiunile

titanice din cari se brodește ea, închipuți-vă atunci o noapte senină de vară; stelele palide ca argintul, dar mari ca niște globi solari, s'ar fi ivind pe cerul albastru și toate bazilicele gotice din Europa ar veni să-și dea pe cîmpia întinsă o întîlnire, în frunte cu domul de la Strasburg..... și Notredamul Parisului, ar lua deodată un paloș în mîină și ar cerca să răpună pe fruntașul colosurilor de talie gotică..... Dar nu, nici așa nu vă puteți face o idee de figurile din Nibelungenlied, căci nici un turn nu e atît de înalt și nici o peatră atît de teribilă ca groaznicul Hagen și floaroasa Kriemhild în resbunarea sa.»

În adevăr acțiunea din epopea nibelungiană și figurile din ea sunt de talie gigantică, ca și însăși structura măreață a hainei poetice în care a înfășurat-o talentul poetic popular al epocii de înflorire ce l'a scos la iveală. În aventura a XII-a atît de interesantă pentru noi, vedem burgunzii cu vitejii lor, însoțind pe Kriemhilde, acum logodnica regelui Hunilor, spre Dunăre, unde o aștepta Etzel (Atila) însuși cu un alaiu și mai mare. La Tulna (actualul orașel Tuln pe malul Dunărei) se întîlnesc ambele convoiuri splendide, pe cari poetul le descrie cu detalieri incomparabil de reușite. Cele mai alese popoare și neamuri mari, vorbind *tot soiul de limbi (von vil maneger sprache)* înconjoară suita nobilă a lui Etzel. *Ruși, Poloni și Greci* și printre ei *Valahii* pe caii lor *minunați*, se întrec din reputeri a călări tot cete întregi în jurul marelui stăpîn al Hunilor, Atila. Înaintea acestuia însă călăresc 24 de crai cu vitejii lor falnici. Între aceștia la primul rînd se vede herzogul *Ramunc* din țara Valahilor (*uzer Vladjen laut*) cu șapte sute de voinici. Ca păsărele venite în sbor

(*Sam vliegende Vogele*) îi vedeai gonind pe caii lor... Intre crai vedem ca mai de samă pe Dietrich de Bern (Teodorich), nobil de neam, precum și uriaș la statură, întovărășit de Wolfigiul lui, cu cașcele lor de lup. Un turnier aranjat de cei mai aleși viteji precede nunta cea măreață, care durează 17 zile dea rîndul. După aceea, mîndra păreche se îmbarcă pe Dunăre, și ia drumul spre cetatea lui Atila (Etzelsburg) . . . . .

Iată tabloul ce ni'l descrie poetul în aventura a XII-a, și cititorul a putut urmări, mai ales la șirele de text cu tipar resfirat, momentele unde este vorba despre Români, adică Valahî.

În pasagiul ce începe cu versul 1279 vedem cum am zis, înainte de cuvîntul *Vlachen*, pomenite alte popoare și anume: Riuzen, Kriechen și Polân, de unde reiese clar, că ordinea în care sunt înșirate aceste nume, corespunde oare-cum noțiunilor geografice legate de acele popoare înseși. Ce fel de greci vor fi fost aceșți Kriechen, este greu de zis, mai ușor însă înțelegem că respectivii Riuzen vor fi fost aceiași locuitori ai Haliului pe cari i-am găsit deja pomeniți în cronică lui Ottakar, pe cînd despre a doua numire, *Polan*, nu putem de loc sta la îndoială că sunt Polonii cu numirea lor veche originară (adică locuitori ai cîmpiilor). Polonii atît cît și Rușii, sunt adeseori pomeniți în miturile ce înconjoară cu deosebire persoană lui Dietrich von Bern, adică Teodorich, regele Ostrogoților, care poartă predicatul von Bern după orașul Verona unde și-a avut reședința sa ca cuceritor al Italiei de nord. Societatea în care îi găsim dar pe Valahî, cu tot fondul ei mitic, ne face să vedem în mod netăgăduit faptul vecinătății directe a Românilor, adică a Va-

lachilor, cu Rușii (Halicianii) și Polonii, lucru pe care-l vom deduce și din alte detalii.

Dar să trecem acum la numele de *Ramunc*, interesant prin motivul că epopea îl indică la pasagiul ce începe cu versul 1283 între cei 24 vasali de frunte ai marelui Attila și îl numește precis *herzoge Ramunc uzer Vlachenlant*, adică principele *Ramunc din țara Valahilor*.

Acest nume *Ramunc* se găsește și în alte locuri ale epopeei și anume împreună cu numele *Hornboge* (vers. 3454, 3725, 3790, 4941, 11612 și 12085) (1), purtând amândoi epitetul de *vürsten von Vlachenlande*. Apoi îl găsim pe *Ramunc* indicat numai singur cu numele de *herzoge* (la v. 7756 și 10188) și în fine înainte de tot ca *Râmunc von Islande* (v. 8621). Nu poate fi nici o îndoială că acest din urmă *Ramunc* este cu totul alt personaj, fiind în pasagiul respectiv vorba de fuga lui Ermanrich, între ai cărui tovarăși se află și el. Probă pentru asta e și poema de mîna a doua, numită *der jüingere Titurel*, în care asemenea este vorba (v. 1975) despre un *Ramunc von Sweden*, aflător în împrejurările pomenite și identic deci cu *Ramunc* islandezul. În această poemă secundară este însă vorba și de acel *Hornboge*, citat în *Nibelungenlied* împreună cu *Ramunc* ca «*vürsten von Vlachenlande*», numai că aci *Hornboge* nu mai figurează ca domn din Valahia, ci are epitetul de *von Polan* (din Polonia).

Ori-cît de puțin temeiu istoric pot avea aceste date poetice cu fond aproape absolut mitic, lucrul totuși ne arată un ce semnificativ, și anume că

---

(1) Numerotația lui Lachmanu ediția I.—Versurile reproduse sunt numerotate după ediția mai accesibilă din 1878 (ed. V.).

Polonia și Valahia se învecinau atât de mult, în cît se poate admite chiar din acest amestec de nume existența unor relațiuni dinastice, poate chiar naționale de tot intime, lucru la care am să revin încă. Cine va fi fost însă acel Ramunc, despre care nu ne îndoim că are rolul a fi pe lângă Attila quasi un reprezentant al Valahilor, e greu de zis. Cu tot nimbul fantastic de care e înconjurat, să nu uităm că epopeea Nibelungilor îl pomenește în această calitate cu nume destul de precis și se mai vede clar, că acest principe Ramunc trebuia să fi fost însoțit de niște oameni nu mai puțin remarcabili, dacă poetul însuși se oprește în două rînduri, pentru a pomeni cu cuvinte de admirație frumusețea cailor, iuțea de pasăre cu care aceste animale își duceau iscuțiții lor călăreți, etc.

Cumcă plămuirea poetică din care a isvorit descrierea superbă a lucrurilor luate din cele două mituri germane vechi și contaminate, adică a sagei sigfridiane de la nord cu ciclul de sage asupra lui Hermanrich, Attila și Teodorich formate la sud, a fost un ce posterior subiectelor poetisate, este cert și că momente istorice din secolul 11, poate și 12 aŭ furnisat garnitura din care s'aŭ concretizat în cît-va acel simbur mitic, închegînd cu încetul povestea cu mici elemente de adevăr, este asemenea lucru netăgăduit. Se naște numai întrebarea dacă datele despre Valahî, precum și cele despre Ruși și Poloni, nu fac cum-va cu toată aparența lor atât de antică, tocmai parte din acele elemente suplimentare introduse de poeți în epopeele lor, numai și numai în interesul amplificării operei și pe baza unor știri vagi, aduse de cetele de cruciați ce băteau de

la 1100 și pînă la 1250 neconținut drumul spre sfîntul mormînt, străbătînd în treacăt și țări ca Valahia, Polonia, Grecia? Eă unul sunt convins că da; și, cu tot regretul ce-l simt că trebuie să distrug nimbul prea frumosul ce rezultă din citațiunile mărețului Nibelungenlied pentru nația noastră, nu pot vedea în cortegiul superb al acestui Ramunc, decît doar pe acei Valahî cari începeau să se manifeste pe timpul cruciatelor ca nație viguroasă dincolo și dincoace de Carpați, și nici de cum contemporanii de ai lui Hermanrich, Attila și Teodorich, cari ei înșii au trăit cum știm, în trei secole diferite.

III.
CITATE
DIN
ALTE MONUMETE MEDIEVALE

Istoricul islandez Snorre Sturlason (1189—1241), autorul așa numitei *Edde* mai tinere, vorbește într'o cronică a sa «*Heimskringla*» despre o expediție resboinică a regelui Alexeios Komnenos I, care a fost întreprinsă de acesta între anii 1080 și 1118 contra păgînilor din «*Blokumannaland*. Citatul sună ast-fel: *Sa atburdr vard a Griklandi, tha er thar var Kirialax konungr, a Blokumannaland.*» Tot despre acest *Blokumannaland*, pomenește preotul scandinav Einar Skulason în imnul său «*Geisli*» unde laudă calitățile paloșului «*heitnir*» ce a doborât în lupta din valea *Petzinavellin* din *Blokumannaland* atîți dușmani. După interpretarea criticilor avem a face în ambele cazuri cu numirea geografică de *Valahia*, (των Βλαχων), lucru care dealtmîntrelea reiese și din faptul că idiomul scandinavic ținînd de ramura limbelor germanice de jos, căreia aparțin d. ex. și coloniștii germani din Transilvania (pseudosașii) cu dialectul lor, posedă aceeași formă de *blak*, care o au și aceștia pentru denumirea Românilor de astă-dî (*blach*=valahul, *blechin*=femea valahului, *verblesn*=a se valahisa), și din care denumire generală în idiomele de nord pentru noțiunea *negru*, *intuneact*, rezultă motivul clar pentru felul acesta de a

numi Români după față și păr (chiar în forme redublate d. e. Karavlach, Mavrovlach, etc.)? Iată dar o primă urmă destul de interesantă despre Români și țara lor, conservată chiar în scrieri pornite, cum am zice, de la locul, unde se pretinde că ar fi obârșia germanismului întreg. Cu cât ne coborim însă în regiunile centrului german de astăzi, întâlnim tot mai des citate, în cari se vorbește de noi, și înfine ne vedem găzduiți pînă și în operele poetice timpurii ale germanilor. Ast-fel numele de Valahî (Walachen, Wlachen, Walchen), abstracție făcînd de cronica lui Ottakar, nu este citat numai în Nibelungenlied, ci și în diferite alte poeme din epocă medievală a literaturii germane. Și cu cât mai mult aceste produse literare se acață de subiecte istorice, cu atît mai precise par momentele în cari ni se prezintă nu mele de Valahî, încît îl întâlnim între detalii tot mai clare. Ast-fel ne pomenește de Valahî poetul Peter Suchenwirt, apoi cronicarul Caspar von der Röhn ș. a. (1), fără însă a atașa vre-o observație oarecare la acest nume. Curios de tot e un citat în'tro sagă despre Teodorich, regele vestit al Goților (Dietrich von Bern), în care fiind vorba de pățania eroului cînd a fost prins de către niște uriași, se precisează chiar locul evenimentului, contaminat probabil sub forma mitică cu un fapt posterior adevărat. Lucrul acesta se dovedește nu numai prin numirea localității în chestiune «Mûtlâren», ci se mai precisează și prin cuvintele «*nahe am Walhenlant*». Indicațiunea această ciudată a pricinuit la mulți bătae de cap, prin faptul că același loc *Mûtlâren* e pomenit și în poema «Bitterolf» și deci

(1) Asemenea și în povestea rustică mediev. «Meyer Helmbrecht» e vorbă de Valahî.

avea multe șanse să devie un indiciu pentru vechimea orașului austriac «Mautern». Însă după o discuție vie presupunerea a rămas clasată la domeniul fantastic, de unde aș purces în această ordine de idei atâtea alte nume și chestii neexplicabile.

Din punctul de vedere al noțiunii geografice, avem însă în epopeele vechi germane și o serie de numiri cu quasi-alusiuni la țara noastră, cari, pe cît sunt de fantastice, totuși nu pot fi trecute cu vederea, fiind-că constituiesc, cum am zice, un gen de îndrumări spre deduceri îndrăznețe de tot. Este vorba de termenii *Rumeny*, *Romanie*, *Rumeney*, etc. pe cari i-am întilnit cu ocazia spicuirilor mele prin tesaurile literaturii vechi germane. Cuvîntul *Romanie* figurează la poetul medieval Neidhardt von Reuenthal, care descrie episoade din epoca cruciaților și aduce expresia ca nume geografic în toată puterea cuvîntului. În colecția sa de poeme, No. 24, p. 102, dînsul zice de o ast-fel de expedițiune:

«*Aldurch der Unger lant, wider durch die, Bulgerie her wider uz und durch die Romanie*».

Intențiunea de a precisa cît se poate de exact itinerarul unui călător (cruciat) este vădit de clară; păcat numai că constituie o enigmă, zicînd că din Ungaria a trebuit să treacă în Bulgaria, pentru a ajunge într'o țară, numită *Romanie*. Fără a ne ocupa de chestia dacă a putut fi aci vorba de țara noastră (fiind-că nu este de explicat o asemenea potrivire de nume), totuși trebuie să ne întrebăm: ce țară a fost aceea, în care voia să ajungă călătorul lui Neidhardt? Moritz Haupt, vestitul germanist, care pomenește și el despre acest termin geografic *Romanie*, ne aduce în privința asta o explicație aflată la savantul Eraclus

p. 4224, unde se zice: «Fiind-că Constantin a pus să aducă pământ de la Roma la Constantinopole și a strămutat pe mulți Romani nobili încolo, de aceea se numește acea țară Romanie (*von diu ist daz selbe lant Românie genant*).

Însă și o parte din Asia Mică se numea *Romania*, precum se vede din citatele unui cronicar, Otto von Freising, care vorbește de cruciata lui Frideric I ast-fel :

«Fridericus ingressus cum exercitu Asiam prosperis successibus ad tempus incessit, omnibus ei in tota *Romania* pro voto parentibus.»

Iar un alt citat din *Fontes rer. Austr.* referitor la aceeași cruciadă vestită spune:»

... «de Europa în Asia moxque *Romania* et partes tenere cepimus. Ipsa quoque que *nunc Romania* pars videlicet Asia minoris».

Avem dar înaintea noastră denumirea veche a unei părți din Asia Mică cu terminul geografic care ne servește astăzi nouă pentru țara referitoare. Dar cu asta nu s'a isprăvit. Epopeele germane ce o locuim la eroicul Dietrich von Bern (Teodorich), cari se mișcă precum am zis, într'o epocă anterioară cruciatelor ca fond și contimporană ca timp de concepție poetică, ne vorbesc și ele de o țară cu numele curios de *Rumeney*. Ast-fel se găsește în povestirea Șuabului Sachsenhaim, numită «Mörin» (f. 46) următoarea aluziune la eroismul lui Teodorich:

«... man spricht her Dietrich von Bern
der leb in wieser rumeney
und sedt allen tag mit wüermern drey»

Tot așa și în fragmentul cărții eroilor (Heldenbuch) unde se descrie viața la curtea lui Attila (Etzels hofhaltung, p. 132) și se pomenește în două rînduri și numele de Valahi, se zice despre Teodorich:

«dort auf dem rosse do muster reiden
in di wüst Rumenei;
mit wurmen mus er streiden
piß uns der jungstag wout pey.»

Ambele versiuni ne vorbesc de o țară numită *Rumenei*, unde Teodorich trebuia să se lupte cu balauri (würmen=plur. de la Lindwurm) omorînd cîte trei pe zi. Orî cît de mitic ar fi fondul acestei relații, aci totuși nu poate să fie vorba de Asia-Mică, ci de o țară europeană care purta numele de *Rumenei* și, n'ar fi tocmai minune, dacă în acest caz aceeași *pustie* (*wüst* fiind luat drept *sălbatic*, *nepătruns*), să fi fost poate în adevăr regiunea Carpaților, sau Panonia de jos, unde Goții au stat de fapt destulă vreme. Cu toată aparența fantastică a lucrului, cîte premise de coincidență bizară nu se strecoară prin aceste aluziuni scufundate în negrul trecutului mitic, din care a purces istoria României de astăzi!!

Un savant de tot sagace, d-l Mones, a crezut să descurce lucrurile, pretinzînd că această Romanie europeană din epopeele germane nu ar fi decît provincia italiană *Romagna*, conclusie, la care a tîns el să ajungă tot pe tema locului de acțiune al Goților. În scriptele de dată mai nouă, adică după epoca cruciatelor, confuziunea geografică în privința numitei țări *wüste Rumenei* crește tot mai mult, în loc să se lim-

pezească, și amîndouă noțiunile geografice *Romanie* și *Rumeneg* se contopesc, rămînînd numai idea de *țară plină de fiare sălbatice*. Aceasta se vede dintr'o scriere a poetului meșter Michael Beheim, a cărei manuscris se află în biblioteca de la Heidelberg (f. 204 a), și în care se zice:

«die wüeste Rumeni
dar tar auch niman bi
von wüermen ungehiure.
da ist wilde aventiure
und freislich gestürme:
grifen, tracken, luttwürme,
manec freislich tier wilde.

ceea ce înseamnă:

«în pustia Romanie nu poate sta nimenea, acolo e multă pășanie din pricina jivinelor grozave și a fiarelor sălbatice: vulturi uriași, zmei, balauri și alte dihăni sălbatice și strașnice.»

Cumcă sub *pustiul* fioros al zisei țări se înțelegeau codri deși și nestrăbătuți, se vede din detaliurile ce ne dă saga scandinavă «*Vilkina Saga*» asupra pasiunii cu care cutriera Teodorich (Tiedrec) până la adînci bătrînețe pe calul său negru neobosit locurile cele mai păduroase, luptîndu-se necontenit cu fiarele sălbatice ce-î veneau în cale.

Curios de tot este un nume ce se găsește în poema veche nerlandeză numită «de Jager uyt Grieken» (vînătorul din Grecia). Aci se povestește des-

pre un tânăr rege al Greciei, care, umblînd după vînat prin codri, întîlnește o femeie uriașă, ce-l răpește și'l duce pe calul ei dintr'o fugă, două-zeci de mile departare. Auzind însă ea de ce neam mare este răpitul, îl îmбие să ia pe fata sa de nevastă și-î dă calul miraculos ca să meargă să o pețească. Cu acest cal însă craiul izbutește în cele din urmă să scape din marea primejdie. Această ființă uriașă feminină, care dealtminterlea este amintită și în epopea «Wolfdietrich» ce am citat-o cu prilejul discutării aruncatului cu cuțitele la vechii Goți (identică de tot cu intermețul tragerii cu săgețile în relațiunea lui Ottakar), se numește în narațiunea poetică susamintită «*Romina*» și se presupunea a fi trăind în creierul munților cu alte șapte ființe tot așa de uriașe și groaznice la înfățișare. Deși tendința naratorului necunoscut este, de a ne înfățișa prin aceste chipuri mitice figurile valchirelor sumețe (fecioarelor de luptă) din mitul nordic garman, nuanță sub care reapar aceste plâzmuiți fantastice, este totuși alta, și înainte de toate lucrul se presentă ca ceva special, aparținător unei regiuni de activitate deosebită. Vedem, întocmai ca la ciclul mitic despre Teodorich, munții și codrii deși, Carpații, locul în care se adăposteau aceste straniu ființe, și simțim vrînd-nevrînd că un fel de adieri, pornite din cine știe ce reminiscență veche populară.

Decît să ne întoarcem acum din acest domeniu din cale afară fantastic și să ne ocupăm de un monument literar german din aceeași epocă și interesant prin faptul, că atît locul acțiunii, cît și una din persoanele principale implicate în narațiunea aventuroasă de care este vorba, sînt aproape de tot de ceea ce am putea

clasifica sub titlul de o presupusă țară și nație românească.

Epopea de care este vorba, poartă numele «Ortnit» și se găsește pe întreg într'un manuscris al colecției vestite de antichități, păstrate în castelul *Ambras* din Tirol (proprietatea împăratului Austriei), iar altă redacție se află în așa numitul manuscris de Windhag, la Viena. Acest *Ortnit* este numele unui presupus împărat și nu prezintă altceva decât contaminarea unei serii întregi de figuri eroice rămase în tradiția populară germană din epoca migrațiunii popoarelor, împrăștiate, dar și înpestritate, de evenimentele mai recente ale epocii cruciatelor. Intocmai ca și *Wolfdietrich*, *Hugdietrich* etc. epopea aceasta aparține unor autori necunoscuți și formează, împreună cu aceste și cu diferitele scrieri despre Dietrich von Bern (Teodoric), un ciclu de povești sub numele de *Heldenbuch*; compuse mai cu deosebire între secolii 12 și 13. Cel mai vestit compilator de asemenea narațiuni poetice a fost Caspar von der Röhn; cea mai completă din colecțiunile de această natură este însă cea redactată din ordinul împăratului Maximilian I. (1512—17)

Epopea *Ortnit* este compusă în versul nibelungian, executat însă cam defectuos, și cuprinde șapte părți sau *aventure*. O introducere în proză ce se găsește alăturată la un manuscris deosebit a lui *Ortnit* din biblioteca de la Strassburg, începe ast-fel:

**Keiser Ottuides vatter der waz ein mehttiger king
und hat vil güter land und lütte und waz gesessen
in dem land Lamparten (1) vff einer birge, hieß Gart**

(1) Lamparten = Lombardia.

en (1), das noch hütt der dagez in Lamparten lhd.
Do nam der selb Ottuid ein wip, die waz der kungez
von Rüssen swester ...»

Precum vedem din această introducere, scrisă într'o limbă ce poartă deja toate semnele decadenței despre care am vorbit la alt capitol, eroul nostru Ortnit, sau Ottuid, cum se zice acolo, rezidează pe lacul lombardic Garda, regiune istorică, cutreierată multă vreme de Goți (*Theodorich..... Ravena, Rabenshlacht*), încît și acest Ortnit, împărat din poveste cum sunt împărații în poveștile noastre populare, este negreșit izvorit din ciclul special al sagelor gotice.

Acest Ortnit de neastă pe sora *regelui Rușilor*, nume care ne pare nouă încît-va cunoscut, căci ne reamintește pe Georin regele Rușilor din relațiunea croniceî lui Ottakar și în adevăr cu aceasta chiar și începe bănuiala mea, că în epopea Ortnit este implicată țara și poate și un fragment întunecat din istoria noastră, mai mult poate decît s'ar crede, și iată pentru ce. Chiar în strofa a treia a epopeî se zice, înainte de ce e vorbă încă despre regele Rușilor și țara sa, că acest Ortnit era înainte de toate *stăpîn* peste o țară numită *Walhen* (numele Valahia cu sincopare la silaba a doua). În acelaș timp se înțelege din strofa a patra, că în acest *Walhenland* își avea el domnia sa *mare*, sau cum am zice, *adevărată*, iar Lombardia, unde rezida la începutul narațiunii, era un fel de țară de curînd cucerită, în care se strămutase în momentul din urmă cu căpitanii săi. Iată și textul acelor strofe:

(1) Garten = probabil o localitate pe lacul Garda.

ton de continuare : că foștii stăpîni ai acelor țări (între munți și mare) trebuiau să-i aducă tributul cuvenit, iar cei ce se aflaū pe lîngă el (în Lombardia), erau necon-
tenit sub frica și amenișările sale, . . . de unde se înțe-
lege că nu poate fi vorba decît de *ostatici*. Să auzim
acum alte strofe, în cari se relatează despre căsătoria
lui Ortnit, — moment interesant pentru noi.

Str. 7. Also der degen edele gepanket het den leib,
do rieten im die seine, daz er im nāme ain weib,
die im ze haben zāme und frawe mōchte sein
und auch mit erez hiesze über Lamparten ein
[kūnigein.]

Str. 8. Do sprach der kunig edele: «nun ratet mir
[mage und man,
als ich in meinen lande allerteuriste han,
wa ich ein frawen vīnde, diu mir genossame sei,
daz ich vor irem geslechte der schame beleibe
[frei.]»

. . . . .

Str. 11. Do sprach von den Keuszen der kunig Ulias,
wan er nach Ortniden da der tewriste was :
«ich waiß ein frawen schone vund auch wol-
[gebörn,
der gepat nie kain man, er hiet daz hanbet
sein verloren.]»

(1) Semi-vocala *w* este considerată în textele germane vechi ca un dublu *u* care abia în caligrafie a luat forma de *w* (adică un *u* topit cu altul). Pe de altă parte, adese-ori și un *u* diftongic se înlocuia cu litera *w*

Str. 12. *Da sprach der kunig Ortnit: «nun sage mir
 furbaz,
 Ilias, lieber o haim, wa von mag wesen
 daz?
 wer ist ir geslächte? wer mag din frawe sein?
 mag si mit ernen haissen über Lamparten ku-
 nigein?»*

.....

Str. 17. *«Do sprach der kunig von Bawzen:» nun sei
 ez got geklagt
 daz ich dir disiu märe hewte han gesagt,
 den nach deinen tode dir auf erstanden sint,
 ich widerriet ez gerne, du bist meiner swes-
 ter kint.»*

Ortnit este rugat de măi marii săi să'și ia o soție demnă de a se numi regina Lombardiei și vroind să dea curs acestei îndemnări, întreabă pe sfetnicii săi, că de unde să găsească o asemenea soție de samă. Atunci cel măi *credincios* din sfetnici, regele Rușilor, *Ilias* (după cum se zice în strofa 12), ridică glasul său și-i dă veste lui Ortnit despre o princesă faimoasă, fata regelui Marchoret de Montabure din Siria. Propunerea lui Ilias îi place mult lui Ortnit și Ilias, mulțumit de succesul său, exclamă în strofa 17 niște cuvinte cari sînt pentru noi un indiciu concret prețios în acest dedal de lucruri fantastice. Ilias îi zice lui Ortnit cu un oarecare ton binevoitor, ba chiar părintesc: «*tu ești doar copilul surorii mele*». Rezultă de aci, dacă-mi este permis a urma firul extra-ordinar de fantastic al acestei narațiuni poetice com-

pilate din elemente mitice și istorice, încălcite în decurs de secolî lungi, că acest rege Ilias este unul din domnii acelor țări dintre Carpați și Marea Neagră-cari se aflau la curtea marelui biruitor, poate nu în calitate de ostatică, ci aliați forțați. Mai mult: Ilias e frate cu mama lui Ortnit, ceea ce indică, că relațiile între Ortnit și el nu sunt încheiate pe tema unui act răsboinic recent, ci datează încă de la tatăl lui Ortnit. Inșă și acesta pare a fi avut în Ilias, sau unul din predecesorii acestuia, un adversar destul de considerabil, încît a intrat în rudenie cu dînsul. Orce fel de personagiū dar s'ar putea substitui figurii acestei fantastice cu numele de Ortnit, caracterul individual și detaliile tradează invederat trăsături istorice distincte din epoca stăpînirii ostrogotice, dacă nu chiar a regelui Teodorich însuși. Figura lui Ilias, ceva mai limpede și concretă la înfățișare, face însă negreșit parte dintr'un suprastrat istoric mult mai tîrziu, tot de origină germanică, exploatat de poeți cronicari, ce au aplicat nume din evenimente mai recente unor relatări de dată mult anterioară. De aci se naște întrebarea: cînd s'au petrecut aceste evenimente mai recente, în cari țara noastră a jucat invederat un rol atît de important?

Din indicațiunea dată cu privire la acel rege similar *al Rușilor* cu numele Georin, despre care ne vorbește cronica lui Ottakar și care constituie deja un personagiū istoric pozitiv, determinat fiind prin cercetările lui Seemüller ca rege al Haliciului, ce a domnit de la 1301 și pînă la 1316, vedem că noțiunea geografică de țară numită «Land der Reussen», precizată istoricește ca țara veche al Haliciului, pare a fi fost înainte mai generalisată și cuprindea nu numai așa

zisa Rusie Roșie de la nord-est și toată Moldova, dar poate și o parte din Valachia. Așa cel puțin ar putea să se explice numele pe care l-au dat invadatorii germani, din ale căror isprăvi războinice și cu, ceritoare s'au brodit stratul acest tirziu de relațiunii istorico-poetice în cari țara noastră se găsește amestecată. Cine anume au fost acești invadatori și când a avut loc contactul rezboinic cu Rușii și cu Valahii, citați de atâtea ori în cronicile germane, iată o cesticie demnă de toată atenția istoricilor nostri și pe care negreșit trebuie să o las competenții lor.

Observ numai din parte'mi, că aci au jucat foarte probabil un mare rol cruciatele și expedițiunile aventuroase ce se întreprindeau de multe ori sub titlul pietății creștinești de către coloanele cruciaților, prin regiuni streine cu totul de sfintul mormînt. Și mulți din acești cruciați risipiți cu voie sau fără voie, se prefăceau ades, iar cu voie sau fără voie, din pelerinii pioși, în năvălitori de cea mai primejdioasă specie. Se poate însă că și invaziuni germane de altă natură să stea în legătură strînsă cu fondul esențial al tuturor acestor relatări întunecate și în aceeași ordine de presupunerii s'ar putea foarte mult reflecta la colonizările germane izvorite din perpetuul ajutor ce căuta să dea curia papală tînărului însă arhicatolicului regat ungar, care începuse să se întemeieze pe la începutul secolului al II-lea în Panonia veche. Să nu se uite că deja Ladislaus I. (1078—1095) pare a fi chemat protectorii teutonii în țara sa, și anume cu ocazia năvălirilor cumane în provinciile dunărene. Încă înaintea lui însă s'a fundat sub regele Geiza I. (1075) abația de Benedictini lîngă Turda, care avea între alte privilegii mari, jumătate din veniturile pe

sare ale regatului, ceea ce ne arată că în dosul acestei colonii religioase de unde a răsărit în același timp și episcopatul de la Weissenburg, trebuia să se ascundă și un razem politic de natura rezboinică și cuceritoare destul de însemnat, căci alt-fel acest lucru pe vremurile de atunci nici nu poate fi explicat. Sub Geiza II. (1141) cutrieră pentru prima oară cruciații Ungaria și fie că aceștia sau alți vizitatori au atras atențiunea Germanilor asupra frumoaselor regiuni ale Ardealului, sigur este că ei vin chemați, — cum se pretinde — de chiar Geiza, spre paza hotarelor, în mase mari și se stabilesc mai ales la *trecătoarele Oltului prin Carpați*, pe văile *Gojdului*, a *Amaradiiei* și a *Ticheșului*, dealungul *Miereșului* și în alte părți, apoi sus la nord, dealungul *Bistriței* și a *Someșului*, etc. etc. Tot ast-fel se revarsă în secolul al 13-lea pe deviza cam curioasă «ad retinendam coronam Hungariae» alte mase teutonice peste țară, așezându-se în regiunile *Amlașului*, — cum zic cronicile transilvane, — pînă la gura *Tartlăului*; însă acești invadatori vin cu drepturi acordate de înainte, cuceresc deci țara fără sfială și pun mîna pe acea bucată de regiune carpatină care noi o numim Țara Birsei și despre care ni se spune în istorie, că a fost dată cavalerilor teuoni la 1211 cu drept de a zidi cetăți și alte locuri de apărare. Cumcă acești cuceritori nu s'au mulțumit numai cu privilegiile obținute de la regele ungar Andreiu II. ci au întins stăpînirea lor dealungul Carpaților, se vede din castelurile (unele chiar bine conservate, rămase astăzi încă, ca cel de lîngă Brad de pildă), monetele ce le-au bătut sub protectoratul puternic papal și reminiscențele păstrate în poporul nostru (în numirile: *județul și cetatea Neamșului*).

Să urmărim însă strofele poemei «Ortnit» în cari tot este vorba de acest interesant rege Ilias. După ce în diferite alte locuri mai este numit credincios de frunte al domnului Lombardiei (der Lamparte) dăm la strofa 67 de un loc unde Ilias îi zice lui Ortnit că dorește să se întoarcă iar în țara sa, din care lipsește aproape un an întreg:

«Ich will auch gegen Reußen» so sprach der kunig
 [Ilias
 «ez nahet fast dem jare, daꝛ ich dahelme was;
 ich sahe geru dehelme mein weib und auch mein kint,
 ich muß die helden schawen, die dir gehaiszen sind»

Abstrație făcînd de cuvintele lui Ilias, că vrea să-și vadă femeea și copilul, cari pot să fie numai o frază adaogată de poet, observăm în șirul din urmă, că Ilias pomenește de voinicii din țara sa ca, unii ce sînt destinați a intra în serviciile lui Ortnit. Dar sub acești viteji putem înțelege foarte bine (cu aplicația sensului cuvîntului «*haiszen*» (a porunci) că acești jurați erau căpitanii unor diferite fracțiuni de mici state sau popoare pe cari acel Ilias le avea sub stăpînirea sa de domn *peste alți domni* în țara așa zisă a Rușilor și despre cari el spune expres că; *merge să-î vadă*, sau, cum s'ar spune astăzi, să-î *inspecteze*.

În aventura a treia regele Ilias, al cărui figură ca unchiu al regelui Ortnit și erou de frunte se precizează din ce în ce mai mult, intră în conflict direct cu Alberich, pigmeul misterios și puternic ce joacă un rol atît de important în poema «Ortnit». Între diferitele dialoguri ce se încing cu acest prilej relativ

la calitățile deosebite pe cari caută fie-care să le pună în evidență în față celui-lalt, regele Ilias zice la strofa 353:

. . . . . «*ich waiss nit, war ich sol;
in Walhischen reichen het ich die kunde wol,
daz ich die leute fuerete die rechten strasse hin:
sie silten nach mir irre; ich enwaiz, wa ich selbe bin.*»

Reminiscența aceasta superbă a lui Ilias, că «*în țările valache*» ar fi pentru el mult mai îndemânic să conducă voinicii la luptă, căci ei ar merge după el fără să se gîndească, pe cînd aci în țara străină, el *însuși nu știe unde se găsește*, ne întărește și mai mult în ideea că acest Ilias figurează ca domn peste alți domni de *țări românești*, sub cari ne putem închipui, — dacă nu cumva acest întreg pasagiū marcant e însuși alt-ceva de cît un rezultat al închipuirii celui ce a făcut epeoa, — micile începuturi de state românești în secolele 11, 12 și 13, despre cari ne vorbesc istoricii noștri. Căci cum am putea alt-fel să ne tălcuim acest plural «*walchische reiche*» pe care eroicul Ilias le numește ca fiind supuse lui? Mai mult încă: în aceeași aventură a epepei unde se găsește această strofă, ni se vorbește, fiind-că ne aflăm în mezul descrierii expediției lui Ortnit—adică țara unde trăește faimoasa fată crăiască indicată de regele Rușilor,—chiar de *Valahî ce iaū parte activă la această expediție*. (Str. 357).

Se pretinde de diferiți interpreți ale epepeilor germane vechi, cum e cea de față, că sub *Walchen*, ar trebui să înțelegem înainte de toate Italiani (Welsche), une ori Francezi, și numai în caz excepțional rasa

romană în general. Sint gata să admit că în această înlănțuire de evenimente, ale căror narațiuni pornește din Lombardia, o confuziune poate lesne să se ivească, dat fiind caracterul extrem de fantastic al întregului material; dar e mă acaț cu ostentațiune de nimbul acestui rege Ilias al Rușilor, care de sigur ne prezentă puncte de apropiare mult măi precise în sensul supozițiunii, cumcă aci e vorba *număi de Valahii* și nici decum de oameni substituiți denumirii generice de *Italian* sau *Welsch*. Aceștia ar apărea, priviți prin prizma aluziunilor zisului rege Ilias al Rușilor, și măi neexplicabil de cît sint. Un ast-fel de citat dubios ar fi de exemplu cel din strofa 393, în care Alberich se introduce pe lângă principesa mult căutată și-i spune după alte vorbe.

«du solt kuniginne werden über alle Waldjen laut.»

Fiind vorba de Ortnit, cuceritorul recent al Lombardiei, care dorește s'o facă pe principesa crăiasă *peste toate țările valahe*, se poate lesne ca aci să fie luat lucrul și în înțelesul de *țeri romunice* adică *italiane*,

M'aș bucura, precum am spus la începutul acestei cărți, dacă modestele mele încercări de a releva aceste citate împrăștiate prin monumentele literare germane medievale ar aduce și lumină pentru trecutul nostru întunecat, și s'ar vedea îndrumați în fine și alții, să se ocupe cu elucidarea unor asemenea lucruri. În acest scop termin lucrarea mea prin alcătuirea unui glosar, cu ajutorul căruia cei interesați vor putea urmări, completa și întrece ceea ce mi-am permis eu a începe prin această a mea lucrare.

IV.
GLOSAR
MEDIO GERMAN-ROMÂN.

Prescurtări: acc.=acuzativ, adj.=adjectiv, adv.=adverb, anom.=anomal, cp. compară, colect.=colectiv comp.=comparativ, dat.=dativ, f. feminin, gen.=genitiv, imp.=imperativ, intr.=intransitiv, m. masculin, n. neutru, part.=participiū, pl. plur.=plural, prt.=preterit, prez.=prezent, refl.=reflexiv, sl.=slab, subst.=substantiv, sup. superl.=superlativ, t.=tare, v.=verb.

A.

- a interj. *se pune cu imper.*
și particule. Excep. neînă,
râtă.
- abe, ab, prep., *de la, de;*
 abeme = abe deme; adv.
în jos, în latură, de loc.
- abe, ab *veză* aber.
- abelouf, m. t., *loc de goană*
pentru vînat.
- aber, abe, ab adv. *iar, înșă,*
din nou.
- adelvri, adj., *nobil, liber.*
- ahten, v. sl., *a socoti;* mich
 ahtet, *îmi pasă.*
- alrêrst, alrêst, *din aller*
êrst, acum și mai mult.
- alrôt adj., *roș de tot.*
- als, *veză* alsô.
- alsam(e) adv., *tot așa;*
 conj. *ca și cum.*
- alsô, also, als adv. și conj.,
așa, tot așa, ca, ca și.
- alterseine adj. *singur de*
tot.
- altgris adj., *cărunt.*
- alwâr, adj., *adevărat de tot.*
- an, ane prep. și adv., *la, în,*
pe (aneme = ane deme)
- ande adv., *vaă.*
- ande m. sl., *suferință.*
- anders adv., gen., *alt-fel.*
- anderswâ adv., *aiurea.*
- âne prep., *fără, afară de.*
- anelich adj., *asemenea.*
- aneme, *veză* an.
- angestlich adv., angestli-
 che(n) adv., *neliniștitor,*
gróznic.
- antpfane m. t., *primire*
- antwere n. t., *mașină.*
- are n. t., *tot ce e rău.*
- are m. sl., *vultur.*
- arebeit, arbeit, arebeite f.
 t., *sforțare.*
- arebeiten v. sl., *a se sforța.*
- arnen v. sl., *a secera.*
- art f. t. gen., *origine.*
- atter f. sl., *năpîrcă.*

B.

- bâgen v. sl., *a se certa.*
 balde, palde adv., *iute, temerar.*
 balt adj., *iute, temerar.*
 baz, paz adv., *mař bine, mař mult.*
 bedaz conj., *pe cînd, în timpul.*
 bêde, beide n., bêdiu, beidiu cu und: *atît-cît.*
 begân, begên v. sl., *preter. begie, a face, a exercita.*
 begegene adv., *în contra saũ potriua.*
 behalten, behalden v. sl., *a păstra.*
 behandeln, behenden, vezî bî handen, henden.
 behern v. sl., *a spolia, prăda.*
 bejagen v. sl. *a agonisi, cîștiga.*
 bekennen v. sl., *a cunoaște, a recunoaște, mir wirt bekant=afu, văd.*
 belangen v. sl., *a cere.*
 beleiten v., *a conduce.*
 beliben, bliben v. t., *a rămînea.*
 benamen adv., *pe nume.*
 bendig adj., *îmblînzit.*
 ber, bere s. s., *urs*
- berâten v. t., *a echipa, înzestra.*
 bereden v. sl., *a vorbi despre.*
 beruochen v. sl., *a îngriji de.*
 bescheiden v. t., *a despărți; a povesti.*
 bescheidentliche(n) adv., *lămurit.*
 besorgen v. sl., *a gîndi cu grijă.*
 bestân, bestên v. t., *a rămînea, tôt b., a rămînea pe loc.*
 bestiften v. sl., *a instala.*
 betten v. sl., *a face patul.*
 bevestenen v. sl., *a logodi.*
 bevinden v. t., *a găsi, a afla.*
 bevollen adv., *de tot.*
 bewac preter., *de la bewegen.*
 bewarn v. sl., *a apăra;*
 bewart part., *înarmat.*
 bewegen v. t., gen., *a renunța.*
 bewisen v. sl., *a instrui.*
 bezeigen v. sl., *a însemna.*
 bezîte adv., *la timp.*
 bezoc m. t., *căpușală.*
 bî, pî prep., *la; cu; prin; adeseorî=und.*

- bidemen v. sl., *a tremura.*
 biderbe adj., *activ, viteaz.*
 bieten v. t., *a oferi*; ge-
 nâde b., *a mulțămi*, refl.,
 ze fûezen, *a ruga în ge-
 nunchă.*
 bilde, pilde n. t., *figură,
 desemn.*
 billich -e, -n, pillich, -e,
 -n, adv., *de drept.*
 bîten, pîten v. t., *a aștepta.*
 biule f. t., *unflătură.*
 blide, plide adj., *vesel.*
 bluotvar adj., *roș ca sân-
 gele.*
 borte, porte m. sl., *inel de
 mălasă cu aur.*
 bæslîche(n) adv., *rău; nu.*
 hotenbrôt, -prôt n. t., *leafa
 slugei.*
- bouc, pouc, m. t., *cataramă.*
 bouwen v. sl., *a locui, a
 ocupa.*
 bôzen v. t., *a lovi.*
 bracke m. sl., *copoiu.*
 brechen v. t., *a frînge, a
 sfărma.*
 bresten v. t., *a frînge.*
 brünne, brüneje, prünne f.
 t., *armură de la pept.*
 brütmiete f. t., *zestre.*
 buckel, bukel, pukel f. t. sl.,
*garnitură rotundă de
 metal în mijlocul scu-
 tulu.*
 bûezen v. sl. *a depărta, a
 înlocui.*
 bûhurt m. t. *turnier în
 cete.*

D.

- dagen v. sl. *a tăcea.*
 dahite preter. *de la decken.*
 dan *vezî danne și dannen.*
 danewert adv., *în lătură.*
 danne, denne, dan adv.,
*apoi, căci; după com-
 par.=ca.*
 dannen, dan adv., *de acolo.*
 dannoch adv., *atunci încă.*
- dar=dâ adv., *aici, atunci.*
 dar(e) adv., *încolo, acolo.*
 daz conj. *că; durch daz
 fiind-că; ê daz înainte
 de a; unz daz pînă ce.*
 degen m. t., *eroi.*
 degenlich adj., *degenliche
 adv., eroic.*
 dehein *cine-va; nimene.*

deich=daz ich.
 deiswâr=daz ist wâr.
 deis=daz es.
 deiz =daz ez.
 denne, *vezi* danne.
 dêr=daz er.
 des adv. gen., *de aceea*.
 dêst=daz ist.
 deweder *unul din doi, nici unul din doi*.
 dicke adv., *adese-orî*.
 dienen v. sl., *a servi, a cîștiga*; part., diende=diene-
 nende.
 dienest, dienst m. t. n. t.,
serviciu.
 dies=die es.
 diet f. t., *popor, oameni*;
varnde cîntărești călă-
tori.
 diezen v. t. preter. dôz, *a*
răsuna.

dœnen v. sl., *a suna*.
 doln v. sl. *a răbda*.
 dôz m. t., *sgomot și preter.*
de la diezen.
 dræjen v. cl. *a se învîrți*.
 dran=dar an.
 drâte adv., *iute*.
 drâte preter. *de la dræjen*.
 dreuwen, dreun v. sl. dro-
 hen *a amenința*.
 drôuwen v. sl. drohen *a*
amenința.
 dunken preter. dûhte *a*
părea.
 duo adv.=dô *atunci*.
 durch, durh prep., *prin*;
din cauză, pentru; d.
 daz, *de aceea*; d. minen
 willen, *din partea mea*.
 durfen anom., *a avea nevoie*.
 duz m. t. *sunet*,
 dwingen=twingen

E.

ê adv. *înainte*; conj. (ê
 daz), ehe, bevor, *înainte*
de a.
 ê f. t. *datină, credință,*
religie.
 ebene adv., *întocmai*.
 ecke, ekke, eke f. t., *tăiuș*.
 eigen adj. *propriu*,
 eigendiu, -diwe f. t. *roabă*.
 eigenholde sl. eingenman
 m. t. *rob, slugă*.
 elch m. t. *elan (cerb)*.
 ellen n. t., *putere, curagiu*.
 ellende adj., *străin*.
 ellende n. t. *străinătate,*
expulsare.

- ellenthaft adj. *voinic, curagios.*
 en, vezi ne.
 en=den.
 en=in,
 enbizen v. t. *a mânca, a gusta.*
 ende, ent n. t. m. t. *fine, raport, fel; in allen ende (ac. sing. masc.) în orî-ce privință; an ein ende, de tot; an ein e. komen cu gen., a cunoaște complemente; an ein e. bringen, a împlini; vieren enden, în patru colțuri.*
 engiezen v. t. *a vărsa.*
 enhant, (nde). adv. *în mână.*
 engern, v. sl. *a nu dori.*
 enhein=nehein.
 enlant adv. *în țară.*
 enpfüeren v. sl. *a desminți prin jurământ.*
 entriuwen adv. *zău! în adevăr.*
 entsliezen v. t. *a deschide.*
 entsweben v. sl. *a așipi, a adormi.*
 entwerfen v. t. *a desemna, picta.*
 enwäge, vezi wäge.
 erarnen v. sl. *a secera, a expia.*
 erbeiten, rebeiten v. sl. *a aștepta (cu gen.)*
 erbeizen v. sl. *a lăsa calul să pască.*
 erbîten v. t. *a aștepta (cu gen.)*
 erbolgen partic. *înfuriat.*
 erborn partic. *născut.*
 erbunnen anom., *a invidia (cu dat. și gen.)*
 erbürn vezi erheben.
 erdiezen v. t. preter. *erdöz a răsună.*
 erdriezen v. t. *a deveni plicticos.*
 ergâhen v. sl. *a se grăbi.*
 ergân, ergên v. t. *a se înțimpla, a se termina.*
 ergetzen v. sl. preter. *ergetze, a face să uite, a despăgubi.*
 erglizen v. t. *a străluci.*
 erheben v. t. part. *erhaben a ridică; a încerca a împodobi cu reliefuri; refl. a o tulă.*
 erhellen v. t. preter. *erhal a primi.*
 erkomen v. t. *a se spăimînta.*
 erkrîmmen v. t. *a sfășia cu ghiarele.*
 erküelen v. sl. *a răci.*

- erkuolen v. sl. *a se răci.*
 erlâzen, erlan v. t. cu ac.
 și gen. *a scuti.*
 erliuten v. sl. *a zvoni, a se auzi.*
 ern=er ne și er in.
 ernern v. sl. *a salva.*
 erniuwen v. sl. *a înoi.*
 errechen v. t. *a răsbuna de tot.*
 erriten v. t. *a ajunge din urmă călare.*
 ersmielen v. sl. *a surîde.*
 ersprengen v. sl. *a stîrni vînatul.*
 ertoben, retoben v. t. *a se înfuria.*
- ertrüeben v. t. *a turbura*
 erwagen v. sl. *a tresări.*
 erwegen v. t. *a ridica.*
 erwegen v. sl. *a stîrni.*
 erweinen v. sl. *a face să plîngă.*
 erwenden v. sl. *a face să înceteze, a întoarce.*
 erwîhen v. t. part. erwigen, *a se moleși.*
 erwinden v. t. *a se lăsa de.*
 erziugen v. sl. *a scoate la iveală, a demonstra.*
 erzünden v. sl. *a aprinde.*
 es gen. *de la er și ez.*
 et, totuși.
 f. *vezî v.*

G.

- gâch adj., *grabnic, mir ist gâch, mă grăbesc; lât iu niht ze gâch (adică wesen), nu vă grăbiți atîta.*
 gadem n. t. *apartament.*
 gâhen v. sl. *a se grăbi.*
 gâhes adv. gen., *îndată.*
 gâmelich adj., *glumeș.*
 gân, gên v., preter. gie, *a se duce, a veni.*
 gar adv., *de tot.*
 garwen v. sl. preter. garte, *a prepara.*
- ge întărește formele verbale și arată trecutul lor; cele mai multe verbe sînt citate sub forma simplă.
 gebære f. t. *ținută.*
 gebären v. sl. *a se purta; wol g., a fi vesel.*
 gebrehte n. t. *zgomot.*
 gebresten v. t. *a fi lipsit; preter. gebrast.*
 gedienen, *vezî dienen.*
 gedinge n. t. *convențiune.*

- gedinge m. sl. *intențiune, speranță.*
- gedrane m. t. *aglomerațiune.*
- gehaben v. sl. *a păstra; ūf g., a ocupa; vor g., a disputa.*
- gehaz, adj., *dușmănos.*
- geheiz m. t. *promisiune.*
- gehilze n. t. *mîner de sabie.*
- gehünde n. t. *cîniș ca totalitate.*
- geitewizet *de la itewizen.*
- gekleit = geklaget, gekleidet.
- gelæze n. t. *cultură, purtare.*
- geleite m. sl. *conducător.*
- gelf m. t. *îndrășneală mare.*
- gelich(e) adv., *potrivit.*
- gelieben v. sl. *a face plăcut.*
- gelouben v. sl. *a lasa, a desista de la (cu gen.)*
- gelpf adj., *foarte îndrăzneș.*
- gelt t. m., *plată.*
- gelten, gelden v. t. *a plăti.*
- gemach n. t. *odihnă.*
- gemeine adj., *general, comun.*
- gemeit adj., *vesel.*
- gemuot adj. *animat.*
- gemoute preter. *de la müejen.*
- gên, vezî gân.
- genåde f. t. *grație, mulțămire, milă.*
- genâden v. sl. *a fi îndurător.*
- genden = geenden v. sl. *a termina.*
- genesen v. t. *a scăpa cu viața.*
- geniezen v. t. *a se folosi de (cu gen.)*
- genôte ad., *cu silință*
- genœte adj. *așintit, atent.*
- genôz m. t. *a fi egal.*
- geprieven v. sl. *a înscrie, nota.*
- gêr, gêre m. sl. *suliță.*
- gêre m. sl. *poala la haină.*
- gereht adj., *gata de (cu gen. sau ze).*
- gereichen v. sl. *a ajunge.*
- gereite n. t. *efecte de călărie.*
- gerichen v. sl. *a îmbogăți.*
- gera v. sl. *a dori, cu gen. sau ac. cu an.*
- gerou preter. *de la gerluwen, a regreta.*
- gerûmen = rûmen.
- geschamen v. sl. *a serușina.*
- geselleliche adv., *în societate; păreche.*

- gesidele n. t. pl. *rezidențe*.
 gesit adj., gesitet. *manierat*.
- gespenge n. t. pl. *catarama, încuetoři*.
- gestân v. t. *a rămînea, a trăi, a sta în ajutor*.
- gesteine n. t. *petre scumpe*.
- gesteinet, *ornat cu petre scumpe*.
- gestraht part. preter. *de la strecken*.
- gestreut part., *ca subst. blăni pătate*.
- gestriten v. t. *a susține o ceartă (cu dat.)*.
- geswarn part. = *gesworn*.
- geswichen v. t. *a lasa baltă (cu dat.)*.
- getar, getorste, geturren, *vezi turren*.
- getragen an v. t. *a provoca*.
- getriwen, getrouwen, getrûwen, v. sl. *a se încrede*.
- getwerc n. t. *pitic*.
- gevelle n. t. *loc, drum împedecat de arbori, petre etc*.
- geverte n. t. *drum, plecare*.
- gevriesch *vezi vreisichen*.
- gewæefen n. t. colect., *arme*.
- gewalt m. t. *violență, putere*.
- gewaete n. t. colect., *îmbărcăminte*.
- gewârlîche adv., *echipat*.
- gewegen v. t. *a precumpăni*.
- gewerren = *werren*.
- gewinnen v. t. *a obține, a pune mîna (cu gen.); an(e) g., a câștiga*.
- gewonlich adj. *obicînuît*.
- geworth part. *dela wûrken*.
- gezemen v. t. *a se cuveni*.
- gezogenliche adv., *cuvîncios*.
- gie preter *de la gân*.
- giezen v. t. *a fișii*.
- gihe, gilt pres. *dela jehen*.
- gîst, gît = *gibest, gibet*.
- glanz adj. *strălucitor*.
- goltvar adj., gen. *goltvarwes, auriu*.
- gotes, anom. *sarae, sarac de tot*.
- gouch m. t., *bastard; cu c*.
- goume f. t., *observare, g. nemen, a observa (cu gen.)*
- gremelich, gremilich adj. adv., *-liche, supărăcios*.
- grifen v. t., *a apuca; zuo gr., a începe*.

grimme adj., *teribil.*

grimmecliche adv., *grozav.*

gris adj., *cenușiu.*

græzlich adj., *mare.*

græzliche(n) adv., *extra-ordinar.*

H.

habe f. t., *posesiune, proprietate; port.*

haben, hân, *a avea, a găzdui, a produce.*

halpful n. t., *animal necunoscut.*

halspere m. t., halsperge f. t., *chiurasă de verigă.*

halt, *în prop. concesive.*

handeln v. sl., *a trata.*

hant f. t., *mîna, fel; helt zer hant, zen hanten, eigner hande wile, cit ai bate în palme.*

härmîn, hermîn adj., *de cacom.*

harnaschvar adj., *murdar de armură.*

harte adv., *foarte, tare.*

heinliche f. t., *intimitate.*

heinliche adv., *intim.*

helfe f. t., *ajutor.*

hellen v. t., *a răsuna.*

helmgespern, n. t., *locurile de îmbrucare la coif.*

helmvaz n. t., *cavitatea coifului.*

helu v. t., *preter. hal a ascunde (cu acus. dublu.)*

hendebłótz adj., *cu mîna goală.*

herbergen v. sl., *a poposi, a mînce.*

hergesinde n. sl., *suita militară.*

herte f. t., *luptă înversunată.*

herte f. t., *omoplat.*

herverten v. sl., *a face o expedițiune militară.*

herzenlich adj., -liche adv., *cordial.*

hie, preter., *de la hâhen v. t., a atîrna.*

hil imperat., *de la helu.*

hînaht, hînte, hint, adv., *astă-noapte.*

hinde f. t., *cerboaică.*

hin(e) adv., *spre, de aici; h. widere, înapoi.*

hînt(e) veză hînacht.

hîrât m. t., *logodire, căsătorie.*

hirz m. t., *cerb.*

hiu preter., <i>de la</i> houwen.	holt adj., <i>dispus, drag, fidel, holden hân, a dispune, a iubi.</i>
hôchgemuot adj. <i>cu gânduri mari.</i>	hort m. t., <i>comoară.</i>
hôchgemüete n. t., <i>senti-ment înalt.</i>	houwen v. t. preter., <i>hiu, a lovi.</i>
hochzît(e), hôchgezit(e) f. t., <i>sărbătoare, sărbătoare de curte.</i>	hovemære n. t., <i>povești de curte.</i>
hofschen, hoveschen, v. st. <i>a face curte.</i>	hovereise, hovevart f. t., <i>călătorie la curte.</i>
hôhe adv., <i>înalt foarte, h. stân, a costa, hôhe tragende sumeș, comp., hôher, sup., hôheste.</i>	hulft f. t., <i>închis.</i>
hôhen v. sl., <i>a se mindri.</i>	huote f. t., <i>supraveghiere, gardă.</i>
hæhen v. sl., <i>a înălța.</i>	hurnîn adj., <i>de corn.</i>
holn v., <i>a scoate.</i>	hurte f., <i>alergarea.</i>
	hût f. t., <i>pele.</i>

I.

ie adv., <i>tot-de-auna; în prop. secundară, nici-o-dată.</i>	in(e) = <i>ich ne.</i>
iemen, <i>cine-va; prop. subordonate, nimene.</i>	imene = <i>în deme.</i>
ieslich, ietslich <i>fie-care.</i>	inder adv., <i>unde-va, cine-va.</i>
iht, <i>ce-va</i> (cu gen.) adv., în prop. subordonate, =niht.	ingesinde n. t., <i>servitori.</i>
immer. în prop. subordonate =nimmer.	inre prep. cu dat., <i>înăuntru.</i>
in adv., <i>în lountru.</i>	inz = <i>în ez.</i>
in, <i>pe el, lor.</i>	iteniuwe adj., <i>noș de tot.</i>
	itewize f. t., <i>imputare.</i>
	itewizen v. sl., <i>a imputa.</i>
	iu dat. plur., <i>vouă, i'u = ich iu.</i>

iuch ac. plur., *vouă, i'uch* | iuwer iwer, *al vostru.*
 = ich iuch. | iz, *el, neulru, iz=ich ez.*

J.

jă, *în adevăr, jarâjă, jâ* | ter. jach, *a zice, a mărturisi, a acorda; des*
dublu cu â și r intercalat. | besten, *a da prețul (cu*
 jach, *jâhen vezi jehen.* | gen.) *a recunoaște victoria (fară gen.)*
 jarâjă, *vezi jâ.* | junc, adj. superl., *jungést*
 jegede n. t., *Jagd.* | *ultim.*
 jehen v. t. pres., *gihe, pre-*

K.

vșmerare m. t., *camerist,* | kiesen v. t., *a avea, a zări*
îngrijitor. | *a cunoaște, a alege.*
 kamere f. sl., *cameră de* | kindelin n. t., *paj, cavaler.*
dormit și de bană. | kint n. t., *copil flăcău sau*
 kanzwâgen m. t., *cărușă* | *fată; von kinde, din copilărie.*
de expedițiune. | kiule f. t. *măcruță.*
 kapfen v. sl., *a holba, a* | kleinât n. t. *odor, juvaer.*
bleojdi. | kleine adv., *pușin=nimic;*
 kappe v. sl., *capă.* | *îngrijit.*
 kappelsoum m. t., *bagaj* | kleit = *klaget.*
bisericesc. | kleite = *kleidete.*
 kebeso f. sl., *concubină.* | klenken v sl. *a face să*
 kebesen v. sl., *a preface* | *sune.*
în concubină. | kneht m. t. *războinic.*
 kein *cine-va, nici unul.* | kochære, *koher m. t. tolbă.*
 keln = *queln.* | kolter m. t. *plapomă.*
 kemenâte f. sl., *iatac.*

- kôs preter. *de la kiesen.*
 koste f. t. *valoare.*
 koufen v. sl. *a cîstiga.*
 kradem m. t. *zgomot.*
 kraft f. t. *putere, mulțime.*
 kreftic adj., *tare, fôrte, numeros.*
 kriuze n. t. *cruce.*
 kuche f. sl. *bucătărie.*
- kûme adv., *cu greũ.*
 kunde m. sl. *pămîntean.*
 kûnde f. t. *cunoștință*
 kûndec adj., *cunoscut.*
 künne n. t. gen. *înrudire.*
 kunt adj., *cunoscut.*
 kurz(e)wile f. t. *petrecere.*
 kurzwilen v. sl. *a petrece, a amuza.*

L.

- läger n. t. *tabără.*
 lân, vezi lâzen.
 læere adj., *gol.*
 lâzen, lân v. t. preter. *lie(z), a lăsa, a părăsi; abe l. a da drumul: bleiben, sîn, stên, under wegen, a părăsi; sinu dine uf êre l., a-și lăsa lucrurile pe onoare; refl. cu an și gen. a se lasa pe cine-va.*
 ledeeliche adv. *liber.*
 legen v. sl. *a pune a pregăti; refl., a tăbări, a se așeza, a se liniști; sich an l., a se îmbrăca.*
 leich m. t. *cîntec.*
 leide adv., *întristător.*
 leiden v. sl. *a face să sufere, a degusta.*
- leinen v. sl. *a răzema, a se răzema.*
 leisten v. sl. *a observa, a face.*
 leite preter *de la legen și leiten.*
 leitschrîn n. t. *cufăr de drum.*
 leste superl. *de la laz, ultim.*
 letzen v. sl. *a răni, a împedeca.*
 lewe m. sl. *leũ.*
 lie preter *de la lâzen.*
 liebe adv., *îmbucurător.*
 lieben v. sl. *a fi plăcut.*
 liegen v. t. *a minți.*
 lieht adj., *lucitor.*
 liehte adv., *senin.*
 lihen v. t. *a acorda ca feud.*

- lihte adj., *neînsemnat*.
 lihte adv., *ușor, poate*.
 lintrache m. sl. *balaur*.
 lip m. t. *viață, corp; a-
dese-oră ca perifrază a
persoanei ritters lip =
ritter*.
 lise adv. *pe ascuns*.
 list m. t. *artă, prudență;*
 arger l., *belea mare;*
 von listen, *din prudență*.
 liste f., *margină, găitan*.
 lit n. t. *membreu*.
 lit = *liget*.
 liuhten v. sl. preter. *lăhte,*
a lumina.
 liut n. t. *popor, plur. oa-
menii*.
 lobebare adj. *meritos, de
laudă*.
 loben v. sl. *a lauda*.
 lohen v. sl. *stecli, luci*.
 losen v. sl. *a pîndi, asculta*.
 loue m. t. *flacără*.
 lougen v. sl. *a arde, a luci*.
 lougenen, lougen v. sl. *a
nega, subst. refuz; ăne
l., sigur*.
 ludem m. t. *zgomot*.
 ludem m. t. n. t. *animal
necunoscut*.
 luft m. t. *aer*.
 lûhte preter. *de la liuhten*.
 lûter adv., lûterliche adv.
curat, senin.
 lûtertrank m. t. *vin dres*.
 lützel adj. *wenig (cu gen
= de loc; l. iemen, ni
mene*.

M.

- mâc m. t. *rudă de sînge
în linie laterală*.
 magedîn, magedîn n. t. *vir-
gină, fată*.
 magetuoms.m., *virginitate*.
 magezoge m. sl. *educator*.
 mahelen v. sl. *a logodi, a
căsători*.
 mahte pret. *de la mugen*.
 mâne m. sl. *luna*.
 manec,-ie, pl. n. *menegiu,
oare-care*.
 mare n. t. *cal de bălălie*.
 marc, marke f. t. *hotar*.
 maregrâve m. sl. *judecător
regal a unei țări de
hotar*.
 mare adj., *renumit*.

- mare n. t. *știre, lucruri*
la plur.
 marmelstein m. t. *marmoră.*
 marschaleh, marschalk m.
 t. *grăjdar, mareșal.*
 matraz n. t. *pat așternut*
bine.
 maz n. t. *mîncare.*
 mâze f. t. *măsură, mode*
rațiune, mod; ze mâze
komen, a fi potrivit.
 mâzen v. sl. *a modera.*
 miê, vezi mêr. mæzlichen
 adv., *cu măsură, puțin,*
de loc.
 mehelen v. sl. *a căsători.*
 mein n. t. *fățarnicie, tră-*
dare.
 meinen v. sl. *a avea de*
gînd, a iubi.
 meinrât m. t. *sfat rău,*
tradare.
 meinræte adj., *trădător.*
 melden v. sl. *a trăda.*
 menec, vezi manec.
 menege, menige f. t. *mul-*
țime.
 mêr, mære, mê. comp., *mai*
mult, ep. de la vil.
 messe f. t. *bucăți de metal*
ca greutate.
 met(e) m. t. *med.*
 michel adj. *mare; adv.*
foarte.
 miden v. t. *a evita, a omite;*
 refl. *a se abținea (cu*
gen.).
 miete f. t. *răsplată.*
 mieten v. sl. *a răsplăti.*
 milte, milt adj. *generos.*
 milte f. t. *generozitate.*
 minner comp., *mai puțin.*
 missebieten v. t. (ez einem)
a trata rău.
 missediennen v. sl. *a servi*
rău, a ofensa.
 missegân v. t., *a merge rău*
 missevar(e) adj. *șters spă-*
lăcit.
 missewendef. t. *nedreptate,*
faptă urîță.
 molte f. t. *praf.*
 môraz m. *vin de dude, a-*
gude.
 môre m. t. plur. *mære cal.*
 môrtlich adj., *mortliche*
 adv., *asasin, ca un asa-*
sin.
 mortræche adj., *răzbunînd*
prinucidere.
 müede f. t., *osteneală.*
 müejen v. sl. *preterit, mü-*
ete, muote a se întrista, a
se supăra.

müelichen adv., *cu greū, a-bea.*

müezen anom. preter., muoste, muose *a trebui, a dori.*

mugen anom. preter., molhte, mahte *a putea, a avea voce*; m. wol *a avea drept.*

muome f. sl. *mătușă după mamă.*

muose, *vezī müezen.*

muozen v. sl. *a se odihni.*

muot m. t., *simf, dispozițiune, viață,*

muot hân *a se bucura*; an einen muot hân, *a dori.*

muote preter. *de la müejen.*

muoten v. sl. *a cere, a dori* (cu gen.).

müre f. , *zid.*

N.

nâch, nâh prep., *după; împrejur, din cauză (scop, dorință); conform.*

nâch adv., *aproape.*

nâchgebûre m. sl., *vecin.*

nâhen adv., *aproape; nâhen*

bî, aproximativ; comp.

nâher, măi aproape.

nahtselde f. t., *noapte.*

ne, cu *nu* (tot-de-a-una înainte verbului); cu conj.

în prop. secundare afară dacă, că, fără asta, dacă nu.

nehein *nicî unul.*

neic preter. *de la nigen.*

neinâ (vezī â), *lasă, astîmpără-te.*

neru v. sl., *a salva.*

nideno adv. *dedesupt.*

nie adv., *nicî odată*; (*adese-orî un niht întăritor*); *niemêre încă nu.*

niht, *vezī niht.*

nieman, niemen, ac. *și niemenne nimenea*; cu gen. *ander n. a nimănu.*

niene, nine adv., *de loc.*

niftel f. sl., *nepoată.*

nîgen v. sl., *a se închina mulțămînd (înainte de dat.) a mulțămî.*

niht, niht, niwet nichts (cu gen.); *nu.*

ninder adv., *nicăieri.*

nît m. t., *ură.*

niuwe adj., <i>noū.</i>	nôt f. t., <i>nevoe</i> ; mir gêt cu gen., <i>am nevoe.</i>
niuwemare n. t. <i>noutate.</i>	nôte preter. de la noeten v. sl., <i>a sili.</i>
niuwesliffen part. <i>lustruit</i> <i>de curînd.</i>	nôthafft adj., <i>strîmtorat.</i>
niwan conj., <i>curînd, dacă</i> <i>nu; afară de, ca.</i>	

O.

orden m. t., <i>stare</i> ; kri- stenlicher o., <i>creştiniū.</i>	<i>la vale.</i>
ougenweide f. t., <i>privire.</i>	ouwen v. sl., <i>a împinge la</i> <i>vale.</i>
ouwe f. t., <i>curent</i> ; en ouwe	

P.

p. vezi b.,	pirsgewant n. t., <i>haină de</i> <i>vînat.</i>
palas n. t., <i>edificiū cu sală.</i>	pirsgewæte n. t., <i>haină de</i> <i>vînat.</i>
pantel, pantel n. t., <i>panteră.</i>	porte f. sl., <i>poartă, port.</i>
permint n. t., <i>pergament.</i>	porte, vezi borte.
pfelle, pfellel m. t., <i>pînză</i> <i>de lînă fină.</i>	prüeven v. sl., <i>a echipa.</i>
pflege f. t., <i>pază.</i>	pûsünen v., <i>a trîmbiţa.</i>
pirsen v. sl., <i>a vîna.</i>	

Q.

queln v. sl., *a tortura, a ucide.*

R.

rach preter. de la rechen.	raste f. t. <i>milă (măsură).</i>
rant m. t., <i>scut = schildes</i>	rât m. t., <i>sfat, hotărîre;</i> <i>trădare, complot; re-me-</i>
rant.	

- diŭ*; rât haben, *a seputea dispensa*; ze râte tuon cu gen., *a remedia*;
 ze râte werden cu gen., *a începe să discute*.
 râten v. t., *a sfătui, a hotărî*; r. au, *a propune*.
 re- vezi er-
 recke m. sl., *expulsat din țară, rezboinic, eroiu*.
 recht n. t., *drept, cuvîință, regulament, tribunal*; r. hân, *a face dreptate*; ze saŭ von rehte, *cu drept*.
 reis preter. de la risen.
 reite=redete.
 reste t. f., *odihnă*.
 retoben, rewinden, rewerben *vezi comp.* cu er.
 rêveige a cădea prada morții.
 richet pres. de la rechen, *a răzbuna*.
 riechen v. t., *a fuma*.
 rihten v. sl., *a despăgubi*.
 rine m. t., *inel*; plur. *inele de chiurasă*.
 ringe adv., *ușor, mic, puțin ieftin*.
 ringen v. sl., *a ușura*.
 risen v. t., *a cădea*.
 riuhe f., *blănărie*.
 riuwen v. t., preter, rou, *a întrista*.
 rouch preter. de la riechen.
 rucke, ruke, rugge m. t., *spinare*; ze r., *înapoi*.
 rücken v. sl. *a se retrage*.
 rüeren v. sl., *a mișca*.
 rüetelin n. t., *vărguța magică*.
 rûmen v. sl., *a evacua*; ez r., *a pleca*.
 rûnen v. sl., *a șopti la ureche*.
 ruochen v. sl., *a năzui, a dori* (cu inf. saŭ gen.); *a binevoi*.
 ruore f. t. *ceată de cîni*.
 ruowe f. t. *odihnă*.
 ruowen v. sl. *a se odihni*.

S.

- s = des, saŭ es saŭ si.
 sâ, sân adv., *îndată*.
 saben m. t. *pînză fină*.
 sahs n. t. *vîrf de săgeată*.
 sal, comp. salwer adj., *murdar, turbure*.
 sælde f. t. *mîntuire, fericire*.

- sam adv. *aşa, tot aşa; ca, tot ca; conj., ca şi cum*
 =sam ob.
- sampfte, samfte, sanfte, adv., compar. sanfter, *nşor, plăcut, comod, încet.*
- sân *vezî* sâ.
- schâchære s. m. *tăthar.*
- schâchen, v. sl. *a prăda.*
- schaft m. t. *lance.*
- schal m. t. *zgomot, mai ales strigăt.*
- schalte, schalde f. sl. *prăjina de împins corabia.*
- schâmel m. t. *scăunel.*
- schapel m. t. *coroană.*
- seharhafte adv. *în cete.*
- schedelich, schädlich adj., liche adv. *vătămător.*
- schef = schif.
- scheiden v. t. *a separa, a termina; ez, a aranja, a decide; intr. şi refl., a se duce.*
- schlech m. t. *cerb gigantic.*
- schelten, schelden v. t. *a ocărî.*
- schenke m. sl. *paharnic.*
- scherm m. t. *scut*
- schermen, schirmen v. sl. *a*
- apara, a se apara (für contra).*
- schiken v. sl. preter. *schih-te, a găti.*
- schiere adv., *îndată; sô schiereste, îndată ce.*
- schiezen v. t. *a împinge iute.*
- schiltvezzel m. t. *legătore de scut.*
- schîn adj. *evident.*
- schirmen, *vezî* schermen.
- schrê preter. *de la schîren v. t. a striga.*
- schult, schulde f. t. *vină, motiv.*
- schützen v. sl. *a scutura, a-şi scoate armura.*
- se *slăbit din si.*
- sê m. t. *mare, lac.*
- sedel m. t. *sediu.*
- segel m., *pînză de corabie.*
- seine adv., *încet, târziu = de loc.*
- seit, seite = *saget, sagete.*
- seltsæne adj., *rar.*
- senften v. sl. *a uşura, a se uşura.*
- sêr n. t. *durere.*
- sêre adv., *greū, foarte.*
- sêwes gen. *de la sê.*
- sich imper. *de la sehen.*

- sicherheit f. t. *asigurare*.
 sidelen v., *a face loc*.
 sider adv. *după aceea*.
 siech adj., *bolnav*.
 sigen v. t. pret. seie, *a se lăsa în jos*.
 sin m. t. *cugetare, înțelegere, adese-orî la plur*.
 sin = si in.
 sine = si ne.
 sinewel = adj., *rotund*.
 sint = sider.
 sit adv., *de atunci, mai târziu*; conj., *de atunci fiind că*.
 site, sit m. t. *obiceiuniță, purtare, — adese-orî la plur*.
 slâ f. t. *urmă*.
 slahen ane, *a împinge*.
 slahte f. t. *mod*.
 slichen v. t. *a merge încet*.
 sliefen v. t. *a aluneca*; in, *a se îmbrăca*.
 sliezen v. t. *a zidi, a închide*.
 smæhe f. t. *desprețuire*; s. hân, *a nuda importantă*.
 smal adj., *îngust*.
 smielen v. sl. *a surîde*.
 snel adj., *puternic, iute*; adv. *snele*.
 snê, gen. snêwes m. t. *ză. paăă*.
 sô adv., *așa, tot așa ca; apoi; din contra*; adese-orî numai ca întărire în sens de *ast-fel*; conj., *dacă, cînd, îndată ce*.
 solden v. sl. *a plăti*.
 soln, scholn anom., *a trebui, a dători, a voi; a deveni*.
 solde adese-orî = *as*.
 solt m. t. *răsplată*.
 son = sô ne.
 sorelich adj., *periculos*.
 soreliche adv., *cu grijă*.
 sorge f. t. *grijă, frică, pericol, nevoe*.
 soum m. t. *sarcina unui cal de munte*.
 soumære, soumer m. t. *cal de transport*.
 soumen v. sl. *a încarca pe cal*.
 spæhe adj. *artistic*.
 spæhliche adv. *elegant*.
 spange f. sl. *îneheotoare de metal; spoancă*.
 sparn v. sl. *a cruța*.
 spien preter. *de la spannen*.
 spil n. t. *joc de întrecere*.
 spilen v. sl. *a se juca; mai ales de jocurile de luptă cavalerestă; leide spiln, a juca un joc urît*.
 spor m. sl. *pinten*.

- stân, stên v. t. *a sta, a păși, a se cuveni, a se afla, a fi într'o stare.*
- stat n. t. *mal.*
- stæte adj. *constant.*
- stæte f. t. *constanță.*
- stateliche adv., *liniștit.*
- stegereif m. t. *scară de șea.*
- stie m. t. *carare, potică.*
- stieben v. t. *a se spulbera, a scînteia.*
- stiure f. t. *ajutor, dar.*
- stoup preter *de la stieben.*
- stråle f. t. *săgeată.*
- strecken v. sl. part. *gestraht, a întinde.*
- strichen v. t. *a netezi; a merge repede.*
- strit m. t. *ceartă; wider s., pe întrecute.*
- stritlich adj., *de luptă.*
- strûchen v. s., *a se poticni.*
- stunt, stunde f. t., *tîmp; moment, dată; an der s., îndată; ze stunt, pe loc.*
- sturm m. t., *luptă.*
- sturmmüede adj., *ostenit de luptă.*
- süeze f. t., *aromă.*
- sümelich, sümelich, *oarecare; plur., câți-va.*
- sümen v. sl., *a reținea; refl., a lipsi.*
- sumerlane adject., *cît fine vara.*
- sunder adv., *mai ales, deo parte.*
- sunewende f. t. (la plur.) *solstițiul de vară.*
- suoehmann m. t., *scornitor de vînat.*
- suone f. t., *în păcate.*
- swach adj., swache adv., *mic, jos, rău, puțin.*
- swane m. t., *avînt.*
- swar adv., *ori încotro.*
- sware f. t., *greutate, durere.*
- sweben v. sl., *a se fiți.*
- sweher m. t., *socru.*
- sweifen v. t. preter., swief, *a agita.*
- swenne adv., *ori-cînd.*
- swer, swaz, *ori-cine; swaz ori-cît.*
- swertdegen m. t., *paj care devine cavalier.*
- swertgenôz m. t., *tovarăș de arme.*
- swie adv., *macar că.*
- swier = swie er.
- swiften v. sl., *a slăbi.*
- swinde adj., *puternic, teribil.*
- swinde adv., *iute.*
- swingen v. t. *a arunca în vîrtind, uf sw., a izbi.*

T.

tal n. t. *vale*; ze tal, *în jos*,
la vale.

tan n. t. *brădet*.

tar n. t. *vezi turren*.

tarnhût f. t. *tarnkappe f.*
sl. *manla care face ne-*
văzut.

teil n. t. ein t. (ac.) *ceva =*
destul de mult.

teilen v. sl. *a împărți*, *spil*,
a hotărî un joc.

tievel, tiuvel m. t. *drac*.

tiure, tiwer, tiuwer adj., *va-*
loros, *distîns*.

tiure & dv., *foarte*.

tiuren, tiweren, tiuwern v.
sl. *a stima*.

tiuvellichen adv. *trăesc*.

tiwerlich adj. = *tiure*.

tobeheit f. t. *furie*.

toben v. sl. *a fi furios*.

torste preter. *de la turren*.

toue preter. *de la tugen*.

tougen adv., *ascuns*.

tougenlich adj. lichen adv.,
secret.

tragen v. t. *a purta*, *a pro-*
duce, intr. și refl. *a se*
purta, *a trăi*; an t., *a*
urzi.

trahen m. t. *lacrimă*.

treit pers. 3 pres. *de la*
tragen.

triegen v. t. *a înșela*.

triuten v. sl. *a drăgosti*, *a*
iubi.

triutinne f. t. *iubită*, *soție*.

triuwe f. t. *credință*, *fide-*
litate, *promisiune*; dat.
plur. *triuwen*, *zău! adevē-*
rat = in (en) tr., an den tr.

trouwen, trûwen v. sl. *a*
crede, *a aștepta a cu-*
teza (cu gen) cu dat. a
se încrede.

truhsæze m. sl. *stolnic*.

trunzûn m. t. *șandură*.

trût stm. *Geliebter*, *Lieb-*
ling. tu = du.

tugen anom., pres. *toue*,
preter. *tohte*, *a se po-*
trivi.

tülle f. t. *șeavă cu care se*
fixa sulifa de prăjină.

tump adj. *novice*, *tînăr*,
prost.

turn m. t. *turn*.

turren anom. pres. *tar*, pre-
ter. *torste*, *a îndrăzni*.

twere n. t. *pitie*, *titirez*.

twingen, dwingen v. t. *a*
sili (la gen.).

Ü.

- übele f. t. *nenorocire rău-
tate*.
 übelichen adv., *cu răutate*.
 überkraft f. t. *putere mare*.
 üermüete f. t. *temeritate*.
 um = un, *înainte de la-
biale*.
 umbe prep., *împrejur, din
cauza, relativ; adv., îm-
prejur*.
 umbesliezen v. t. *a încun-
jura; mit armen umbes-
lozzen, a ținea îmbră-
șiat*.
 umbelhuot, *neserios, fără
grijă*.
 umbereit, *neprevăzut (cu
gen.)*.
 umbetwungen, *nesilit*.
 unangestlichen adv., *nepe-
riclitat*.
 unde, und, unt conj., *și;*
 în loc de relat; la în-
 ceputul prop. condițio-
 nale în formă interro-
 gativă.
 unde f. t. *val*.
 understân, -stên v. t. *a îm-
pedeca*.
 underwinden v. t. refl., *a
întreprinde*.
 unervorhten, *fără frică*.
 unerwant, unerwendet, *ne-
împedecat, nelipsit, ne-
întors*.
 ungebaere f. t. *schimosi-
tură de jale*.
 ungemach n. t. *suferință;*
închisoare.
 ungemeit adj., *trist*.
 ungemüeten t. *mînie*.
 ungemout, *mînios*.
 ungesund adj. *bolnav, ră-
nit, mort*.
 ungefüege *mulțime, imen-
să, impoliteșă; plîngere
prea mare*.
 ungefuoge adv., *violent,
nepoliticos*.
 unkünde, unkunt adv., *ne-
cunoscut străin*.
 unmare adj. *nevrednic, în-
diferent, neplăcut*.
 unmuot, um m. t. *mînie
gen., în mînie (adică
wesen)*.
 unsoreliche adv., *fără fri-
că*.
 unstäteliche adv., *care vine
rău*.
 untrösten v. sl. *a descu-
raja*.

unze, unz, *pînă la*.
 uoben n. t. *activitate*.
 üppeclieh adj., *de prisos*.
 ûr m. t. *bour*.
 urluige n. t. *rezboiû*.
 urouben v. sl. *a concedia*.

urloup m. t. *permisiune de a merge, despărțire*.
 ûz prep. și adv., *din afară*.
 ûze, ûzen adv., *afară*.
 ûzer prep., *din*.

V=F.

vâhen, vâh. t. *a apuca, prinde*.
 vaht pret. *de la vehten*.
 vâlandinne f. t. *drăcoaică*.
 valde f. sl. *postav de învelit hainele*.
 vanre m. t. *stejar*.
 var adj., *colorat*.
 vâr, vâre f. t. *persecuțiune, pagubă*.
 vâren v. sl. *a aspira*.
 varn v. t. *a călători, a proceda, a se întâmpla, a se afla; varnde colindator*.
 varwe f. t. *coloare*.
 vaste adv., *zdravăn, tare, foarte*.
 vaste f. sl. *post*.
 vedere f. sl. *blăni de căptușit*.
 veige adj., *destinat morții, mort*.
 vellen v. sl. *a face să cadă*.

velschen v. sl. *a falsifica*.
 verch n. t. *sedul vieții, viață*.
 verchgrimme adj., *atacare înverșunată*.
 vereshlac m. t. *lovitură de moarte*.
 verehtief adj., *care merge pînă la viață*.
 verchwunde f. sl. *rană de moarte*.
 verchwunt adj., *rănit, de moarte*.
 verdagen v. sl. part. *verdeit, a trece sub tăcere* (cu două ac.).
 vereiten v. sl. *a arde*.
 verenden v. sl. *a împlini refl. a se fini*.
 verhelm *a tăinui* (cu două ac.).
 verhouwen v. t. *a lovi, a răni*.

- verjehen v. t. *a afirma, a zice, a promite.*
 verkebesen v., *a preface în concubină, a-i zice concubină.*
 verkiesen v. t. *a renunța: ūf a ierta pe cine-va.*
 verklagen v. sl. *a nu mai acuza, a suferi.*
 verkosten v. sl. *a gusta.*
 verläzen, verlân v., *a da drumul, a părăsi.*
 verliesen, vliesen v. t. *a perde, a zădărnici.*
 vermelden v. sl. *a trăda.*
 vermîden v. t. *a omite, a lipsi.*
 verre adj. *departat* adv. *de parte; v. dann, departe; sup. verriste, foarte de parte.*
 verren v. sl. *a departa.*
 versagen v. sl. *a refuza, a însciința de plecare.*
 verschranken v. sl. *din serviciu, a pune dulapuri.*
 verschen v. t. refl., *a presu-pune, a se bazape (gen.)*
 verscit *de la versagen.*
 versinnen v. t. *a observa; cu gen., a fi conscient.*
 versitzen v. t. *a perde șezînd.*
 versmâheliche adv., *de des-prețuit.*
 versmâhen v. sl. *a părea mic, a desprețui.*
 versnîden v. t. *a tăia, a răni tăind.*
 versoln v. sl. *a câștiga, a răsplăti.*
 versprechen v. t. *a refuza.*
 versuochen v. sl. *a încerca mai ales la luptă, an, la.*
 vertragen n. t. *a trece cu vederea.*
 vervâhen, vervân anom., *a folosi, a expune a so-coti.*
 verwânen v. sl. *a bănuî (cu gen.).*
 verweisen v. sl. *a face or-fan.*
 verwenden v. sl. *a între-buința.*
 vesperzit f. t. *oara 3 după prînz, iarna oara 2.*
 videlære m. t. *viorist.*
 vie preter. *de la vâhen.*
 vîentlich vîntlich adj., -lî-che adv., *dușmănos.*
 vinster f. t. *întuneric,*
 viwerrôt adj., *roș ca focul*
 fîwerstat f. t. *loc de foc.*
 vlêgen v. sl. *a implora.*

- vliessen = verliesen.
 vliezen v. t. *a fi dus de apă a înota.*
 vlinsherte adj., *tare ca peatra.*
 vliż m. t. *zel, grijă.*
 vlizeeliche adv., *cu zel.*
 floytieren v. sl. *a cânta din flaut.*
 vloten = verloren.
 vog(e) m. t. *domn ocrotitor, principe.*
 vol adj. *plin, deplin.*
 vol adv., *deplin.*
 volgen v. sl. *a urma, a concorda, a întîmpina.*
 volle m. sl. *deplinătate; mit vollen, completa-mente.*
 volleelich adj. *complet-liehe* adv., *complet.*
 vollen adv., *complet.*
 volsagen v., *a spune tot.*
 volsprechen v. t. *a vorbi tot.*
 volziehen v. t. *a împlini.*
 vorhte preter. *de la vürhten.*
 vorhte f. t. *frică; și la plur.*
 vreisichen v. t. preter. *de la vriesch a afla, auzi.*
 vreise f. t. *groază.*
 vreislich adj., -lichen adv. *teribil.*
 vremen v. sl. *a evita.*
 vrevelliche adv., *nespăimîntat.*
 vriden v. sl. *a apara ez, a face pace.*
 vriedel m. t. *amant.*
 vriesch *veză vreisichen.*
 vriesen v. t. *a îngheța.*
 vristen v. sl. *a pastra neatins.*
 vriunt, vriverent m. t. *amic, amant, rudă.*
 vrum, adj., *folositor, activ, viteaz.*
 vrum(e) m. t. m. t. *folos.*
 frümen v. sl. *a aduce înainte, a împlini; töt, er-slagen, a ucide.*
 fruo adv., *curînd dimineața.*
 füegen v., *a lega, a realiza, a dărui; refl., a se potrivi.*
 vuoge f. t. *cuvîntă.*
 vür, vüre prep., *înainte peste, în loc de cătră; f. sich, înainte, adv., în sus.*
 füewise adj. *rătăcit.*
 füst stf., *pumn.*

W.

- wâ adv., unde, încotro: wâ nu; unde sînt acuma; wâ von, de aceea.
- wac preter. de la wegen,
- wâc m. t. apă mișcată, valuri.
- wâfen n. t. arme, mai ales sabie, ca strigăt: la arme!
- wâfen (= enen) a arma.
- wâge f. t. cumpănă. risc; enwâge, în pericol; an die w. lăzen, a îndrăzni.
- wâge adj., cîntărit.
- wagen v. sl. a se vîntura, a se fiți.
- wâjen v. sl. a adia.
- wahite pret. de la wecken.
- wal n. t. cîmp de luptă.
- waltreise f. t. vînațoare.
- wan(e) adv., afară de, numai cît; conj. wan, wandaz, dacă nu.
- wan vezî wande.
- wân m. t. părere, speranță, așteptare, intențiune
- wanc m. t. cedare.
- wande, wand, want, wan conj., fiind-că.
- wâenen v. sl. a opina, a spera.
- wan=ich wane, gîndesc.
- war=wâ.
- wârlîche adv., în adevăr.
- warte f. t. pîndă, post.
- warten v. sl. a pîndi (cu dat.), a aștepta.
- wât f. t. îmbrăcăminte.
- waten v. t. a pătrunde.
- wâetlich adj., frumos.
- wâetlich adv., probabil.
- wazerwint m. t. vînt bun
- wegen v. t. pret. wac, a se mișca, a ajuta, a covîrși, a cîntări; hōhe, a prețui mult; ringe, pușin.
- wâedîliche adv., împunător.
- wel adj. rotund.
- wênie adj. mic.
- werben v. t. a trata, a se purta, a urmări, a se sili a dispune.
- were, werch n. t. lucru, faptă.
- werdekeit f. t. demnitate, splendoare.
- wer(e)lt f. t. omenire, viață.
- wernv. sl. a acorda (cu ac. și gen.) a se compensa cu gen.)
- werre f. t. pedică.

- werren v. t. *a împedeca*,
a păgubi.
 wert m.. *insulă*.
 wesen, sîn anom., *a fi* (cu
 gen.).
 wesse, weste preter. *de la*
wizzen.
 wette ze w., *pe întrecute*.
 wie m. t. *luptă*.
 wichen v. t. *a șovăi*.
 wider komen v. t. *a se în-*
fripa.
 widerreden v. sl. *a contra-*
zică (cu acc.).
 widersagen v. sl. *a recita*,
a anunța, *a declara re-*
zboi a contrazice.
 widervart f. t. *înțoarcere*.
 widerwinne m. sl. *inimic*.
 wile f. *țimp, spațiu*; die w.
 (daz), *cît timp*; under
 wilen *une-orî*; wiln, o-
dinioară.
 wine m. t. *iubit, soț*; f. t.
iubită soție.
 wint m. t. *vînt aer*, ein
 w., *nimic*.
 wirs comp., *mai rău*.
 wirsist superl., *cel mai rău*.
 wirt m. t. *stăpîn*.
 wirtschaft f., *ospătărie*.
 wise adj. *experient, bătrîn,*
prudent, învățat.
 wisent m. t. *bivol*.
 wite f. t. *cîmp întins*.
 witen adv., *departe*.
 wiu instrumental *de la*
waz; von wiu, *de aceea*;
năchw., *după care*.
 wize f. t. *alb*.
 wizen v. t. *a obiecta*, *a*
imputa.
 wizen anom., *a ști*, *a cu-*
noaște; gewizzen, *cuno-*
scut.
 wol adv., *bine foarte bine*;
 w. geborn, *nobil* w. ge-
 tân, *frumos*; interj. e cu
 ac. (*gen. lucrului*), *ferice*
de mine.
 wortrazeadj., *întelavorbă*;
 wunder n., *mirare, mulți-*
me mare, mich hât (ni-
 ment) w., *mă mir*.
 wünne f. t. *desfătare*.
 wunsch m. t. *chord*; ze
 wunsche, *după dorință*.
 wuof m. t. *vact*.
 wuot preter. *de la waten*.
 wûrken v. sl. preter. wor-
 hte, part. geworht, *a*
crea, a face.

- zage m. t. *laș*,
zallen = ze allen.
zam preter. *de la zemen*.
ze prep. *la, în, de la, pen-
tru, ca* adv. *prea*.
zegagene adv., *contra, în
fașă*.
zehant adv., *pe loc*.
zeher m. t. *picătură*.
zeichen n. t. *semn, steag*.
zeime = ze eime.
zein m. t. *bară de metal
ori lemn*.
zem, zen, zer = ze dem, den,
zemen v. t. *a se potrivi,
a se cuveni, mich zimet
cu gen., înă place*.
zende pl. *de la zant* m. t.
dinte.
zent = ze ende, *la fine*.
zerbliuwen v. t. *a sparge*.
zerbresten v. t. *a frînge*.
zerinnen v. t. *impersonal
(gen. lucrului), a lipsi,
a fini*.
zerfüeren v. sl. *a deranja*.
zese adj., se declină zese-
ver, *drept*.
zetal adv., *jos la vale*.
ziehen v. t. *a trage, a e-
duca, în z., a alătura; z.
dan, a întoarce din cale;
refl., a se rîdica; an cu
ac. a pretinde*.
zieren v. sl. *a orna*.
zierlich adj., *nostim*.
zihen v. t. *a acuza*.
zin = ze în.
zir = ze ir.
zite f. t. = zit, *timp*.
ziune, plur. *de la zûn* m.
t. *gard*.
zogen v. sl. *a se grăbi;*
mir zoget (cu gen., *mă*)
grăbesc, sînt zorit de.
zueken v. sl. *a trage tare*.
zuht f. t. *domesticire; e-
ducașune, distincșune,
tratare*.
zuo prep. și adv., (cf. ze);
zuo ze = zuo.
zuiu = ze wiu *la ce, de ce*.

